

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KULLANILAN
BİYOĞRAFİLERİN İNCELENMESİ

AYŞE ELİF BEKTAŞ

BOLU-2019

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KULLANILAN
BİYOĞRAFİLERİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Ayşe Elif BEKTAŞ

Danışman
Doç. Dr. Fahri KILIÇ

BOLU, TEMMUZ- 2019

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Ayşe Elif BEKTAŞ tarafından hazırlanan “**Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanılan Biyografilerin İncelenmesi**” başlıklı çalışma jüri tarafından İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 30/ 07 / 2019

Jüri Üyeleri

Akademik Unvan, Adı ve SOYADI

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Fahri KILIÇ

Üye : Doç. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN

Üye : Doç. Dr. Adnan ALTUN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nün Onayı

Prof. Dr. Türkan ARGON

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, “**Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanılan Biyografilerin İncelenmesi**” başlıklı çalışmanın yazılmasında bilimsel ve etik kurallara uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim. / /2019

Ayşe Elif BEKTAŞ

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başladığım ilk andan başlayarak, tez çalışmamın başından sonuna kadar bana olan inancını ve güvenini kaybetmeden her konuda destek olan ve rehberlik eden değerli tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Fahri KILIÇ'a,

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana kattıklarını asla unutmayacağım, her konuda desteğini hissettiğim, akademik bilgi ve fikirleri ile bana yol gösteren kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. Adnan ALTUN'a,

Araştırmamın her aşamasında, kapısını her çaldığımda sabırla, güler yüzle yardımcı olan ve desteğini esirgemeyen Arş. Gör. Dr. Murat TARHAN'a,

Eğitimim süresince karşılaştığım, derslerinde kendilerinden bilgi ve tecrübe kazanma şansına sahip olduğum, hayatıma dokunmuş olan diğer Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı hocalarıma,

Araştırmamda motive kaynağım olan resimleri çizmem için bana özveri, sevgi ve saygıyla, çok değerli bilgilerini aktaran, her koşulda yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen çok kıymet verdiğim, İzmir-Karşıyaka'daki İdol Resim Atölyesi'ni bir rüyaya çevirmiş olan Resim Eğitmenim Sayın Numan KAPLANGI'ya,

Tüm hayatları boyunca her konuda mücadele ederken biz çocuklarını özveriyle büyüten, fedakârlıklarının karşılığını asla ödeyemeyeceğim, en önemlisi de bana olan güvenlerini asla kaybetmeyen biricik annem Şükran BEKTAŞ ve babam Hüseyin BEKTAŞ'a; her koşulda büyük bir aile olduğumuzu hiçbir zaman unutturmayan, yüzümü hep güldürenlerime, sevgili kardeşlerime, lisans eğitimimden başlayıp bu teşekkür yazımı yazdığım ana kadar kahrımı çeken "laptop"ıma,

En nihayet beni Ayşe Elif yapan, hayatımdan geçmiş olan herkese ve her şeye sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi belirtmeyi bir borç bilirim.

Ayşe Elif BEKTAŞ

BOLU, 2019

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU	ii
ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
GÖRSELLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT.....	xiv
I. BÖLÜM.....	1
1.Giriş.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Problem Cümlesi	8
1.5. Alt Problemler	8
1.6. Sınırlılıklar.....	8
1.7. Tanımlar	9
II. BÖLÜM	11
2. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Literatür	11
2.1.Biyografi Kavramı ve Tanımı	11
2.2. Biyografilerin Özellikleri	13
2.3. Biyografi Türleri.....	16
2.4. Biyografinin Tarihsel Gelişimi.....	21
2.4.1. Dünyada biyografinin tarihsel gelişimi.....	21
2.4.2. Türkiye’de biyografinin tarihsel gelişimi	27

2.5. Biyografi Eğitimi ve Öğretimi.....	28
2.6. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Biyografi	30
2.6.1. Sosyal Bilgiler eğitiminde disiplinlerarasılık ve biyografi	30
2.6.2 Biyografi öğretimini etkileyen faktörler	35
2.6.3. Sosyal Bilgiler eğitiminde ve ders kitaplarında biyografi öğretimi ve biyografilerin kullanılması.....	39
2.7. İlgili Literatür	40
III. BÖLÜM	48
3. Yöntem.....	48
3.1. Araştırma Modeli.....	48
3.2. Veri Kaynakları	48
3.3. Verilerin Toplanması.....	49
3.4. Verilerin Analizi	49
3.5. Geçerlilik ve Güvenirlik	50
IV. BÖLÜM.....	51
4. Bulgular ve Yorumlar	51
4.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerin Yer Aldığı Öğrenme Alanı, Ünite ve Kazanımlar).....	51
4.2. İkinci Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Karakterler ve Yer Verme Bağlamları)	59
4.3. Üçüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografik Metinlerin İncelenmesi)	64
4.4. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerin Görsel İçerikleri).....	75
4.5. Beşinci Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerin İçerikleri)	78
V. BÖLÜM	86
5. Sonuçlar, Tartışma ve Öneriler	86

5.1. Sonuçlar ve Tartışma.....	86
5.1.1. Birinci alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin yer aldığı öğrenme alanı, ünite ve kazanımlar).....	86
5.1.2. İkinci alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen karakterler ve yer verme bağlamları).....	88
5.1.3. Üçüncü alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografik metinlerin incelenmesi).....	89
5.1.4. Dördüncü alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin görsel içerikleri).....	91
5.1.5. Beşinci alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin içerikleri).....	92
5.2. Öneriler.....	95
KAYNAKÇA.....	100
EKLER.....	108
Ek-1: Açıklamalı Biyografi Envanteri	108
ÖZGEÇMİŞ	110

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 4.1. 4. Sınıf ders kitabında biyografilerle ilgili öğrenme alanı, ünite ve kazanımlar (2018).....	51
Tablo 4.2. 5. Sınıf ders kitabında biyografilerle ilgili öğrenme alanı, ünite ve kazanımlar (2018).....	54
Tablo 4.3. 6. Sınıf ders kitabında biyografilerle ilgili öğrenme alanı, konu ve kazanımlar (2018).....	56
Tablo 4.4. 7. Sınıf ders kitabında biyografilerle ilgili öğrenme alanı, konu ve kazanımlar (2018).....	58
Tablo 4.5. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki karakterler	60
Tablo 4.6. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin metin incelemesi ..	65
Tablo 4.7. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin metin incelemesi ..	69
Tablo 4.8. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin metin incelemesi ..	71
Tablo 4.9. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin metin incelemesi ..	73
Tablo 4.10. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografilerin görsel incelemesi	76
Tablo 4.11. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriği	78
Tablo 4.12. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriği	80
Tablo 4.13. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriği	82
Tablo 4.14. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriği	83
Tablo 4.15. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerin öğretimine yönelik boyutlar	84

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Diğer Derslerle İlişkisi..... 2

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1.1. Leonardo da Vinci	34
Görsel 1.2. James Watt.....	34
Görsel 1.3. Luigi Galvani.....	35
Görsel 1.4. Anlatım Türü Örneği – 1	66
Görsel 1.5. Anlatım Türü Örneği – 2a	67
Görsel 1.6. Anlatım Türü Örneği – 2b	67
Görsel 1.7. Anlatım Türü Örneği – 3	68
Görsel 1.8. Anlatım Türü Örneği – 4	70
Görsel 1.9. Anlatım Türü Örneği – 5	72
Görsel 1.10. Anlatım Türü Örneği – 6	72
Görsel 1.11. Anlatım Türü Örneği – 7	74
Görsel 1.12. Anlatım Türü Örneği – 8	74
Görsel 1.13. Temsili Görsel Örneği	77
Görsel 1.14. Öğretici Görsel Örnekleri	77
Görsel 1.15. Biyografi İçeriği Örneği – 1	81
Görsel 1.16. Biyografi İçeriği Örneği – 2	81
Görsel 1.17. Aşık Veysel	96
Görsel 1.18. İzzet Baysal	98

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt. : Aktaran

C. : Cilt

Ed. : Editör

Çev. : Çeviren

İOO : İlköğretim Okulu

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KULLANILAN BİYOGRAFİLERİN İNCELENMESİ

Bektaş, Ayşe Elif
Yüksek Lisans Tezi
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fahri Kılıç
Temmuz-2019 xv + 111 Sayfa

Sosyal Bilgiler öğretiminde yenilenen programa ve yapılandırmacı anlayışa uygun olarak disiplinler arası bir öğretim önem arz etmektedir. Dolayısıyla Sosyal Bilgilerin yapısı itibariyle edebiyat disiplini ile olan ilişkisi öne çıkmaktadır. Bu noktada öğretim ortamında ve materyallerde edebi ürünleri yok sayılamaz. Bu durumdan hareketle yapılan araştırma, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan biyografilerin özelliklerini ve kullanım durumunu açıklamayı amaçlamaktadır.

Çalışma nitel olarak tasarlanmış olup betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri elde etme tekniği doküman inceleme olan araştırmanın dokümanları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan 2018-2019 eğitim-öğretim yılında kullanılan 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile Sosyal Bilgiler öğretim programıdır. Araştırma; toplanan dokümanlar ve ele alınan araştırma soruları ile sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır.

İncelemelere göre; biyografik metinlerin ders kitaplarında bulunma durumu genel bir seyir izlemektedir. Genel olarak biyografilerin varlığından söz edilmektedir. Biyografilerin öğrenme alanlarına dağılımında bir denge yoktur. Bazı öğrenme alanlarında biyografik unsurlara rastlanılmamıştır. Bununla birlikte biyografiler edebi metin türleri bakımından bir incelemeye tabii tutulmuştur. Bu durumda da biyografilerin genel olarak öğretici, açıklayıcı anlatım türleri gibi belli edebi anlatım türleri ile kaleme alındıkları görülmüştür. İçeriklerine bakıldığında ise biyografik metinlerde kişilerin eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinilmiş, genel olarak da biyografilerde kişilerin

genel hayat öyküsü üzerinden bilgi verilmiştir. Biyografilerin görsellerle desteklendiği düşünüldüğünde bu konu hakkında da bir inceleme yapılmıştır. İnceleme neticesinde ağırlıklı olarak temsili resimler, portre ve fotoğraflar paylaşılmıştır.

Toplanan veriler ve bulgular ışığında ders kitaplarında yer verilen biyografilerin belirli özellikler taşıması gerektiği düşünülmüştür. Biyografilerin ders kitaplarındaki dağılımında bir denge gözetilmelidir. Biyografilerin etkili öğretim materyalleri olarak düşünülmesinden dolayı içerikleri zengin olabilir. İçerikleri zengin tutulan metinlerin anlatım türleri de bu şekilde çeşitlenebilir. Bu araştırma biyografik metinlerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve ders ortamlarında kullanılmasına yönelik daha önceki çalışmaların devamı niteliğinde olup, bu konuda araştırma yapmak isteyenler ve öğretmenler için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Biyografi öğretimi, Biyografi, Ders kitapları, Sosyal bilgiler.

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF BIOGRAPHIES USED IN SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

Bektaş, Ayşe Elif

Master Thesis

Department of Elementary Education

Department of Social Studies Teaching

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Fahri KILIÇ

July, 2019 xv + 111 Pages

Interdisciplinary teaching is important in accordance with the renewed curriculum and constructivist approach in Social Studies education. Therefore, the relationship between the discipline of literature and social studies stand out. At this point, literary products cannot be ignored in teaching environment and materials. Therefore, the research aims to explain the characteristics and usage of biographies used in the Social Studies textbooks.

The study was designed qualitatively and descriptive method was used. The documents of descriptive based research, which is the data acquisition technique document analysis, are prepared by the T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (Republic of Turkey Ministry of National Education) in the 2018-2019 academic year. Research; the documents collected and the research questions discussed. In this direction, descriptive analysis technique was used for data analysis.

According to reviews; the presence of biographical texts in textbooks follows a general course. In general, biographies are mentioned. There is no balance in the distribution of biographies into learning areas. Biographical elements have not been found in some learning areas. However, biographies are examined in terms of literary text types. In this case, it was observed that biographies were written with certain types of literary narrative such as didactic and explanatory narrative in general. When the contents are examined, the works, works and achievements of the people are mentioned

in the biographical texts, and in general the information about the general life story of the people is given in the biographies. Considering that biographies are supported with visuals, an investigation has been made on this subject. As a result of the study, mainly representative pictures, portraits and photographs were shared.

In the light of the collected data and findings, it was thought that the biographies included in the textbooks should have certain characteristics. A balance should be observed in the distribution of biographies in textbooks. Because biographies are considered as effective teaching materials, their content may be rich. The narrative types of the texts whose content is kept rich can be diversified in this way. This research is a continuation of previous studies on the use of biographical texts in social studies textbooks and course environments, and it is thought to be useful for teachers and teachers who want to do research on this subject.

Keywords: Teaching biography, Biography, Textbooks, Social studies.

I. BÖLÜM

1.Giriş

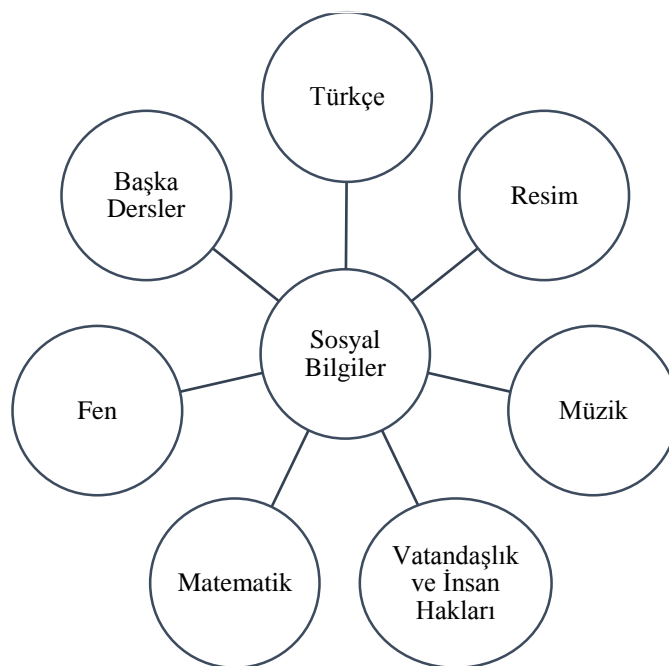
Bu çalışmanın birinci bölümü giriş kısmından oluşmaktadır. Bu bölümde araştırmaya ait; problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler ve sınırlılıklar yer almaktadır. Ayrıca bölüm sonunda çalışmada öne çıkan kavramların tanımına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Eğitim programları ile amaçlanan, çocuğun içerisinde var olduğu toplumda aktif rol oynayan birer vatandaş olabilmesidir. Bu beklentinin gerçekleşmesi ile çocuk, gelişen olay ve olguları izleyebilir ve artık bizzat karşılaştığı problemleri de çözebilme yetisine sahip olabilir. Çocuklar için ilk temel bilgilerin, becerilerin ve tutumların kazanılmasında büyük etkisi olan “ilkokul ve ortaokul kademesi” bu yönüyle ayrı bir öneme sahiptir. Sosyal Bilgiler dersi de, çocuğun sosyalleşmesi sürecinde önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin ilkokul ve ortaokulun ilk kademesinden itibaren hayatla ilgili görüşlerinin şekillenmesi, onların doğa ve insanlara karşı olumlu tutum ve davranışları sergilemeleri konusunda Sosyal Bilgiler dersi büyük önem arz etmektedir (Kan, 2006).

Sosyal Bilgiler dersinin ihtivası sebebi ile ele almış olduğu konular çok çeşitlidir. Bu sebeple içerik oluşturulurken sosyal bilimlerin alanlarından -tarih, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, coğrafya, siyasal bilimler vb.- yararlanılmaktadır. Genel olarak bakıldığında da Sosyal Bilgiler toplulukların, ulusların ya da ülkelerin tarihlerini, kültürel özelliklerini ve etkileşim kurduğu her şeyi disiplinlerarası bir yaklaşımla değerlendirmektedir (Deveci ve Bayır, 2011).

Sosyal Bilgiler; sosyal olan ve insan ile bağlantılı bilgi dallarının içerikleri ve yöntemlerinden faydalanarak, insanın etkileşimde bulunduğu çevreleri disiplinler arası bir gözle yorumlayan ve dünyanın küreselleşmeye devam ettiği bu zamanda yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donanımlanmış, demokratik, düşünen, sorgulayan ve becerikli bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiş bir alandır (Tarhan, 2011). Sosyal Bilgiler dersinin diğer disiplinler ile ilişkisi bağlamında ilkokul ve ortaokulda okutulan diğer derslerle yakından ilişkisi söz konusudur. Şekil 1.1 'de Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkisi gösterilmiştir.

Şekil 1.1. Sosyal bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkisi

Sosyal Bilgiler dersi ile diğer derslerin ilişkisi ve etkileşimi duruma göre artmakta ya da azalmaktadır. Bu duruma göre de ders kitabında ya da etkinliklerde bu ilişki farklı şekillerde görülmektedir. Örneğin, beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yurdumuzla ilgili bir konu ile paralel olarak, Türkçe dersinde bir şiir ya da okuma parçası okutulabilir. Matematik dersinde yurdumuzun akarsuları, gölleri, nüfusu vb. gibi konulara yönelik problemler çözülebilir. Müzik dersinde yurdumuzun güzelliklerini dizelere, notalara dökmüş şarkılar öğretilirken, resim dersinde Türkiye'nin bitki örtüsü, iklimi ve etki alanlarıyla ilgili çeşitli şekillerde resimler, eserler ortaya konulabilir (Sözer, 1998).

Sosyal Bilgiler yapısı itibariyle çok disiplinli bir ders olması özellikle Edebiyat ile olan ilişkisini ön plana çıkarmaktadır. Edebi çalışmaların Sosyal Bilgiler alanına önemli katkıları olduğu alan eğitimcileri tarafından da kabul edilmektedir. Muhtevası, yapısı ve konu alanı gereği olarak sözlü ve yazılı edebi ürünlerden yararlanan Sosyal Bilgiler, 2005 yılında değişen program ile birlikte ders kitaplarında da bu duruma örnek teşkil etmektedir (İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, Demirci, 2017).

Okul çağına başlanılan ilk günden itibaren karşılaşılan ders kitapları Sosyal Bilgiler programında belirlenen ve hedeflenen kazanımları sağlayacak içeriklerle donanımlıdır. Bu noktada hedeflenen bilgilerin kazanılması ve kavranması için dersin ilgi çekiciliğinin artırılması ve daha anlaşılır kılınması adına Sosyal Bilgiler ders kitaplarında edebi ürünlere yer verilmektedir (Açık, 2014).

Ders kitapları ve öğrenci çalışma kitapları edebi ürünlerin kullanımı açısından zenginleşmiştir. Edebiyatı ve edebi ürünleri Sosyal Bilgilerden ayrı düşünmek yanlış olacaktır. Edebi ürünler bir öğretim materyali olarak düşünüldüğünde Sosyal Bilgiler öğretimi için en temel ve en etkili araçlar olabilmektedir. Özellikle 2005 yılından itibaren günümüze kadar olan süreçte gittikçe artan oranda Sosyal Bilgiler eğitimcileri edebi çalışmaların alan öğretimine önemli katkıları olduğunu kabul etmeye başlamışlardır. Sosyal Bilgiler alanında özellikle tarih ve vatandaşlık eğitimi açısından roman, mitoloji, biyografi, drama gibi edebi eserlerden faydalanabilmektedir (Oruç, 2009).

Sosyal Bilgiler derslerinde toplum tarafından önemli görülen kişilerin biyografilerinin kullanılması dersi içerik olarak zenginleştirmektedir. Özellikle Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en çok karşılaşılan edebi ürünlerden biri olan biyografiler geçmişten bugüne hala okurların yoğun ilgi alanındadır (Akçıl, 2002).

Biyografiler; bir öğretim aracı olarak kullanıldığı durumlarda çocukların edebiyat, sanat, bilim, spor vb. alanlara yönelik bilgi sahibi olmalarına, insan sevgisi, iyiyeye, doğruya, güzele yönelme ve dayanışma gibi kavramları ve duyguları kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Çocuklar bu kavramların anlamlarını ilk etapta

duyuşsal düzeyde öğrenseler de sonradan bunların önemini kavrayacak ve bilinçleneceklerdir (Kıbrıs, 2000). Biyografik eserler çocukların hedeflerini belirlemelerinde ve geleceklerine yön verme süreçlerinde önemli yol göstericilerdir. Başka bir bakış açısıyla biyografiler, karakter eğitimi ve değerler öğretimi konularında ilham kaynağı durumundadırlar denilebilir (Er, 2010).

Alan yazına bakıldığında genel olarak edebi metinlerin özelde de biyografilerin Sosyal Bilgiler eğitimi açısından önemli kaynaklar olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte alan yazındaki biyografi öğretimi ile ilgili çalışmalar çeşitli sorunların da olduğunu ortaya koymaktadır. Biyografi öğretiminden önce en çok karşılaşılan problem okullarda yeterli düzeyde öğretim materyallerinin olmayışıdır. Genel olarak öğretmenlerin en sık başvurduğu araçlar ders kitapları, haritalar ya da görsellerdir. Bu durum öğrencilerin öğrenmelerinde ya gecikme yaratmaktadır ya da etkili bir öğrenme gerçekleştirilememektedir. Tam tersi bir durum da şu şekilde göze çarpmaktadır. Materyal bakımından zengin okul ya da sınıflarda bu sefer de öğretmenler yetersiz kalabilmektedir. Bunun sebebinin öğretmenlerin yetişmiş oldukları kurumlarda bu araçlara, gelişim gösterecek seviyede kullanım fırsatına erişememeleri olarak düşünülmektedir (Erdem, 2010). Ders kitaplarının genel olarak kullanılan bir araç olduğu düşünüldüğünde içeriğinin zenginliği ön plana çıkmaktadır. Ders kitaplarının içerikleri oranlandığında daha çok metinsel parçalar karşımıza çıkmaktadır. Bu parçaları anlamlandırmak ve öğrenci dikkatini toplamak adına ders kitaplarında edebi metinlerin yer alması beklenmektedir.

Bazı çalışmalarda biyografik metinlerin ders kitaplarında yer alması konusunda birtakım hususların gözden kaçtığı belirtilmiştir. Bunlardan birisi sınıf düzeyinde biyografik metinlerin dağılımındaki denge unsurudur. Bazı sınıf düzeyi ders kitaplarında daha fazla biyografiye yer verilirken bazı sınıf düzeyi kitaplarında daha az biyografik metin yer almaktadır. Bunun dışında öğretim programına göre biyografiye yer verilmesi gereken kazanımlar vardır. Bazı bölümlerde bu hususun gözden kaçması sebebiyle biyografik metinlerin yer almadığı görülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak bir diğer tespit belli öğrenme alanlarında daha fazla biyografinin öğrencilerin karşısına çıktığıdır. Bu durumun öğrenme alanlarının ve ünitelerin içerdiği konularla ilgili

olabileceği ifade edilmektedir. Bir diğer husus ise öğrencilerin isteklerinin göz ardı edilmesidir. Öğrencilerin hangi kişilerle karşılaşmak istediklerine dair bir araştırma yapılarak biyografik metinlerin oluşturulmasının daha etkili olacağı düşünülmektedir (Er ve Kaymakçı, 2013).

Ders kitapları yazılırken hedef alınanlar öğretim programında belirtilen kazanımlardır. Şimdiye kadar belirtilen eksiklikler öğretim programı ile ders kitaplarının bu konuda tam olarak birleşmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum da biyografi öğretiminin ders kitaplarında tam olarak beklenen düzeyde olmamasına sebep olmaktadır (Er ve Kaymakçı, 2013).

Ders kitaplarında yer alan biyografiler içerik olarak incelendiğinde tarihi kadın karakterlere yeterince yer verilmediği yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Köse, 2011; Altun, 2018). Başka bir açıdan bakıldığında ise siyasi ve askeri karakterlerin ağırlıkta olması; bilim, sanat, edebiyat, spor ve sıradan hayatlara dair örneklerin az olması dikkat çekmektedir (Er ve Kaymakçı, 2013; Altun, 2018).

Ders kitaplarında bahsedilen biyografilerin içerik olarak da birtakım eksiklikleri bulunmaktadır. Biyografilerin edebiyatın da bir uzantısı olması sebebi ile bu alandan beslenmesi durumu göz önünde bulundurularak daha canlı ve farklı anlatım tarzlarına yönelimin fazla olması beklenmektedir. Ancak biyografilere bakıldığında genel olarak aynı anlatım türleri ile kaleme alınmaktadır.

Biyografilerin etkili materyaller olmasının altında yatan sebepler; öğrenilmesi güç konuları somutlaştırabilmesi, öğrencilerin kendilerinde bir parça bularak konuya ilgilerinin artmasının beklenmesi vb. hususlardır. Bu sebeple ayrıntılı anlatımların ilgi çekici olabileceği düşünüldüğünde ders kitaplarında bu hususa dikkat edilerek kaleme alınmayan biyografilerin fazla olması dikkat çekicidir.

Biyografi öğretimi ile ilgili olarak bu tarz sorunlar öne çıkmaktadır. Biyografi öğretimi ile ilgili öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerinin alınması; biyografi öğretiminin yörüngesinin belirlenmesi (kimlerden hangi düzeyde ve nasıl söz edileceği gibi) ve

öğretim programı ile ders kitaplarındaki mevcut durumun ayrıntılı incelenmesi alan yazın açısından yararlı olacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, biyografi öğretimine yönelik olarak yer verilen metinlerin nasıl ele alındığını incelemek ve tespit etmektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişim sadece bu alanda sınırlı kalmayıp, ihtiyaçlarımızı, eğitim sistemlerimizi de etkilemektedir. Bu durum da bireylerden beklenen rolleri de değiştirip dönüştürmektedir. Nedir bu roller? Bilgiyi işleyebilen ve üretebilen, yaşama aktif katılan, problemler karşısında çözüm üreten, sorgulayıcı ve eleştirel düşünen, karar verebilen, iletişim becerilerini etkili kullanabilen, empati gücünü geliştirebilen, topluma ve kültüre katkısı olan vb. niteliklerdir. Öğretim programlarının bahsedilen özelliklere sahip bireylerin yetişmesi yönündeki görevleri düşünüldüğünde; sadece bilgi aktaran kaynaklar olmaktan öteye gitmiş, bireysel farklılıkları gözeten, değer ve beceri kazandırmaya yönelik hedefleri olan bir yapıya dönüşmüştür denilebilir (MEB, 2018).

Programın amaçladığı bu hedeflere ulaşmak için en etkili araçlar öğretim ortamında kullanılacak materyallerdir. Eğitim materyalleri, öğrenmeleri etkin kılabilmesi ve öğretmenlerin süreci etkin bir şekilde gerçekleştirebilmeleri için bilgilerin kavratılması, olayların tanımlanması hususunda en yardımcı unsurlardır (Erdem, 2010).

Sosyal Bilgiler dersi programda da belirtildiği üzere birey-toplum bütünlüğünü sağlamayı, fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı ve mantıklı kararlar alabilen bireyler ve sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Dersin amacına hizmet

edebilmesi için özellikle içerik noktasında, zengin ve farklı kaynaklar içeren materyallere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu materyallerin sağlanması için değişik bilim dallarından faydalanılması gerekmektedir. Bu durumda edebiyat, Sosyal Bilgiler eğitimcileri için üzerinde durulması ve fayda temin edilmesi gereken önemli bir kaynaktır (Er, 2010).

Edebiyatın farklı türleri, Sosyal Bilgiler dersinin kazanımlarına uyumu noktasında büyük bir önem arz etmektedir. Bu türlerden biri de biyografidir (Er, 2010).

Biyografiler çeşitli etkinliklere uyarlanarak yardımcı kaynaklar olarak kullanılabilir ama bu durum bazı sınırlılıklara sebebiyet verebilmektedir. Bu sebeple öğretmenlerin en yakın yardımcıları olan ders kitaplarındaki biyografi örnekleri önemli bir yer tutmaktadır.

Ders kitapları öğrencinin derse yaklaşımını büyük ölçüde etkileyen unsurlardan biridir. Ders kitaplarının öğrenciye görelilik ilkesine bağlı olarak dersler için önemli olan kazanımların öğrenci için en kolay şekilde kavranması esastır. Bu konuda ders kitaplarının içeriği ön plana çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkisinin öneminden bahsederken ders kitaplarında bunun aksinin olması beklenemez. Sosyal Bilgiler öğretiminde ve programında edebi ürünlerin ve özellikle biyografi türünün kullanımı konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışma ile de Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografinin kullanım durumu incelenmiştir. Dolayısıyla yapılan bu araştırma ders kitaplarında biyografilerin nasıl kullanıldığına yönelik tespitleri içermesi ve bu tespitlerin değerlendirilmesi açısından önemli görülmektedir. Bu bağlamda biyografi kullanımının derslerde etkili kullanımına dikkat çekilmesi, öğrenci açısından eğitici rollerinin ön planda olması ve disiplinlerarası çalışmaların derslerdeki önemine vurgu yapılması sebepleri ile bu araştırmanın gerekli olduğu düşünülmüştür. Biyografi öğretimi konusunda daha önce farklı türde çalışmalar yapılmış olup Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografiler konusunda bir tez çalışmasının olmaması bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Araştırmanın; bu alanda yapılacak çalışmalara katkıda bulunabileceği gibi, ders kitaplarındaki biyografilerin ya da öğretmenler tarafından ders kitapları dışında kullanılmak istenen biyografik kaynakların seçilmesi hususunda faydalı olabileceği düşünülmektedir.

1.4. Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında (4-7.sınıflar) biyografi kullanım durumu nedir?
(2018-2019 eğitim-öğretim yılı)

1.5. Alt Problemler

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin yer aldığı öğrenme alanı, ünite ve kazanımlar nelerdir?
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen karakterler ve yer verme bağlamları hangileridir?
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografik metinlerin edebi anlatım türleri nelerdir?
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin görsel içerikleri nelerdir?
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin içerikleri nasıl kaleme alınmıştır?

Araştırma ana problem ve alt problemler doğrultusunda ilerlemiş; uygulama, tespit ve değerlendirmeler bu noktalardan hareketle yapılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2018-2019 eğitim-öğretim yılı için MEB tarafından hazırlanmış olan 4, 5, 6, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve ele alınan araştırma soruları ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilerek vatandaşlık yeterlikleri kazandırılması amacıyla oluşan bir çalışma alanıdır. Sosyal Bilgiler, okul programı içerisinde ise tarih, coğrafya, siyasal bilimler, hukuk, felsefe, sanat, edebiyat, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, din, arkeoloji, antropoloji, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerin katkısının olduğu düzenli bir şekilde sınıflandırılmış, uyum ve düzenin hâkim olduğu bir çalışma alanıdır (Doğanay, 2008).

Edebiyat: *“Düşünce, duygu ve hayallerin yazı halinde, güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır.”* (Aydemir, 2005).

Biyografi: Edebiyat, sanat, siyaset, ticaret vb. alanlarda büyük ve saygın bir üne kavuşmuş, tanınmış şahsiyetlerin yaşam öykülerini, icraatlarını, eserlerini, başarılarını okuyucuya bildirmek amacı ile anlaşılır bir dille, tarafsız bir tutumla kaleme alınan türe “biyografi –yaşam öyküsü, hayat hikâyesi-“ denir (Arıcı, Çizmecioğlu, Namazcı, 2017). Biyografiyi Oğuzkan (2000) ise *“yaşayışları ve yaptıklarıyla ün kazanmış, önemli kişilerin hayatlarını belgelere dayalı olarak inceleyen eserler”* olarak tanımlamıştır.

Ders Kitabı: “Genel olarak ders konularına ait bilgileri sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan, ülkelerin eğitim-öğretim programlarına uygun olması gereken yazılı gereçlerdir” (Baş, 2003).

Öyküleyici Anlatım: Bir olayın başından sonuna anlatıldığı, okurun düşünmesinden çok olay aracılığı ile heyecanlanmasının amaçlandığı bu anlatım tarzı “hikâye etme yoluyla anlatım” olarak da adlandırılmış bir tekniktir (Aktaş ve Gündüz, 2001’den akt. Karadağ, 2003).

Öğretici Anlatım: Bir işin ne şekilde yapılması gerektiğini mantık sıralaması içinde anlatan öğretici ya da yönlendirici bir türdür. (Bozkurt, 2018).

Söyleşi Türünde Anlatım: Üslubun öne çıktığı özel bir tür olan bu anlatım türünün özelliğini daha çok yazarın kullandığı dil ve anlatım tarzı belirler. Sohbet yazılarına “yazarla okuyucu arasında konuşma” adı da verilebilir (Aytaş, 2006).

Lirik Anlatım: Lirik anlatımın hâkim olduğu metinlerde gerçek düşünce, duygu, heyecan gibi insanın herhangi zarif duyguları temel konu olarak seçilir. Çünkü bu tür metinlerde temel fikir kişinin heyecanı, sevgisi, neşesi, dünya görüşü, duygularıyla aktarılmak istenmektedir (Aytuganova, 2010).

Betimleyici Anlatım: “Bir nesnenin, yerin görünüşü, hareketleri, kişide uyandırdığı intibaları anlatmayı ve zihinde canlandırmayı amaçlayan bir anlatım tarzıdır” (Aktaş ve Gündüz, 2001’den akt. Karadağ, 2003).

Açıklayıcı Anlatım: Bir konuda bilgilendirme yapmak ya da herhangi bir şeyi öğretmek istendiğinde başvuru olan bir türdür. Amaç; anlatılan konuda bilgi vermek ve okuyucuyu o konu hakkında aydınlatmaktır (Karadağ, 2003).

Kanıtlayıcı Anlatım: “Ortaya atılan bir öneriyi, bir düşüncüyü, bir yargıyı değiştirmek, desteklemek yahut yanlışlığını kanıtlamak için başvuru olan bir anlatım biçimidir” (Aktaş ve Gündüz, 2009).

II. BÖLÜM

2. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Literatür

Çalışmanın ikinci bölümünde kavramsal çerçeveden söz edilmiştir. Genel olarak biyografi, biyografi eğitimi ve sosyal bilgiler bağlamında alanyazın ele alınmıştır. Ayrıca bölüm sonunda çalışmayla ilgili araştırmalar ele alınmıştır.

2.1. Biyografi Kavramı ve Tanımı

Her saniyesi ile değişim ve gelişimin hiç durmadan gerçekleştiği bir süreç yaşanmaktadır. Sürekli olarak da bu süreci etkileyen birtakım olaylar veya insanlar ile karşılaşmaktadır. Bir yandan sürekli bir şeyler öğrenme isteği gerçekleşirken bir yandan da öğrenilen her şeyin başkalarına aktarılma ihtiyacı duyulmaktadır.

Yazının icat edilmesinden önce sözlü iletişim araçları ile aktarılan her türlü bilgi yazının icadı ile birlikte kalıcı hale gelmeye başlamıştır. Dünya nüfusunun artması ile birlikte yeni diller, yeni inanç sistemleri, yeni bilim dalları, yeni kültür varlıkları, yeni spor dalları ve daha birçok yeni kavram ortaya çıkmıştır. İnsanlığı harekete geçiren “merak” duygusu ile birlikte bu kavramlar içerisinde de yeni dallar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Geçmiş ve geçmiş dönemlerde iz bırakmış önemli kişileri merak etme neticesinde günümüzde çoğu alanda önemli bir edebi tür olan “biyografi” kavramı ortaya çıkmıştır. Merak duygusunun yanında kişileri anma isteği ile tanıma isteği de bu kavramın gelişmesinde etkili olmuştur (Er ve Körükcü, 2016).

Literatüre bakıldığında biyografi ile ilgili çok çeşitli tanımlar ile karşılaşmaktadır (Erdem, 2010). Genel itibarı ile “yaşam öyküsü” olarak adlandırılan

biyografi konusunda bir de hangi alana ait olduğu tartişması gündeme gelmiştir. Basit bir tanımlamadan öte biyografiyi tarih yazımı ile edebiyat dalı içerisinde ayrı olarak değerlendirme, ayrıldığı türler bakımından ve yazılma amacı açısından tanımlama çabaları tarih boyunca sürmüştür (Turgut, 2007). Örneğin Mübahat Kütükoğlu (2007) biyografileri “*Tarihe mal olmuş şahsiyetlerin hayatlarının hikâyesi*” şeklinde tanımlarken bir başka tanımda da biyografi; “*Yaşantısı okurların ilgisini çekebilecek nitelikte olan kişilerin değişik kaynaklardan yararlanarak yaşamlarını inceleyip anlatan düz yazı biçimi*” ifade edilmektedir (Budak ve Özçetin, 2008).

Biyografi; çeşitli alanlarda icraatlarıyla ünlenmiş, bilgi ve belgelere dayalı olarak toplum tarafından tanınmiş kişilerin yaşamlarının anlatıldığı bir edebî türdür. Bu metinlerde kişilerin hayatlarının bir bölümü anlatılabileceği gibi (Hatice Fırat, 2012) tanınmiş kişilerin doğumundan ölümüne kadarki hayatı da bir başka kişi tarafından ele alınabilmektedir (Apaydın, 2001).

Çok eski bir edebi tür olan biyografi sözcüğünün menşei Batı dilleridir (Er, 2010). Yunanca; bios (yazmak) ve graphein (yazmak) kelimelerinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan biyografi (Turgut, 2007) aynı zamanda Fransızca “biographie” sözcüğünün karşılığı olarak da dilimize yerleşmiştir (Er, 2010). Çoğu edebiyat bilimcisinin tanımlarına göre ise kişinin hayat hikâyesinin şekillenmesinde büyük rol oynayan dış çevre koşulları ile kişinin iç dünyasının tasvir edilmesidir (Turgut, 2007).

Biyografi konusunda birtakım çalışmalar yapan araştırmacılar ve edebiyat bilimcileri farklı tanımlamalar yapmişlardır. Ciravoğlu’na (1997) göre biyografi “Hayatları, hizmetleri ve eserleriyle ün kazanmiş, önemli kişileri belgeleriyle inceleyen yazılar”dır. Kantemir’in (1981) biyografi tanımına bakılacak olursa “bir kişinin hayatının tarihini anlatan yazıya, diğer bir anlatımla bilim ve sanat dallarında ün yapmiş kişilerin hayatlarını anlatan eserler” olarak ifade edildiği görölmektedir. Başka bir tanımla Yalçın ve Aytaş (2003) biyografiden şu şekilde bahseder: “Bütün toplum tarafından tanınan, bilgi, beceri ve davranışlarıyla bütün insanların dünyasında yer edinen kişilerin doğumlarından ölümüne kadar geçen dönemin bilgi ve belgelere dayanılarak anlatıldığı edebiyat türüne verilen ad”. Er’e (2010) göre ise biyografi

“Bilim, sanat, edebiyat, siyaset, spor gibi alanlarda iş ve davranışlarıyla öne çıkmış, toplum katında üne kavuşmuş insanların hayatlarının tarihini ortaya koymak amacıyla belgelere dayalı olarak tarafsız bir gözle yazılan edebi tür” şeklinde ifade edilmektedir.

Kısacası biyografi bir serüvenin küçücük bir bölümüdür. Yaşamlara dokunmuş, dünya üzerinde, insanların kalbinde bir iz bırakmış şahsiyetlerin varlığını diğer zaman dilimlerine aktaran kıymetli bir türdür.

2.2. Biyografilerin Özellikleri

“Biyografi, bir tarih türü, bir açıklama usulü, külli bir tarihin parçasıdır. İlk anda biyografi bir insanın tarihi olarak tanımlanmaktadır. Fiilen, ancak bazı büyük adamların tarihi söz konusudur.” Bahaeddin Yediyıldız tarafından çevrilmiş olan Leon E. Halkin’in eseri (1989) “Tarih Tenkidinin Unsurları”nda biyografi bu şekilde tanımlanmaktadır. Biyografi için “külli bir tarihin parçası” ve “bir tarih türü” ile “bir açıklama usulü” tabirleri kullanılmaktadır. Biyografinin özellikleri arasında en önemli hususlardan birisi tarih ile olan ilişkisidir. Çünkü biyografide tarihsel gerçeklik kavramı üzerinde durulması gereken konulardan birisidir.

Biyografi türünün tarihi bir yönü olması nedeni ile gözlemden bahsedilememektedir. Biyografi türü kişilerin yaşantıları ve eserlerini odak noktası olarak belirlediği için bu konular hakkında bilgi toplanılması amacına hizmet etmektedir (Aktaş ve Gündüz, 2009). Bu sebeple tarihsel gerçeklik ön plana çıkmaktadır. Biyografilerde gerçeklik ilkesi çok önemlidir. Gerçeklik ilkesi tüm biyografilerde en önemli özellik olarak kabul edilmektedir (Er, 2005). Yaşam öyküsü anlatılan kişinin yaşadıkları ne şekilde gerçekleşmiş ise müdahale edilmeden anlatılmalıdır. Biyografilerin yazılma amacından sapmamak önem arz etmektedir (Kaya, 2011).

Biyografiler yapılandırılırken bahsedilen gerçeklik ilkesinden uzaklaşılmalıdır. Buradan da anlatılan hayat hikâyelerine olmayan bir bilgi

eklenilmemesi, içerisinde bilgi eksiltilmemesi ya da özünden uzaklaşılması gerektiği anlaşılmalıdır. Yaşamı yazılan kişinin anlatıcıya sunmuş olduğu materyaller ve gerçekler göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlar da doğrudan okuyucuya aktarılmalıdır (Er, 2010).

Gerçeklik ilkesinden bahsedebilmek için belge, tanık ve kanıtlara ulaşmak gereklidir. Biyografi hazırlanan kişi ile ilgili daha önce yazılmış kitaplar, yazılar, yapılan araştırmalar, günlükler, kayıtlar, resmi evrak veya belgeler, mektuplar, yazışmalar, söyleşiler, fotoğraflar ve yaşamında yeri olan insanlar faydalı olabilmektedir (Erdem, 2010). İdeal bir biyografi hazırlanabilmesi için tüm belge ve bilgilere ulaşılmalı gereken bilgiler edinilmelidir (Er, 2010). Biyografilerin belgelere dayandırılması hususu çok önem arz etmektedir (Oruç ve Erdem, 2010). Dikkatli ve iyi bir bilgi toplama süreci olmazsa ortaya beklenmedik yanlışlar ve hatalar çıkabilir. Bu durumda da okurların yanlış ve eksik bilgi edinmeleri sonucu ile karşılaşmaktadır. Bu tarz hataları okurların belleğinden silmek veya bu yanlışları düzeltmek de çok kolay olmamaktadır (Er, 2005). Veri olarak kullanılacak materyallerin iyi bir inceleme sürecinden geçmiş olması ve bu materyaller içerisinde hangi detayların kullanılacağına bilinmesi önem arz etmektedir (Kaya, 2011).

Gerçeklik ve belgelerin öneminden bahsettikten sonra üzerinde durulması gereken konulardan biri de nesnelliktir. Belgelere ve gerçeğe ulaştıktan sonra bunların nasıl kullanılması gerektiği ve aktarılmak istenen yaşam öyküsünün nasıl yazılacağı çok önemlidir.

“Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana doğrulukla bağlı kalmazsa, değişmeyen gerçek insanlığı şaşkıncı bir nitelik kazanır.” Mustafa Kemal Atatürk’ün de söylemiş olduğu sözden yola çıkarak nesnellik kavramının biyografi açısından öneminden bahsetmek gerekmektedir. Biyografinin verdiği sonuçlar, belirttiği görüşler ve yorumlar sağlam kaynaklara dayanmak zorundadır. Biyografinin oluşturulmasında faydalanılan materyallerin doğru ve eksiksiz olması gerekmektedir (Oruç ve Erdem, 2010). Böylece tarihi gerçeklerle uyumsuz bir durumun ortaya çıkmasının önüne geçilmiş olacaktır. Yaşamı anlatılan kişinin söylemediği bir sözü

söylemiş gibi göstermek, yapmadığı işi yapmış gibi anlatmak çelişki yaratacaktır. Bu da biyografi yazımındaki amacın dışına çıkılarak okuyucuların doğruya ve gerçeğe bağlılıklarını zayıflatacaktır (Er, 2005). Biyografinin nesnellikten uzak kalmasına sebep olan durum yazarın kendi değerlerine göre yargılama yapmasıdır. Eserde objektiflik ile kişisel duygular arasında denge kurulamaz veya istenilen durumlara yer verilip hoş gitmeyen durumlara yer verilmez ise nesnellik ilkesinden söz edilemez. Bu sebeplerdir ki bu tür eserlerde kişisel yorumlar, tahminler ve yargılardan arınmak en doğrusu olacaktır (Kaya, 2011). Biyografi konusu olan kişinin yaşamı aşırı yüceltilmeden ya da aşağılanmadan anlatılmalıdır (Erdem, 2010). Kısacası “Bir biyografin aynı anda aydın bir tarihçi, bir edebiyat eleştirmeni, bir yazar ve bir psikiyatrist olabilmesi gerekmektedir.” (Er, 2010).

Nesnelliği zedeleyen unsurlardan birisi de yazarın kendi değerlerine göre yargılama yapmasının yanında hayatını yazdığı kişi ile ilgili duygu ve düşüncelerini çok açık bir şekilde ifade etmesidir. Okunabilirliğin zarara uğramaması açısından kişisel duyguların biyografiden uzak kalması gerekmektedir (Er, 2010).

Nesnellik bağlamına paralel olarak biyografilerde önemli bir konu daha göz önünde bulundurulmalıdır. “Bir biyograf, eserini kaleme alırken, <ne zaman, nasıl, hangi koşullarda, kiminle, hangi umutlarla ve sonuç ne> sorularıyla yol almalı ama “neden” sorusuna asla yeltenmemelidir”. Bu soruların dışına çıkılarak nedenlerine dair yorumların yapılması biyografinin özünden uzaklaştırmaktadır. Biyografinin yazılış amacı; sorulara cevap aramak değil, bahsi geçen şahsın yaşamının olduğu gibi sergilenmesidir (Er, 2010).

Biyografilerin başka bir özelliği, yazım sürecinde ilk dönem biyografilerinde pek görülmeyen bir durum olarak “kronolojik sıranın önemi”dir. Bu durumda biyografik eserler kaleme alınırken yazarın devrine göre değil, hikâyesi anlatılan şahsın devrine göre olmasına dikkat edilmelidir (Kaya, 2011).

Biyografilerde bahsedilen özelliklerin dışında dikkat edilmesi gerekenlerden bazıları da şunlardır (Erdem, 2010) :

- Biyografilerde kişilerin neden önemli olduğu ifade edilmelidir. Kişileri değerli yapan ve onu diğerlerinden farklı kılan özelliklerine yer verilmelidir.
- Özellikle yaşam öyküsü kişilerin doğumu, aile çevresi, evliliği, çocukları, çalışma alanları gibi konularda bilgilendirme sunmalıdır.
- Biyografilerde yazarın hayatı dikkat çekici bir şekilde ele alınmalı ve materyal kullanımına dikkat edilmelidir.

2.3. Biyografi Türleri

Biyografilerle ünlü kişilerin yaşamlarına, başarılarına veya yaptıklarına erişme imkânına sahip olunmaktadır. Biyografiler çeşitli sebeplerle kaleme alınmakta olup farklı türlere de ayrılmaktadır. Yaşamı aktarılan kişinin mesleğine ve toplum içerisindeki konumuna, biyografinin yazılış amacına göre çeşitlenmektedir. Bu türlere bakılacak olursa yaşamı anlatılan kişinin hikâyesinin tarihi bir belge şeklinde anlatıldığı biyografiler, bir diğeri ünlü bir kişinin yaşamını kurmaca öğelerle birleştiren biyografiler, son olarak da bütünüyle kurmaca bir kahramanın yaşamının anlatıldığı biyografilerdir. Bu durumda kişinin mesleği ön plana çıkartılarak yazılmış *sanatçı, politikacı, yazar biyografileri ya da mesleki biyografiler*; bireyin işlevine göre *bireysel biyografiler* ve yazarın izlemiş olduğu anlatım biçimine göre *külliyyat şeklinde hazırlanmış biyografiler* çeşitli örneklerden bazılarıdır (Turgut, 2007).

Biyografiler farklı şekillerde de sınıflandırılmıştır. *Evrensel biyografi*; her döneme, her millete ve her mesleğe ait kişilerin biyografisini sunar. Buna karşılık bir millete ait kişilerin biyografileri de yazılmaktadır. Bunlara da *ulusal biyografi* denilmektedir. Kapsamı daha da daraltılarak, belli bölgelerde yaşamış şahsiyetlerin biyografilerinin toplandığı bir tür olarak *bölgesel biyografilerin* varlığından söz edilmektedir. Bir de belli bir dönemde yaşamış kişilerin yaşamlarının yazıldığı biyografiler vardır. Bunlar da *dönem biyografisi* olarak adlandırılmaktadır (Erdem, 2010).

Görüldüğü üzere biyografi ele alınış amacı, konu seçimi itibari ile çeşitli türlere ayrılmaktadır. Biyografiler bir de yazım teknikleri konusunda farklı türlere ayrılmaktadır. Biyografinin diğer önemli türleri şunlardır:

Bilimsel Biyografi: Biyografik monografi olarak da adlandırılan bu tür, belgelere dayalı olması ve objektifliğin ön planda tutulması özelliği ile önemlidir. Bilimsel biyografide esas olan tüm bilgilerin olduğu gibi okuyucuya aktarılmasıdır. Bu yüzden de kurgu unsurlarını barındırmaması gerekmektedir (Kaya, 2011). “Bilimsel biyografiler Kaya Bilgegil’in <Ziya Paşa Üzerine Bir Araştırma> adlı eserinde görüldüğü üzere, bilimsel bir araştırmanın bütün değer ölçülerini yerine getirmek iddiasındadır.” (Apaydın, 2001).

Bilimsel biyografi, kronoloji ile bir bütün halinde, alt başlıklar şeklinde olmalı, yaşamı anlatılan kişinin konumu, başarıları, eserleri eleştirel bakış açısından kopmadan belgelere, araştırma ve incelemelere dayalı olarak sunulmalıdır (Kaymakçı, 2009). Bu tür biyografilerde kişinin yaşamı bölümler halinde ve ayrı olarak ele alınmalıdır. Kısacası kişinin doğumu, aldığı eğitimler, çalışma/iş hayatı, eserleri, başarıları ve bahsedilmesi planlanan diğer özellikleri ayrı bir şekilde anlatılmalıdır (Er, 2010).

Bilimsel biyografide dikkat edilmesi gereken en önemli özellik, yaşamı ele alınan kişiye yakınlık duyulmamasıdır. Bu durumda kaynaklar tarafsız bir gözle değerlendirilmelidir. Böylece biyografisi yazılan kişinin daha önce fark edilmemiş, karanlıkta kalmış bazı yanlarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır (Kaya, 2011).

Biyografik Roman: Ünlü bir kişinin yaşamını roman türünün özelliklerinden yararlanarak, roman biçiminde ele alarak anlatma yoluna başvuran yazarlar vardır. Bu şekilde ortaya çıkan eserlere “biyografik roman” ya da “roman biyografi” denilmektedir. Bu tür eserler, tamamen kurmaca hikayelerden oluşmasa da roman formuna sahip oldukları için tamamen uzak görülmemektedir. Bunun yanında belgesel niteliği taşıdıkları için de kurmaca dünyanın dışında da görülmektedir (Apaydın, 2001). “Bu tür eserlere İngilizce bir çalışmada *non fiction fiction* (kurmaca olmayan roman) adı verilmiştir.” (Sauerberg, 1991’den akt. Apaydın, 2001).

Romanın ortaya çıkmasıyla, biyografinin sınırları da genişlemiştir (Kaya, 2011). Böylece biyografik romanlarda sanatsal kaygıdan söz edilebilmektedir. Bu yüzden süslü bir anlatım söz konusu olmaktadır. Biyografi türü olması sebebiyle yeterince belge ve bilgi toplanılmış olmasının yanında eserlerde biyografi yazarı; kendi duygu, düşünce ve yorumlarını da eserlere katabilmektedir (Oruç ve Erdem, 2010). Bu tür romanlarda kişilerin ruhsal veya fiziksel özellikleri, duygu, düşünce ve davranışları, olaylara verdikleri tepkiler, takındıkları tavırlar, giyim tarzları vb. özellikleri ayrıntılı bir şekilde okuyucuya aktarılmaktadır (Erdem, 2010). “Biyografik roman yazarı anlattığı kişinin yaşamını, yaptıklarını, zaaflarını, buhranlarını, düşkünlüklerini ve kirli çamaşırlarını estetik bir dille ortaya koyar.” (Er, 2010).

Biyografik romanların çocukların dünyasındaki önemi, gerçek yaşamı tanımalarını sağlamasıdır. Bu tür romanlar ile çocuklar çevresine; tarih, coğrafya, edebiyat, fen bilimleri vb. derslerinde tanıdıkları kişilere ve onların eserlerine ilgi duyabileceklerdir. Okudukları eserlerde tanıdıkları kişilerin yerine kendilerini koyarak yeteneklerini keşfedebileceklerdir (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012).

Nekroloji: Ünlü kişiler öncelikle eserleri aracılığıyla okuyucu ile tanışmakta ve kişilerin özel yaşamlarına dair gelişmeler bilinmeye ve öğrenilmeye başlanmaktadır. Okuyucular bu bilgilere genel olarak röportajlar, anılar, biyografik çalışmalar aracılığı ile sahip olmaktadır. Bu türlerin dışında ölüm ardı yazıları ile ölen kişinin yaşamına ait bilinenler, duyulanlar ya da öğrenilenler o anın etkisiyle kurallara bağlı kalmadan kaleme alınmaktadır (Baycanlar, 2005).

Ölüm ardı yazıları nekrolojik yazılar olarak da bilinmektedir. Necro ve logos sözcüklerinin birleşiminden oluşmakta olup ölüm bilimi anlamına gelmektedir. İngilizcede ölünün ardından yazı yazan kişiye de “nekrologist” denilmektedir (Baycanlar, 2005).

Nekroloji türünde öznellik ve duygusallık en üst seviyededir (Kaya, 2011). Bu tür yazılar, hakkında yazılan kişinin yakınları tarafından ona karşı duyulan sevgi ve saygıyı ifade eden duygusal açıklamaları içerisinde barındırmaktadır (Er, 2010).

Ölüm ardı yazıları genel olarak ölen kişi hakkında yazılmış gazete haberleri, süreli yayınlar ya da onun yakın çevresindeki kişilerden elde edilen bilgiler ile oluşturulmaktadır. Ölen kişinin başarıları, erdemleri, çalışmaları ve özellikleri anı üslubu ile anlatılmaya çalışılmaktadır (Erdem, 2010).

Otobiyografi: Biyografik eserlerin bazıları yazarın bizzat kendi hayat hikâyesini anlattığı yazılardan oluşmaktadır. Bu tür eserlere otobiyografi ya da özyaşamöyküsü denilmektedir (Kaya, 2011). Otobiyografik eserlerde sanat, spor, siyaset ya da daha farklı alanlarda tanınmış kişiler kendi yaşamlarını kaleme almaktadır. Kişi kendisiyle ilgili verdiği bilgilerin yanında belge ve fotoğraflar da kullanabilmektedir (Erdem, 2010).

Otobiyografi çeşitli amaçlarla yazılabilmektedir. Bazen kişi kendisini kamuoyu önünde bir konuda savunmak ya da aklamak bazen de yaşam deneyimlerini gelecek nesillere aktarmak için kaleme alabilmektedir. Bu edebi tür hatırat ile karıştırılabilmektedir. Aralarındaki fark özyaşamöykülerinin özel yaşama çok fazla yer vermesidir. Hatıratlarda ise yaşanmış olaylar gözlenmiş olay ve olgulardan seçilerek kaleme alınmaktadır (Kaya, 2011).

Otobiyografi yazımının belli başlı özellikleri vardır. Okuyucu öznenin kim olduğunu geçiş bölümünde anlayabilmektedir. Olayların kaydı aşaması kronoloji ile ilişkilidir. Bu kısımda yazarın olaylara verdiği tepkiler de görülebilmektedir. Metindeki olaylar ile sebepler arasında ilişki yoktur; bu sebeple nedensellik ilkesinden pek söz edilememektedir. Son kısma gelindiğinde ise yeniden bir geçiş kısmı yazarak metnin öznesi, yaşamı ile ilgili bilgiler verebilmektedir (Er, 2010).

Monografi: Monografi ile ünlü bir kişinin hayatı, kişiliği, eserleri ve başarıları detaylı bir şekilde incelenmektedir. Kişiler hakkında yazılabildiği gibi özel bir konu hakkında ya da bir problem üzerine de yazılabilmektedir. Ele alınan konunun daha önceden ortaya çıkmamış yönleri, ilginç yanları saptanır (Erdem, 2010).

Monografiler eleştirel bir niteliğe sahiptirler. Bu yüzden gerekli bilgi ve belgelerin toplanması önemlidir. Kişinin varsa, yapıtları okunmalı, kişiliği çeşitli yönlerden ele alınarak bilimsel bir tutumla değerlendirilmelidir (Er, 2010).

Portre: Bir kişinin en belirgin özellikleri ile tanıtıldığı yazılardır. Bu tür yazılar ikiye ayrılmaktadır. Eğer ki kişi fiziki özellikleri yani dış görünüşü çerçevesinde ele alınıyorsa fiziki portre, karakteristik özellikleri ile anlatılıyorsa ruhi portre (ruhsal, tinsel portre) olarak adlandırılmaktadır (Erdem, 2010). “Portre yazınsal bir tür olarak tek başına yazılabildiği gibi karakterlerin fiziksel ve ruhsal durumlarının canlandırılması amacıyla roman içerisinde de kullanılabilir.” (Er, 2010).

Diğer biyografi türlerini de şu şekilde sıralamak mümkündür:

- *Tam biyografi:* Bireyin doğumundan ölümüne kadarki tüm yaşamını anlatan yazılardır (Kaymakçı, 2009).
- *Kısmi biyografi:* Yaşamı anlatılan kişiyle ilgili özel bir konunun ele alındığı yazılardır (Er, 2010).
- *Genel biyografi:* Toplumda bilim, sanat, spor ya da siyaset alanlarında ün yapmış kişilerin yaşamlarının kaleme alındığı bir türdür (Kaymakçı, 2009).
- *Referans biyografileri:* Biyografik bir sözlük özelliği taşıyan bu türde yazılar bireyler hakkında kısa bilgiler vermek amacı ile kaleme alınmaktadır. Alanında önemli sayılan kimseler bu eserlerde alfabetik sıraya göre anlatılmaktadır (Er ve Körükcü, 2016).
- *Otantik biyografi:* Kişinin yaşamıyla ilgili tamamen gerçeğe uygun olarak yazılan biyografidir (Er, 2010).
- *Kurgulanmış biyografi:* Karşılıklı konuşmalar kullanılarak hazırlanan bir türdür. Kurgulanmış biyografi ile amaçlanan bilinen olayları daha ilginç bir hale getirmektir (Kaymakçı, 2009). Yazar bu tür biyografilerde hayal gücünü kullanarak olayları ilginç bir şekilde sunabilmektedir (Er ve Körükcü, 2016).

2.4. Biyografinin Tarihsel Gelişimi

Tarihte ilk biyografik eser olarak kabul edilmiş sözlü aktarımların hikâyelerden ve kıssalardan oluştuğu düşünülmektedir. Bu anlatımlarda tarihi olgular; kahramanlar ve düşmanlar ile hikâye edilmiş ve bu şekilde anlatılmıştır. Tarihi olsa da edebi eser olarak kabul görmüş olan Gılgamış Destanı, kayıtlı ilk biyografik eserdir. Bu yönlerine ek olarak insanın tabiat karşısındaki durumunu anlatmasıyla didaktiktir (Utku, 2013). Bu doğrultuda biyografi dünyada ve Türkiye’de bu çıkış noktasından hareketle gelişim göstermiştir.

2.4.1. Dünyada biyografinin tarihsel gelişimi

Her şeyde olduğu gibi biyografinin gelişiminin temelinde de ihtiyaçlar ve insan eylemlerinin etkileri yatmaktadır. Biyografi özel bir kavram olmadan önce diğer yazınsal türler içerisinde varolmuş ve bu türlere de çoğu zaman kaynak olmuştur. Biyografinin temellerini, bu yoruma dayandırarak, mezar taşları ve cenaze törenlerindeki sözlü ifadelerin oluşturduğunu söylemek mümkündür (Er, 2010). Bu yazı ve ifadelerdeki amaç ölen kişinin anılmasını sağlamak ve hayatta iken icra etmiş olduğu eylemleri anlatmaktır. Bu biyografi türüne M.Ö. 1350’de Hitit kralı II. Mursilis için dikilmiş olan anıt örnek verilmektedir (Er ve Körükcü, 2016).

Biyografi kullanımı terim olarak 17. yüzyılda yaygınlaşmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu tarihe kadar yaşam hikayelerine çoğu eserde rastanabilmekteydi. Bu sebeple biyografinin tarihi 17. yüzyıldan çok daha öncelerine dayanmaktadır. Antik Mısır, Babil, Asur kralları için yapılan yazıtlarıyla; Antik Yunan, İskandinav, Kelt destan ve efsaneleri biyografik özellikler taşımaktadır. Birçok fen ve sosyal bilim dallarında olduğu gibi biyografinin kökleri de Antik Yunan ve Roma dönemlerine kadar tarihlenmektedir. Bu döneme bakıldığında biyografik unsurlar barındıran eserler yaygınlaşmaya başlamış ve tarih yazımına paralel olarak gelişmeye başlamıştır. Bu durumda biyografinin tarihin bir parçası olduğu düşüncesi kabul edilmektedir. Dolayısıyla, Yunan ve Romalı tarihçiler Plutarkhos, Tacitus ve Suetonius biyografi

türünün öncüleri, onların yazdıkları ise ilk biyografik eserler olarak kabul edilmektedir (Karaca, 2014).

Plutarkhos'un edebi anlamda biyografik eserin ilk örneği olan ve ahlaki bir bakış açısıyla yazdığı *Bioi Paralleleloi -Paralel Hayatlar-* (Er ve Kaymakçı, 2009) adlı eserinde, yirmi üç Yunan ve yirmi üç Romalının hayatını kaleme almıştır. Bu eserde biyografi daha çok, örneklerle model yaratma amacı taşımaktadır (Kaya, 2011). Bir yandan yazdığı eserle biyografi tarihindeki ilk önemli öncü olan Plutarkhos, diğer yandan tarih ile biyografi yazımı arasında da ayırım yapabilmıştır. Ona göre tarih insan eylemlerini anlatırken, biyografi onların gerçekte kim olduklarıyla ilgilenmektedir. Bu ayırımdan sonra kendisinin de biyografi yazdığını belirtmiştir (Karaca, 2014). Plutarkhos aynı zamanda eserleri ile Jean Jacques Rousseau ve John Dryden gibi yazarlara ışık olmakla kalmamış, William Shakespeare'in birçok oyununa kaynaklık etmiştir (Karaca, 2014). Plutarkhos ile aynı dönemde yaşamış olan Seutonius "Sezarların Yaşamı" adlı eserinde belgelerden yararlanarak kişilerin merak edilen yönlerini çokça dedikodu söyleminde ifade etmiştir (Er ve Kaymakçı, 2009).

Roma İmparatorluğunun çöküşü ve Katolik kilisesinin baskısı toplumların üzerinde etkili olmuştur. Okur-yazarlık oranı düşerken, cehalet ve bilgisizlik ortama hakim olmaya başlamıştır. Kilisenin gittikçe artan bu etkisi diğer birçok alanda olduğu gibi sanat, felsefe ve edebiyat üzerinde de etkisini göstermiştir. Tüm bunlar sadece dini amaca yönelik yani kilisenin çıkarları doğrultusunda ele alınmıştır. Edebiyat, Hristiyanlık öğretileri için kullanılmış ve din adamları için adeta bir misyonerlik aracı haline gelmiştir. Bu kısıtlayıcı anlayış dolayısı ile biyografide de önemli bir gelişme görülmemiştir (Karaca, 2014).

Böylece 6. yüzyıla gelindiğinde İngiltere'de dinsel kavramların etkili olduğu biyografi örnekleri ön plana çıkmaktadır (Kaya, 2011). Etik ve teolojik kavramların etkili bir şekilde kullanılması ile azizlerin yaşamlarının anlatıldığı "hagiography" (hayat hikâyesi) türü ortaya çıkmıştır. Bu türe Bede'nin Martyrology ile Ecclesiastical History adlı eserleri örnek olarak verilmektedir (Er, 2010). Yazarın amacı, eserlerinde "iyi insanların iyi yönleri" ile "kötü insanların kötü yönleri"ni ortaya koymaktır (Çelebioğlu,

2007). Bu özellik dikkate alınarak yazılmış biyografilerde iyi bir Hristiyan'a yakışan davranışlarıyla topluma örnek olan krallar ve devlet adamlarının hayatlarının öğretici bir tarzda anlatıldığı göze çarpmaktadır (Er ve Körükcü, 2016).

Hagiography türü eserlerin papa, rahip, keşiş, aziz gibi dini kişiliklerin yaşamlarını aktararak onların hatırlanmasına ve insanların Hristiyanlığa döndürülmesine hizmet ettiği düşünülmektedir. “Hagiography”lerin yazılma amacının insanları inandırmak olması sebebiyle yazarlar gerçek bilgilerin dışına çıkmakta sakınca görmemişlerdir. Kurgusal bir yönleri olduğu ve biyografik nitelik taşıdıkları için destan ve efsanelere benzediği söylenebilir (Karaca, 2014).

9. yüzyılda “Life of Alfred the Great” adlı eseri ile Bishop Asser ön plana çıkmaktadır. Bu eseri bir birey hakkında yazılmış olsa da başarılı kabul edilmemektedir. Eserde bahsi geçen Kral Alfred'in karakteri, kişiliği ya da gelişmesi hususunda detaylı bilgilerin olmaması başarılı sayılmamasında etkili olmuştur (Er, 2010).

“Hagiography”ler modern biyografinin gerçek amacından uzaklaştığı için Orta Çağ, biyografinin gelişiminde bir duraklama dönemi olarak kabul edilebilir. Bu tür eleştirilerden dolayı çok fazla edebi bir değer taşımadıkları düşünülen “hagiography”lerden sonra, Rönesansa doğru daha kayda değer eserler ortaya konduğu görülmektedir (Karaca, 2014). Bu geçiş dönemindeki dikkat çeken isimlerden biri Giovanni Boccaccio tarafından yazılan *De Casibus Virorum et Feminarum Illustrium* adlı eserdir. Bu eser ile biyografi türünün tekrar canlanmasına imkân sağlanmıştır (Er, 2010).

Rönesans ile birlikte antik Yunan ve Roma dönemindeki başarılar ve yazılar inceleme ön plana çıkmış ve bunlar inceleme altına alınmıştır. Klasik döneme olan ilgi biyografi alanında da etkili olmuş ve biyografinin gelişimi Orta Çağdan sonra yeniden canlanmıştır. Özellikle Antik Yunan eserlerin çevirileri birçok yazara yardımcı olmuş ve birçok esere kaynaklık etmiştir. Rönesans döneminin en önemli biyografileri arasında sayılan İtalyan ressam ve yazar Giorgio Vasari'nin *Lives of the Most Excellent Italian Painters, Architects and Sculptors* adlı eseridir. Bu eser aynı zamanda toplu

sanatçı biyografilerine de örnek olmuştur. Biyografi türünün canlanmasında etkili olan isimlerden diğerleri de Sir Thomas More ve Francis Bacon'dır. Sir Thomas More tarafından yazılan *History of Richard III* ve Francis Bacon tarafından yazılan *The History of Henry VII* örnek verilebilecek önemli biyografilerdendir. Tıpkı Plutarkhos gibi tarih ile biyografi arasında farklılıkları ileri sürmesi Bacon'ın biyografi gelişiminde önemli sayılmasının nedeni olmuştur (Karaca, 2014).

17. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da bireyin ön plana çıkması ile biyografi türünün daha bilinçli bir şekilde yazıldığı görülmektedir (Er ve Körükcü, 2016). Francis Bacon'ın yaşam yazımını teşvikiyle biyografinin gelişimi hız kazanmıştır. Gerçek anlamda biyografi teriminin ilk kez kullanılması da bu yüzyıla denk gelmektedir (Karaca, 2014).

Günümüzde kullanılan anlamıyla biyografinin Batıdaki ilk örneği İngiliz biyografi yazarı Izaak Walton'un eseridir. Eserinde, beş din adamının yaşam öyküsüne yer vermiştir (Kolay, 2009). *Lives* adlı eseri başarılı bir çalışma olarak görülürken tam bir biyografi olarak da adlandırılmamaktadır. Bu şekilde düşünülme sebebi Walton'ın gerçeklik konusunda hataya düşmesi ve kendi duygularına yer vermesi olarak gösterilmektedir. Buna rağmen yine de Walton ilk kez bilinçli bir biçimde biyografi yazmaya niyetlenmiş olmasıyla dikkat çekmektedir (Er, 2010).

18. yüzyılda, biyografi açısından çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Biyografide “gerçeklik”i savunan (Er, 2010) İngiliz yazar James Boswell *The Life of Samuel Johnson* adlı eseriyle ve eserde yaşamına yer verilen Johnson en önemli biyografi yazarlarından. Özellikle Johnson yazdığı biyografilerin yanında düşünceleriyle de biyografi eleştirisi için bir dönüm noktası olmuştur. Johnson'ın biyografiye ilk kez psikolojik değerlendirmeyi getirdiği de iddia edilmektedir (Karaca, 2014). Dr. Johnson, kendi teorisini oluşturarak biyografi türünü “pure” (saf) hale getirmiştir. *The Life of Savage* eseri ile İngiliz edebiyatında çok önemli bir yere gelmiştir (Er, 2010).

18. yüzyılda İngiltere’de yazılmış çoğu biyografi çok ilgi görse de bu dönem biyografileri daha çok konu edinilen kişiye övgü amaçlı yazılmış ve kimi zaman ailelerinin siparişi üzerine para karşılığı kaleme alınmıştır (Kolay, 2009).

19. yüzyıl başlarına kadar biyografilerde hâkim anlayış Aristotelesçi düşüncedir. Bu dönem biyografiler bireyin iç dünyasına değinilmeden kaleme alınmıştır. Eserlerde neden-sonuç ilişkisi kurularak bütünlük kurulmaya çalışılmıştır (Er ve Körükcü, 2016). Bu yüzyılda biyografik eserlerde iyi olan, doğru hareket eden, insanlara model olabilecek kişilerin hayatlarını dikkate alan bir anlayış da ön plana çıkmaktadır. Bu anlayışla hareket eden kişilerden Samuel Smiles ön plana çıkmaktadır. Biyografi yazmanın soylu bir görev olduğuna inanan Smiles, *Self Help* adlı eserinde “önemli ama bilhassa da iyi insanların biyografileri”ni yazmıştır (Er, 2010). Bu yüzyılda biyografi konularının komutan, kral ve devlet adamlarından iyi insanlara doğru yönelmesinin sebebi doğru örneklerin insanlara kural ve kanunlardan daha fazla yarar getirebileceği düşüncesi olmuştur. Bu yüzyıl aynı zamanda biyografinin romanla birbirlerini besledikleri, genel özelliği itibari ile ahlaki ve öğreticiliğinin ön planda tutulduğu bir devirdir (Kaya, 2011).

Bu dönemde dünya edebiyatında çocuklara yönelik olarak yazılmış ilk biyografi öne çıkmaktadır. Charlotte Yonge’in 1864’te yayınladığı *Book of Golden Deeds of All Time* (Tüm Zamanların Altın Kahramanları Kitabı) adlı eseri 19. yüzyılda ortaya çıkan önemli yapıtlar arasında gösterilmektedir (Er, 2010).

20. yüzyıl geleneksel ile yeni olanın yer değiştirmeye başladığı; neredeyse mevcut olan her düşünce biçimi ve inanışların sorgulanmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu yüzyıla yön veren olaylar; Birinci Dünya Savaşı ve yol açtığı sonuçların yanında Charles Darwin, Sigmund Freud ve Karl Marx gibi bilim adamı ve düşünürlerin neden olduğu gelişmelerdir. Tüm bu gelişme ve yenilikler edebiyatı da etkilemiş ve modernizm biyografi türünde de etkilerini hissettirmeye başlamıştır (Karaca, 2014).

20. yüzyılda Lytton Strachey dönemin biyografi anlayışına damgasını vurarak, ilk modern biyografi örneğinin yazarı olarak kabul edilmektedir. Yazar, *Eminent*

Victorians adlı çalışması ile “doğruyu, yalnızca doğruyu” yazmaya yemin ederek ve kendinden öncekileri eleştirerek bu yolu açmaktadır. Bir biyografide olması gereken özelliklerin neler olması gerektiğini titizlikle anlatmaktadır. Bu dönemde hayat hikâyesinin “nasıl” anlatıldığı hususu ön plana çıkmaktadır. Bir hayatın yaşanmasının öneminin yanında onu yazıya dökmek, anlatım biçimlerini kullanmak, bu hayatı doğru ve güvenilir biçimde aktarmak çok önemli hale gelmiştir. Modernizm ve psikolojinin ön plana çıkması ile bu dönemde yazılan metinler eskilerinden farklı bir konuma gelmiştir (Er, 2010). “Böylece biyografiler kahramanların sadece örnek davranışlarını yansıtmakla kalmayacak, hayatını hikâye ettiği özne, arkadaşı veya düşmanı da olsa eleştirebilecektir. Artık bu dönemde biyografi, sadece doğruyu yazacak ve biyografiler kendinden öncekilere önemli tenkitler getireceklerdir.” (Kaya, 2011).

Yeni biyografi yazarlarının amacı, öznenin yaşamı hakkında daha şüpheli ve objektif olmaya çalışmaktır. İngiliz modernist yazar Virginia Woolf’un (Karaca, 2014) tanımına göre “biyograf, artık ciddi veya sempatik bir dost olarak kahramanının peşinden gitmeyecektir. Yazar, hayatını yazdığı öznenin arkadaşı veya düşmanı da olsa, özneye hayranlıkla ya da eleştirel de yaklaşırsa, artık özne ve biyograf eşittir” (Er, 2010).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra biyografi yazımı ve eleştirisi daha da yaygınlaşmaya başlamıştır. Savaş bittikten sonra birçok insan gerek maddi gerekse manevi sebeplerden dolayı savaşta yaşadıklarını ve tecrübelerini kaleme almaya başlamıştır. Bu şekilde gittikçe artan biyografik eserlerin yanı sıra, biyografi kuram ve eleştirisi üzerine birçok yazı yazılmaya başlamış, biyografinin sadece belirli kişiler için yazılması fikrinden de uzaklaşmıştır. Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru hemen herkesin biyografisinin yazıldığı, biyografinin edebiyatın sınırları dışına çıkarak pek çok alanla iş birliği yaptığı görülmektedir (Karaca, 2014). İncelenen konulara göre her mesleğe ve her kişiye ait evrensel, ulusal, bölgesel ve mesleki biyografiler ortaya çıkmıştır (Er ve Körükcü, 2016).

Özetlenecek olursa; Batı edebiyatlarına bakıldığında biyografi türünün köklü bir geleneğinin olduğu görülmektedir. Tanınmış birçok yazar biyograf kimlikleri ile de okurlarının karşısına çıkmaya başlamıştır. “Bu alanda Türk okuru için en ünlü

yazarlardan biri Stefan Zweig'tir. (1881-1942). <Dünya Fikir Mimarları> adlı eseri, Türkçe'ye çevrilmiş ve oldukça dikkat çekmiştir. Biyografik roman türünün de işin içine girmesiyle biyografinin sınırları daha da genişlemiştir" (Kaya, 2011).

2.4.2. Türkiye'de biyografinin tarihsel gelişimi

Türkiye'de biyografinin geçmişine bakıldığında "Orhun Yazıtları" ve "Yenisey Yazıtları" için bu türün ilk örnekleri denilebilir. Bilimsel doğruluklardan uzak kaldığı düşüncesi sebebiyle tamamen biyografi türünün içerisinde de değerlendirilememektedirler. Efsaneleşmiş bu destansı eserlerde kurmaca özelliklerin bulunması bu düşüncüyü doğrulamaktadır (Kaya, 2011).

Türklerin İslamiyet'i kabulüyle değişen birçok dinamiklerden birisi de edebiyat alanı olmuştur. Arap ve Fars edebiyatlarının etkisiyle birlikte biyografi türünde gelişmeler olmuştur. Siyer, menakıpname, tezkire gibi türler ile ünlü kişilerin yaşamöyküleri kaleme alınmıştır. Önemli devlet adamlarının, kahramanların veya dönemlerinde meydana gelmiş savaşların, önemli siyasi, kültürel, ekonomik olayların anlatıldığı Danişmentname, Süleymanname, Selimname gibi eserler biyografi türü içerisinde değerlendirilmektedir (Er, 2010).

Türk edebiyatı tarihi içerisinde biyografi türü, gelişimini Osmanlı döneminde tezkirecilik ile ilerletmiştir (Kaya, 2011). Bu sebeple tezkireler için Türk edebiyatında modern biyografi türü öncesi biyografik yazım geleneğine ait ilk örnekler olduğu yorumu yapılmaktadır (Çelebioğlu, 2007). Bu dönemde bahsi geçen tezkirelerin ilk örneği olarak Edirneli Sehi Bey'in "Heşt Behişt" adlı eseri ile karşılaşılmaktadır. Heşt Behişt'ten sonra tezkire geleneği 16. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıla kadar kesintisiz olarak devam etmektedir (Er, 2010).

Tanzimat dönemine gelindiğinde modern anlamda söz edilebilecek ilk biyografi örnekleri ile karşılaşılmaktadır. En önemli eserler olarak Namık Kemal'in Evrak-ı

Perişan, Ahmet Mithat'ın Beşir Fuad ve Ahmet Müfit'in Tepedelenli Ali Paşa adlı eserleri örnek gösterilmektedir (Erdem, 2010).

Biyografi çalışmaları Cumhuriyet döneminde de gelişerek devam etmiştir. Türk tarihinin öne çıkan bilim, düşünce, siyaset, sanat insanlarının yaşamöyküleri kaleme alınmıştır. Bu dönemde önemli örnekler olarak Şevket Süreyya Aydemir'in "Tek Adam", "İkinci Adam", İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "Çandarlı Vezir Ailesi", Cemal Kuntay'ın "Mehmet Akif", "Namık Kemal" ve "Sarıklı İhtilalci", Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Atatürk" eserleri gösterilmektedir (Erdem, 2010).

Cumhuriyet döneminde öne çıkan bu eserlerin yansira çeviriler şeklinde de olsa çocuk edebiyatına yönelik biyografik eserler de kaleme alınmıştır. Mevrure Sami Alevok'un "Madam Curie", Ayşe Akıncı'nın "Kölelikten Kurtuluş" (Booker T. Washington'un biyografisi); Fuat Baymur'un "İlk Matbaa" (Maurice Farney'in biyografisi) gibi eserler çocuk edebiyatı için önemli sayılmaktadır. Çocuk edebiyatında yalnızca çeviriler olarak karşımıza çıkmayan biyografi örnekleri arasında Ahmet Refik Altınay'ın "Mimar Sinan", Falih Rıfkı Atay'ın "Babamız Atatürk", Hayrettin Ziya Taluy'un "Bir Avuç Asker-Tiryaki Hasan Paşa", Rakım Çalapala'nın "Mustafa Kemal Atatürk'ün Romanı", Mehmet Aydın'ın "Meşhur Olan Fakir Çocuklar", Şükrü Enis Regü'nün "Onlar da Çocuktuk" adlı eserleri gösterilmektedir (Er, 2010).

2.5. Biyografi Eğitimi ve Öğretimi

Farklı ve türlü alanlarda yaptıkları işler ya da sergilemiş oldukları davranışları ile öne çıkmış, toplumda tanınmış insanların hayatlarının tarihini ortaya koymak amacıyla belgelerin esas alınarak tarafsız bir şekilde yazıldığı biyografiler, eğitim bilimleri açısından önemli bir yer olarak tarihe mal olmuş kişilerden faydalanarak öğretim amacı ile tarihi içerikleri inceleme ve tasnif etme yöntemidir (Kaymakçı ve Er, 2013).

Biyografi bir anlamda geçmişte yaşamış kişileri odağına aldığı için tarihi yönü önem arz etmektedir. Bundan dolayı yaşamı incelenen kişi dönemi içerisinde değerlendirilmekte ve öğrencilere bu konuda önemli bir fırsat sunulmaktadır. Daha doğrusu öğrencilere geçmiş ile yaşadıkları anı karşılaştırma imkânı vermektedir. Diğer bir açıdan bakıldığında tarafsız gözle anlatılan kişinin yaşadığı olayların kaynaklarının birinci elden tespit edilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması eğitimde biyografinin önemini ön plana çıkarmaktadır (Erdem, 2010).

Biyografi genelde edebi bir tür olarak kabul görse de yalnızca edebiyat alanına özgü olmayıp diğer derslerde de faydalanılabilecek bir öğretim aracıdır. Biyografinin özellikleri itibari ile yaşamı incelenen kişiler yalnızca edebiyatçı ve tarihçi olmamakla birlikte coğrafyacı, matematikçi, fizikçi, kimyacı vb. olabilmektedir. Bu durumda biyografi, eğitim alanı içerisindeki tüm branşlarda yardımcı olabilmektedir (Kaymakçı ve Er, 2013).

Sosyal Bilgiler dersinin geniş kapsamlı içeriği düşünüldüğü zaman öğrencilere kazandırılmak istenen temel beceriler ve değerler mevcuttur. Bu alanın geçmiş ve geleceği bugün ile somutlaştırabilmek adına farklı görevleri vardır. Bu konuya hizmet edebilmesi için yeri geldiğinde farklı temsillere, kurgulara ya da rol model alabilecekleri kişilere ihtiyaç duyulabilmektedir. Bu noktadan hareketle dersin soyuttan somuta erişebilmesi, yaşa, sınıfa, seviyeye uygun olması, ilgi ve ihtiyaçları karşılayabilmesi en önemlisi de empati kurarak olayları ya da durumları anlamlandırabilmesi açısından biyografiler ön plana çıkabilmektedir (Er ve Körükcü, 2016). Derslerde olay ve olguları daha somut hale geldikçe öğrenci başarı duygusunu tadacak, motivasyonu artan öğrenci daha da başarılı olabilecektir (Kaymakçı, 2009).

Biyografiler sadece kişilerin yaşam öykülerinin anlatıldığı basit içerikler değildir. Kişiler bağlamında ele alınan bir dönem, bir zaman dilimi mevcuttur. Öğrenci için bu durum zaman içerisinde bir yolculuk olarak değerlendirilebilir. Böylece kişiler yaşadıkları dönem içerisinde değerlendirilerek anlamının güçleşmesi önlenmeye çalışılmaktadır. Bunu yaparken bir yandan öğrencilere geçmişi, bulunan zamanda değerlendirme becerisi kazandırılmaktadır. Böylece öğrenciler tarihsel değişimin nasıl

bir şey olduğunu kavrayacaklardır. Aslında öğrenciler için tarihsel analizin nasıl yapılacağı ve bir sonraki aşama olan tarihsel öğrenme becerilerinin kazandırılması konularında bilgi sahibi olabilecekleri öğrenme ortamı yaratılmış olacaktır (Kaymakçı, 2009).

2.6. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Biyografi

Edebiyat, bilim, sanat, spor, siyaset vb. dallarda gerçekleştirdikleri işlerle, başarılarıyla, eserleriyle ve davranışlarıyla öne çıkmış, toplumda ünlenmiş insanların yaşamlarının tarihlerini anlatmak amacıyla belgelere dayalı olarak ortaya koyan biyografiler eğitim bilimleri açısından öğretim amacı ile kullanılmaktadır. Eğitim bilimlerinde de aynı amaca dayalı olarak tarihteki önemli şahsiyetler aracılığıyla tarihi konuları inceleme ve düzenleme yöntemi olarak biyografilerden faydalanılmaktadır.

Bu bağlamda biyografi sadece edebiyat alanı ürünü olmayıp tüm derslerde yararlanılabilecek bir öğretim aracıdır. Biyografinin merkezindeki unsur insan ve insanın yaptıkları olması sebebiyle hayatı incelenen kişi tarihçi, fizikçi, edebiyatçı, kimyacı, matematikçi, tarihçi, spor adamı, hukukçu, coğrafyacı, siyasetçi, asker vb. olabilir. Biyografinin bu çok yönlü yapısından dolayı Sosyal Bilgiler dersi için önemli bir noktada bulunmaktadır. Sosyal Bilgilerin iyi ve sorumlu bireyler, vatandaşlar yetiştirme amacından dolayı biyografi etkili bir öğretim aracı olarak görülmektedir (Kaymakçı ve Er, 2013).

2.6.1. Sosyal Bilgiler eğitiminde disiplinlerarasılık ve biyografi

Bir kavram olarak ilk ortaya çıktığı zamanda disiplinlerarasılık, en yalın haliyle farklı disiplinlerin yöntem ve bilgi birikimleri ile bir araya gelmesi neticesinde etkin ve verimli bir eğitim metodu olarak kabul edilmekteydi. Zamanla çok perspektiflilik aracılığı ile değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Sadece eğitim alanı içerisinde yer almakla kalmamış iş dünyası ve farklı profesyonel alanlarda da etkili olmaya başlamıştır. Eğitim

alanında zamanla yaygınlaşan disiplinlerarası programlar ile birlikte çağdaş eğitim ve yaklaşımlarda olumlanan bir nitelik haline gelmiştir (Değirmenci, 2011).

Öğretme-öğrenme ortamının da birden fazla disipline dayalı olarak düzenlenmesi çok önemli bir konudur. Başka disiplinlere özgü etkinliklerin uygulanması; öğrenmeleri kolaylaştırmakta, üst düzey düşünme becerilerini geliştirmekte, öğrencilerin olayları başka açılardan görmelerini ve olay ya da durumları bütüncül olarak algılamalarını sağlamaktadır. Bu hususlar göz önüne alındığında öğretme-öğrenme ortamında disiplinler arası etkinliklerin uygulanmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Günümüzde eğitimin en önemli amacı, bilginin direkt öğrenciye aktarılmasındansa bahsi geçen özelliklerle donanımlı bireylerin yetişmesidir. Bunun gerçekleşmesi de disiplinlerarası öğretim yaklaşımının etkili bir şekilde uygulanması ile olacaktır (Karakuş ve Aslan, 2016).

“Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan mevcut öğretim programları incelendiğinde, öğrenme alanlarının bir ya da birden fazla akademik disiplini içerebileceğinin, ilgili ünitelerin diğer disiplinlerle ve ara disiplinlerle ilişkilendirilebileceğinin belirtilmiş olması ve farklı disiplinlerde yer alan öğrenme alanlarının paralellik gösteriyor olması, programın disiplinler arası yapısını ortaya koymaktadır.” (Çelik ve Buluç, 2017).

“Çocukların eğitimi söz konusu olduğunda ilkokul ve ortaokul yıllarında interdisipliner yaklaşımı benimsemek kaçınılmazdır. İnterdisipliner yaklaşım, değişik bilgi alanları arasındaki ilişkileri vurgulayan bir yaklaşım ve öğretim tarzıdır. İnterdisipliner yaklaşım, öğrencilerin hayatı bütünüyle görmelerini sağlar, disiplinler arasındaki iç ilişkiyi gösterir, diğer konu alanları ile entegrasyonunu mümkün oldukça teşvik eder.” (Ata, 2000).

Sosyal Bilgiler dersi içerik bakımından disiplinler arası yaklaşım ile bütünlük göstermektedir. İnsanın sosyal dünyasını ilgilendiren konu ve kavramları bütünleştirerek ağırlıklı olarak sosyal bilimler olmak üzere matematik, beşeri bilimler,

fen bilimleri, güzel sanatlar gibi değişik bilim dallarından faydalanmaktadır (Er ve Şahin, 2012).

Sosyal Bilgiler dersinin yakın olduğu ve içeriklerinden faydalandığı alanlardan biri de edebiyattır (Er ve Şahin, 2012). Edebiyat, estetik kurgu aracılığı ile güzeli yaratma disiplindir. Edebi metinler ile birey; kendini, yakın çevresini, yaşadığı dünyayı ve yaşamı keşfetmektedir (Öztürk, 2007). Son yıllarda gerçekleştirilen toplantılar, sempozyumlar, kongreler, eğitim şûraları gibi bilimsel etkinliklerde Sosyal Bilgiler dersinin edebi ürünler ile yakın ilişkisi üzerinde durulmaktadır (Er ve Şahin, 2012).

Edebi ürünler temelde Türkçe ve Edebiyat derslerinde kullanılan materyaller olarak düşünülse de eğitim sistemi içerisinde değişik kademelerde kullanılmaktadır (Tokcan, 2016). Özellikle Sosyal Bilgiler dersini birtakım sebeplerden dolayı disipline edilmiş bir ders olsa da gerçekte bir bütündür ve bu bütünlüğü destekleyici unsur edebi materyaller olmaktadır. Böylece çocukların gelişimsel özelliklerinden dolayı onların toplu algılarına uygun planlama ve öğrenme imkânı sağlanmaktadır. Bu durum da çocukların okurken ve dinlerken keyif alacakları edebi ürünleri devreye sokmaktadır (Şimşek, 2009).

Son yıllarda Sosyal Bilgiler eğitimcileri, edebi ürünlerin alan öğretimi için çok faydalı oldukları hususunda görüşlerini bildirmektedirler. Özellikle ilkokul ve ortaokul kademesinde, Edebiyat ve Sosyal Bilgiler arasındaki güçlü ilişki üzerinde durulmaktadır. Edebiyat ve edebi ürünlerin insan ile ilgili kavramlar oldukları için Sosyal Bilgiler eğitimindeki önemi ön plana çıkmaktadır (Erdem, 2010).

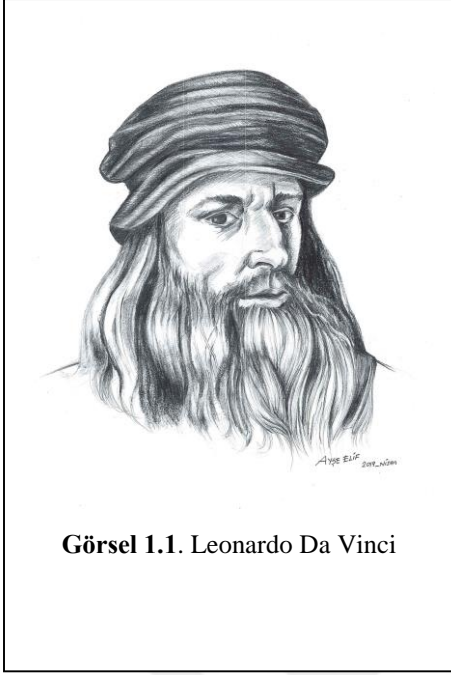
Sosyal Bilgiler-Edebiyat ilişkisi son yıllarda üzerinde durulan bir konu olsa da esasında hâlihazırda eskiden beri var olan durumdur. 19. yüzyılın başlarında bazı eğitim filozoflarına göre, öğretmenlerin çocuklarda istenilen düzeyde sosyal turumlar geliştirebilmeleri için tarih ve edebiyat ilişkilendirmeleri yapmaları gerektiğini belirtmişlerdir (Erdem, 2010).

Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerden faydalanmanın öğrenmeleri zenginleştirmesinin yanında öğrencilerin kavramsal anlamalarını da geliştirdiği söylenebilir. Bu da bilginin ezberlenmesi durumunun önüne geçerek bilginin dönüşmesi, kalıcı olması ve kullanılabilmesi anlamına gelmektedir (Mertol, 2009).

Edebi ürünlerin etkin ve verimli kullanıldığı öğretim ortamlarında, yaparak yaşayarak öğrenen ve birçok kaynağı kullanma ve karar verme yetisini geliştirebilen öğrenciler, sorumluluklarını bilen ve bunu gelecek yaşamlarında da kullanabilecek düzeyde bireyler olabileceklerdir. Böylece, onların, demokratik bir toplumun, düşünen ve eleştirebilen, inanç ve değerlerin farkında olan, bu değerler konusunda olumlu tutum ve değerler geliştirebilen etkin bireyler olmaları sağlanacaktır. Sosyal Bilgiler, okuldaki diğer dersler içinde toplumsal sorunların geniş kapsamlı irdelenebilmesi ve konuşulabilmesi bakımından ön plana çıkmaktadır. Toplumsal sorunlara karşı duyarlılık kazandırmak için en önemli dönem ilkökul ve ortaokul yıllarıdır. Bireylerin kendi gelecekleri ve dünyanın geleceği üzerine düşünmeleri ve sorunlara çözüm üretmeleri için edebiyat önemli bir rol oynamaktadır. Edebi ürünler aracılığı ile farklı bakış açıları kazandırılmaktadır (Erdem, 2010).

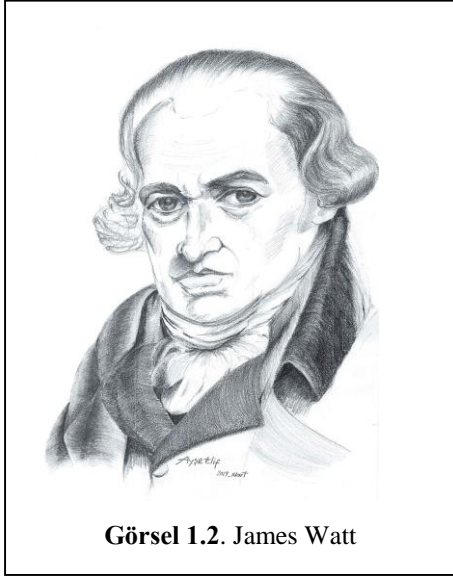
Sosyal Bilgiler dersinde, programda öngörülen kazanımların gerçekleştirilebilmesi için edebi ürünler ile kazanımları eşleştirmek önemlidir. Edebi metinler aracılığıyla Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçları arasında yer alan kültür aktarımı kolaylaşmaktadır. “Böylece çağdaş eğitimin, dünü koruyarak yarını güven altına alma ülküsü gerçekleşir.” (Er, 2010).

Konuyu somutlaştırmak adına Leonardo da Vinci, James Watt ve Luigi Galvani örnek gösterilebilir. Genel olarak, önemli buluşlara imza atmış bilim insanları ya da sanat alanında öne çıkmış şahsiyetler sadece tek yönleri ile tanınmaktadır. Hâlbuki başarı tek bir perspektifte gerçekleşmemektedir. Biyografik metinlerde bu hususlar göz önünde bulundurularak hazırlanabilir.

Görsel 1.1. Leonardo Da Vinci

Sanat ve bilim; insan çabasının ürünleridir. Aynı alanlarda ayrı disiplinler olsalar da çıkış noktaları ortaktır: Doğa ve insan. Her dönemin sanatçıları bilimin sunmuş olduğu imkanlardan ve değişip dönüşen, gelişen yaklaşımlardan sanata hizmet edebileceği derecede faydalanmışlardır. Fakat bir isim vardır ki bilimin kurallarını olduğu gibi almamış onun yerine kendi gözlemlerini kayıtlayıp elde ettiği bilgiler ile yeni tasarımlar ortaya koymayı tercih etmiştir. Böylece Leonardo da Vinci için resim yapmak ile makine icat etmek ya da anatomi incelemek aynı şeyler olmuştur. Onun çalışmaları incelendiğinde sanat ve bilim arasındaki net çizginin tamamen ortadan kalktığı söylenmektedir. (Bayav, 2009).

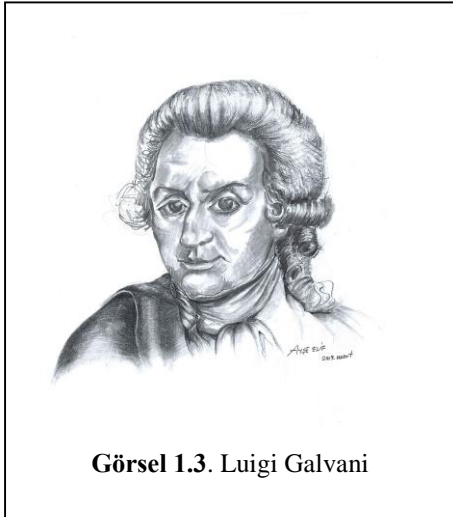
Görsel 1.2. James Watt

Arch'd M'Lellan: "Büyük James Watt'ın müziğe düşkün olduğu ve Glasgow'da birden fazla organ inşa ettiği biliniyor. Bunlardan biri, küçük bir masa biçiminde, ancak harici olarak bir müzik aleti görünümüne sahip olmayan yaklaşık üç metre kare küçük bir aletti. Bay Watt, müzik yapımında onları şaşırttı. Bu küçük masa, kırk yıl önce, Wilson Caddesi'ndeki bir müzik cephesi olan müzik dinleyicisinin sonuncusu Steven'in eline düştü. Yıldızlı borular ve yanlar masanın üzerine yerleştirildi ve şimdi taşıdığı şekli verdi.

Steven'dan aldım ve içine ilave bir kamış koydum. Şu anda öyle kalıyor. Bu ilginç küçük enstrümanın tarihi, sanırım James Watt'ın eseri." (Murhead, 1859).¹

¹ Kuramsal çerçevede (s34-35) yer alan görseller araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Thomas Newcomen'in maden ocaklarında kullanılması için geliştirdiği (1705) buharla çalışan pompa makinasını geliştirerek, bilinen buhar makinasını yapan James Watt'ın (Göker, 2004) aynı zamanda müzik alanında da donanımlı olduğu bilgisi ile karşılaşılmaktadır.

Görsel 1.3. Luigi Galvani

“EKG'nin temeli 1786 yılında, Galvani tarafından bir deney sırasında neşteri ölü bir kurbağanın bacağına dokundurmasıyla kurbağa bacağındaki kasların kasılışını gözlemlemesiyle atılmıştır.” (Cebesoy, 2016).

İtalyan fizikçi Galvani biyoloji bilgisi ile fizik bilgisini bir araya getirerek akım fikrini ortaya atmıştır. Biyolojik sinyallerin varlığı da kendisi tarafından ortaya atılmıştır (Altın ve Er, 2018).

Önemli isimlerle verilen örnekler aracılığıyla varılmak istenen şey disiplinler arası çalışmanın önemidir. Bireylerden yola çıkılarak şu sonuca varılabilir: Bir kişinin sayısal alanda donanımlı olması şiir yazamayacağı, resim yapamayacağı ya da şarkı söyleyemeyeceği anlamına gelmemektedir. Kişi matematik konusunda uzman iken aynı zamanda mühendislik alanında başarılı olabilir ya da resim yapabilir. Nitekim bahsi geçen kişiler bu duruma örnek olmaktadır.

2.6.2 Biyografi öğretimini etkileyen faktörler

Edebi metinler öğrencilerin duygu ve düşünce eğitimi açısından önemli araçlardır. Bu süreçte çocuklarda duyarlılık oluşmaya başlamakta ve kültürel bilinçlenme ortaya çıkmaktadır. Edebi metinleri özümsemeyi başaran kişiler, insanların duyma, düşünme ve hareket etme örneklerinin farkına varmaktadırlar. Zamanla özdeşim kurma yeteneği geliştikçe insan kişiliğinin saygı duyulması gereken bir konu olduğunu

kabul etmektedirler. Böylece hoşgörü kavramını kazanarak insanların farklı özellikleri olabileceği gerçeğini anlamaktadırlar (Otluoğlu ve Öztürk, 2002).

Biyografik eserler ile birlikte çocuklar hedeflerini belirleme veya geleceğine yön verme süreçlerinde etkileşimde bulunabilmektedirler. Biyografilerin öğretim aracı olarak kullanılması çocukların kazanması beklenen birtakım değer ve kavramların anlamlarını duyuşsal düzeyde öğrenmelerine yardımcı olmaktadır (Er ve Şahin, 2012).

2.6.2.1 Sosyal Bilgiler eğitiminde biyografi kullanımının olumlu yönleri

Sosyal Bilgilerde biyografi kullanımının dersin öğretiminde pek çok yararı bulunmaktadır. “Büyük insanların biyografileri yardımcı ve yol gösterici özellikleri ile son derece faydalıdır. Bunlar yüksek hayali, yüksek düşünüşü, kendi nefisleri için ve dünyanın iyiliği için enerjik hareketleri teşvik ederler. Kendi kendine yardım, gayeye doğru sebatla yürümek, kararlı çalışma üzerine bunlardan değerli örnekler alınabilir.” (Karaalioğlu, 1987). Biyografiler aracılığı ile öğrencilerin geçmişte yaşamış ve toplumda ün yapmış kişileri tanımaları ve onlara saygı duymaları sağlanmaktadır. Bunun yanında yaşamı anlatılan kişileri örnek almaları kaçınılmaz olmaktadır (Er, 2010).

“Sanatçı ve yazarların biyografilerini öğrenmek, onların eserlerini gerçekçi bir biçimde değerlendirmemize yardımcı olur. Çünkü sanatçı veya yazar ile eseri arasında sıkı bir bağıntı vardır. İnsan hayatında meydana gelen değişmeler, olduğu gibi eserine yansır. Bu yüzden, aynı kişinin, değişik tarihlerde meydana getirdiği eserler arasında çeşitli farklılıklar bulunur. İşte bu farklılıkları kavramada, biyografilerin büyük yararını görürüz.” (Öner, 1981). Bu bilgiden yola çıkarak Sosyal Bilgiler eğitiminde biyografinin önemi için şöyle söylenebilir: Toplumda ismi duyulmuş, büyük işler yapmış bilim insanlarının, liderlerin, kahramanların ya da sanatçıların yaşamları aracılığı ile anlaşılması güç ve soyut olaylar somutlaşarak anlam kazanmaktadır (Er, 2010).

Biyografiler toplumda ün yapmış kişilerin yaşamlarındaki başarılarını ve başarısızlıklarını, karşılaştıkları zorlukları ve bunlara karşı verdikleri mücadeleleri konu

edinerek örnek insan tipini bizlere tanıtmaktadır (Erdem, 2013). Böylece öğrenciler başkalarının vermiş oldukları bu mücadelelerin ya da karşılaştıkları sorunların nedenlerini anlamaya çalışarak, ileride karşılaşılabilecekleri durumlara hazırlıklı olabilmektedirler (Er, 2010). Biyografiler sayesinde öğrencilerin bakış açıları genişlemekte ve öğrenciler dünyaya daha farklı bakabilmeyi öğrenmektedirler (Erdem, 2013).

Biyografiler yoluyla kişilerin yaşantılarını mercek altına alarak geri planda kapsamlı bir tarihsel veri kaydedilmektedir. Aslında burada kişilerin yaşamları aracılığıyla tarihsel bilgi öğretimi gerçekleştirilmektedir. (Er ve Kaymakçı, 2013). Biyografiler geçmiş ve zaman kavramları ile ilgili olduğu için öğrenciler tarihsel değişimin nasıl olduğunu anlayabilmektedir. Böylece geçmişi, içinde buldukları zaman dilimi ile karşılaştırabilmektedirler. Bu da öğrencilere hikayesi anlatılan kişinin yaşamını kendi dönemleri ile aynı anda izlemelerine fırsat vermektedir (Er, 2010).

Biyografi okuyan öğrencilerin karşılaştıkları kavram, bilgi ve belgeler; kişiler, yer ve zaman, savaş ve barış, siyasi, sosyal ve ekonomik durumlardır (Er ve Kaymakçı, 2013). Karşılaştıkları bu bilgiler sayesinde olayları kişi, yer, zaman vb. bağlamında analiz etmeyi öğrenmektedirler (Er, 2010).

Öğrenciler biyografiler ile kişilerin yaşamlarından hareketle milletlerin gelecek kaygılarını, ideallerini ve ülkeleri için yaptıkları fedakârlıkları anlamaya başlamaktadırlar (Er, 2010). Bunun yanında sadece milletleri anlamakla kalmayıp yaşamı anlatılan kişilerin mutlulukları, başarıları ve zaferleri ile birey ya da öğrenciler güçlenmektedir. Kendilerini tanımalarına ve anlamalarına yardımcı olmaktadır. Öğrenciler yaşamlarını okudukları kişiler ile kendilerini kıyaslama olanağı bulmaktadır. Böylece kişinin kendi yaşamı zenginleşmektedir (Erdem, 2013).

Öğretmenlerin derslerinde biyografi kullanmaları ile öğrenciler geçmiş dönemlerin sosyokültürel yapısını daha iyi kavrayabilmektedir (Oruç ve Erdem, 2010). Biyografisi yazılan kişinin yaşadığı dönem hakkında bilgilenen öğrenciler tarih içinde yolculuk yapabilmektedirler. Biyografi sayesinde kişilerin yaşadıkları toplumu,

toplumun kurallarını, gelenek ve göreneklerini daha somut bir şekilde anlayabilmektedirler (Er, 2010). Böylece öğrencilerin genel kültürlerinin artması ve ufuklarının genişletilmesi sağlanmaktadır (Erdem, 2013).

Biyografiler ile iç içe eğitim alan öğrencilerde okuma ve yazma, karar verme, eleştirel düşünme, empati kurma vb. beceriler ile vatanseverlik, milletini sevmek, geçmişini tanıma ve geçmişine saygı duyma gibi birtakım değerler gelişim göstermektedir. Çocuklar insan olmanın kıymetini, tüm insanların aslında benzer özelliklerle donatıldığını ve farklı kültürlerde yetişenler dahi ortak unsurlar taşıdıklarını fark edebilmektedirler (Er ve Kaymakçı, 2013).

Biyografiler aracılığıyla öğrencilerin motivasyonlarının ve başarılarının arttığı da söylenebilir. İlgi çekici bir öğe olan biyografiler konunun daha iyi öğrenilmesine zemin hazırlamaktadır. Bunlara ek olarak da ilk elden kaynaklara dayalı; yazılı ve harita, resim vb. görsel unsurlarla donatılmış biyografiler öğrencilere tarihin yazımı konusunda rehberlik etmektedir (Er, 2010).

2.6.2.2. Sosyal Bilgiler eğitiminde biyografi kullanımının sınırlılıkları

Biyografiler genel itibari ile eğitimde faydalı bir unsur olsa da bazı konularda çeşitli sınırlılıkları olabilmektedir. J. Dewey, biyografik yöntemin sınırlılıkları olabileceği konusuna eğilmiştir. Biyografinin konusu olacak kişinin yaşadığı toplumdan kopuk olarak ele alınması gibi bir durumda amacın dışına çıkılabilmektedir. Bu durumda da öğrenciler toplumsal ilişkiler, fikirler ve anlamlar üzerine düşünmekten uzaklaşıp kişilerin yaşamlarından ders çıkarma eğilimi gösterecektir (Ata, 1998).

Biyografilerde güncel konulardan uzak detaylar olması da eğitimde amaçlanandan sapmak demektir. Biyografideki birçok noktanın güncel konulardan uzak kalması zamanın canlı olayları ile kıyaslanamaması gibi olumsuz bir duruma sebep olabilir (Er ve Şahin, 2012). Bu durumda da biyografisi yazılan kişinin yaşamının bütün olayları yorumlamakta yetersiz kalacağı anlamına gelmektedir (Er, 2005).

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak biyografiler konuya uygun olmalıdır. Bu kurala uyulmadığı takdirde konular, birbirinden kopuk birtakım izlenimler olacaktır (Er, 2010).

2.6.3. Sosyal Bilgiler eğitiminde ve ders kitaplarında biyografi öğretimi ve biyografilerin kullanılması

Öğrenciler hem Sosyal Bilgiler hem de diğer derslere ait metinleri okurken çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Okuma parçasının öğrenenin düzeyine uygun olmayışı,
- Öğrencinin ilgi ve motivasyon eksikliği,
- Öğrencinin çalışma becerisi konusunda yetersiz kalışı,
- Öğrencinin okuma ile ilgili yetersizliği,
- Öğrencideki düşük öz saygı.

Bu sebeplerden dolayı öğrencilerde herhangi bir metni okuma konusunda çekimserlik gözlenebilmektedir. Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerden faydalanma sebepleri öğrencilerdeki bu sorunların sorun olmaktan çıkmasını sağlamak ve öğretimi planlarken de öğrencilerde okuma ve anlama becerilerini geliştirmeyi amaçlamak olmalıdır (Erdem, 2013).

Eğitim-öğretim sürecinde en önemli materyal olan ders kitapları, insan kaynaklarının niteliğinin geliştirilmesi konusunda ayrı bir yere sahiptir. Öğrencilerin ilk sırada yer alan ilgi ve gereksinmelerini karşılayan temel öğedir. Ders kitapları, dersin süreç içindeki seyrine uygun bilgi ve uygulama konusunda yol gösterici konumdadır. Aynı zamanda ders kitapları okul programının gerçekleşmesinde de önemli bir yere sahiptir. Ders kitabı, eğitim programıyla tutarlı olmalıdır. Ders kitaplarının kendilerinden beklenen amaçları gerçekleştirebilmeleri, nitelikli kullanılabilir olmaları ile ilgilidir. Bir ders kitabının seçiminde en önemli özellik içeriktir. İçerikte güncellik ve bilgilerin günlük yaşamla ilişkilendirilmeleri önemlidir (Oruç, 2009).

Ders programlarındaki değişimler doğal olarak ders kitaplarını da etkilemektedir. Edebi ürünlerin ders kitaplarında nasıl kullanılacağı öğrenildikçe kitaplardaki kullanım oranları artmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşım doğrutusunda ders kitapları edebi ürünler konusunda gelişme göstermektedir. Ders kitaplarında edebi ürünlerin kullanımı büyük bir zenginlik sağlamıştır. Zaten bu iki alanı birbirinden ayrı tutmak da mümkün olmamaktadır. Sosyal Bilgiler öğretiminin en canlı ve temel materyalleri edebi ürünlerdir (Erdem, 2013). Tüm bu bilgilerden yola çıkarak biyografik metinlerin Sosyal Bilgiler dersi ile olan ilişkisi önemli yer tutmaktadır. Biyografik metinlerin öğrenci açısından ilgi çekici olması ve daha öğretici bir format kazanması açısından ders kitaplarından ayrı düşünmek yanlış olacaktır.

Sosyal Bilgilerin anavatanı olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri'nde biyografi, Sosyal Bilgiler öğretiminde önemli ölçüde kullanılmaktadır (Kaymakçı ve Er, 2013). Ülkemizde ise yeni Sosyal Bilgiler programı sonucu program içerisinde edebi ürünlere verilen önem artmış dolayısıyla edebi ürünlerden biri olan biyografiler daha fazla değer kazanmıştır. Eski programlara bakıldığında bu durumun tam tersi ile karşılaşılmaktaydı. Bu durumda eski programa göre hazırlanmış olan ders kitapları da olumlu yönde etkilenmeye başlamıştır. Eski programa göre hazırlanan ders kitaplarındaki biyografilere hükümdarların faaliyetlerinin anlatıldığı konular ve çok az sayıda okuma parçalarında yer verilmiştir. Yeni program ile birlikte ders kitaplarındaki biyografilerin varlığı ve içeriği böylece biraz daha değişmekte ve biyografiler Sosyal Bilgiler programında kendine daha fazla yer bulmaktadır (Erdem, 2010).

2.7. İlgili Literatür

Araştırmanın bu bölümünde ülkemizde biyografi, biyografi öğretimi, Sosyal Bilgiler dersinde biyografi öğretimi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografi kullanımı konularına yönelik yapılan araştırmalara yer verilmiştir

Sosyal Bilgiler eğitiminde biyografi kullanımı konusunda yararlanılan yurtiçi araştırmaları şunlardır:

Er, 2005 yılında yapmış olduğu çalışmasında İlkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ve 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde geçen “Atatürk’ün Hayatı” metninin biyografi öğretimi açısından öğrenci seviyesine ne kadar uyumlu olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Er, çalışmasında tarama modeli kullanmıştır. Anket verileri doğrultusunda sınıf düzeylerinde farklı şekillerde “Atatürk’ün Hayatı” metni oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda şu sonuca ulaşılmıştır: Öğrencilerin seviyesinin unutulmadığı, öğrenci ilgi, istek ve ihtiyaçlarının bilindiği ve öğretmen görüşlerinin göz ardı edilmediği şekilde “Atatürk’ün Hayatı” konusu öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılacaktır (*Sosyal Bilgiler Dersinde Biyografi Öğretimi: “Atatürk’ün Hayatı” Metninin Analizi ve Yeni Bir Tasarım*).

Er, 2010 yılında yapmış olduğu çalışmasında rol model kavramından yola çıkarak ilkokul ve ortaokul dönemi öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi açısından biyografi kullanımına ilişkin görüşlerini değerlendirmeye çalışmıştır. Araştırmada ilkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitapları ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki biyografilerle öğrencilerin derslerde görmek istedikleri biyografiler karşılaştırılmıştır. Çalışmada üç farklı okulda okuyan öğrencilere konuyla ilgili anket uygulanmış ve veriler, SPSS 15.0 paket programının ki-kare testi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrenciler tarafından farklı meslek grupları içerisinde olan kişilerin biyografilerini görmek istedikleri tespit edilmiştir. Değinilen bir başka husus ise; ilkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin müfredat açısından bakıldığında, biyografi kullanımının öğrenci isteklerini yüksek seviyede karşılayamadığı sonucuna ulaşılmış olmasıdır (*Sosyal Bilgiler Eğitimi Kapsamında İlköğretim öğrencilerinin “Biyografi” kullanımına İlişkin Görüşleri*).

Er, 2017 yılında “A Sample Application for Use of Biography in Social Studies; Science, Technology and Social Change Course” isimli bir araştırma yapmıştır. Çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenliği adaylarının fen bilgisi teknolojisinde biyografi kullanımına ve sosyal bilgiler eğitimi lisans programında verilen sosyal değişim dersine ilişkin görüşlerini değerlendirmektir. Çalışmada hem nicel hem de nitel veriler bir arada kullanılmıştır. Çözümlemek için karma araştırma deseni kullanılmıştır. 49 kişiden oluşan çalışma grubu, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim

Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde 2. sınıfta lisans eğitimi alan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmada genel anlamda elde edilen sonuçlar; biyografi kullanımının olumlu bir etkisinin görülmesi, kalıcı öğrenmelerde artış gözlemlenmesi, ders materyallerinin daha eğlenceli ve ilgi çekici hale gelmesine yardımcı olmasıdır.

Er ve Kaymakçı, 2013 yılında yapmış oldukları çalışma ile Sosyal Bilgiler öğretimi açısından edebi ürünlerin ve biyografilerin kullanım durumlarını ortaya koymaktadırlar. Bu konuya yönelik olarak ilkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapları incelenmiştir. Çalışmanın yöntemi nitel araştırma/doküman incelemesidir. Sonuçta ulaşılan veriler içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırmanın bulgu ve sonuçlarına göre yapılan değerlendirme şu şekildedir: Genel çerçevede ilkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında biyografi kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır (*Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Biyografinin Kullanımı*).

Kaymakçı, 2013 yılında yaptığı çalışma ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki sözlü ve yazılı edebi metinlerin kullanımını karşılaştırmalı bir şekilde incelemiştir. Çalışmanın yöntemi nitel araştırma türlerinden biri olan doküman incelemesidir. İncelenen doküman 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır. İçerik analizi yoluyla elde edilen veriler anlamlandırılmıştır. Sonuç olarak sözlü ve yazılı edebi metinlerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında önemli bir yer tuttuğu tespit edilmiştir (*Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebi Türlerin Kullanım Durumu*).

Er ve Şahin, 2012 yılında Sosyal Bilgiler Eğitimi ile ilgili olarak öğrencilerin biyografik metinler hakkındaki görüşlerini araştıran bir çalışma yapmışlardır. Bu bağlamda elde edilen veriler sonucunda ders kitaplarındaki metinler ile öğrencilerin beklentileri karşılaştırılmış; buna göre de farklı mesleklere mensup isimlerin yer alması konusunda beklentilerinin olduğu tespit edilmiştir (*Sosyal Bilgiler Dersinde "Biyografi Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri*).

Erdem, 2010 yılında Sosyal Bilgiler öğretiminde biyografilerin akademik başarı ile ilişkisini ortaya koyan bir çalışma yapmıştır. Buna yönelik olarak 7. Sınıf Sosyal

Bilgiler programı içerisindeki “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi ile Anadolu Ana Yurt” konusu temel alınmış ve içerinde yer alan biyografiler taranmıştır. Buradan hareketle uzmanların da görüşleri doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan başarı testi kullanılmıştır. SPSS programı ile analiz sonucunda biyografilerin öğrencilerin akademik başarısında etkili oldukları tespit edilmiştir (*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Biyografi Kullanımı*).

Erdem ve Oruç, 2010 yılında Sosyal Bilgiler öğretiminde yer alan biyografik metinlerin, öğrencilerin bu derse karşı tutumlarına nasıl bir etkisinin olduğunu belirlemeye yönelik bir araştırma yapmışlardır. 2019-2010 eğitim-öğretim yılının güz döneminde olmak üzere 7. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” kullanılarak veriler toplanılmıştır. Uygulanmış olan t-testi verilerine göre şu sonuca ulaşılmıştır: Biyografilerle ders işlenen deney grubunun derse yönelik tutumu, biyografileri hiç görmeyen kontrol grubunun derse yönelik tutumuna göre anlamlı derecede farklılık göstermiştir (*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Biyografi Kullanımının Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi*).

Kaya, 2011 yılında Tarih öğretimi alanında biyografik eserlerin etkisinin araştırıldığı ve İkinci Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e kadar olan sürecin değerlendirildiği bir çalışma yapmıştır. İlkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ve Tarih ders kitapları ile bu derslerin öğretim programları; İkinci Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e kadar geçen zamanı işleyen biyografik eserlerle beraber değerlendirerek Tarih öğretimine katkısını araştırmıştır. Yapılan araştırma sonucunda biyografik kaynakların öğrencilerin tutum ve davranışları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu görülmüştür (*Biyografik Eserlerin Tarih Öğretimine Katkısı ve İkinci Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Uzanan Sürecin Değerlendirilmesi*).

Yiğittir ve Er, 2013 yılında yapmış oldukları çalışma ile Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili olan iki değeri (özgüven ve çalışkanlık) öğretim programından random yöntemi ile seçerek değer eğitiminde biyografilerin kullanımını ortaya koymaya çalışmışlardır. Er’in daha önce yapmış olduğu çalışmaya (2010) göre öğrencilerin görmeyi en çok istedikleri kişilerden İbn-i Sina ve Fatih Terim seçilmiştir. Belirlenen değerlere yönelik

olarak kişilerin değerlerle ilişkili özellikleri ön planda tutularak biyografileri hazırlanmıştır. Öğrencilere bu değerlerle ilgili 5 soru yöneltilmiştir. 6 ve 8. sınıflardan toplamda 64 öğrenciye uygulanmıştır. Genel değerlendirmede biyografilerin değer eğitimi için önemli kaynaklar olduğu, sınıf bazında özel bir değerlendirmede ise farklı değer yönelimlerinin görüldüğü belirlenmiştir (*Sosyal Bilgilerde Değer Eğitiminde Biyografi Kullanımı*).

Sosyal Bilgiler eğitiminde biyografi kullanımı konusunda yapılmış yurtdışı araştırmaları şunlardır:

Dagher ve Ford, 2005 yılında çocuklar için yazılmış olan bilimsel biyografilerdeki kişilerin insanlar üzerinde bıraktıkları imajlarını analiz eden bir çalışma yapmışlardır. Araştırma, ilkokul ve ortaokul öğrencileri için yazılmış olan geçmişte yaşamış ve güncel olan bilim insanlarının biyografileri üç ayrı boyutta değerlendirmişlerdir. Bu boyutlar; kişilerin özellikleri, bilimsel bilginin yapısı ve bilimin sosyal süreçleri olarak üçe ayrılır. Araştırmanın amacı biyografilerin öğrenciler üzerindeki etkisine vurgu yapmaktır. Bu etkiler; merak duygusu ve tarihin keşfidir. Biyografiler bu duyguları harekete geçirecek önemli unsurlardır. Araştırmacılar çalışma neticesinde öğrencilere öneride bulunmuşlardır. Biyografilerin tek bir kaynak olmadıkları hususuna değinerek eleştirel okumalar gerçekleştirmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu tarz bir okuma alışkanlığı okunulan kaynaklara bu yaklaşımın gözüyle bakabilme alışkanlığı kazandıracaktır (*How Are Scientists Portrayed in Children's Science Biographies?*).

Kim, Cuenca ve Chen'in 2019 yılındaki "Görsel Biyografi ve Vatandaşlık: Sosyal Bilgiler Dersinde Biyografi Tabanlı Eğitim" başlıklı çalışmaları "Teaching the Content Areas to English Language Learns in Secondary School" isimli kitabın bir bölümüdür. Bu bölümde ortaya konulan fikir biyografilerin gerçek hayatta rol model olabileceğidir. Fotoğrafların etkili kullanıldığı biyografiler ile de vatandaşlık hakları, sorumluluklar ve alanlar kişiselleştirilip somut hale getirilebilir.

McGowan ve Guzetti'den (1991) Doğanay'ın çevirmiş olduğu *Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi* adlı makale Sosyal Bilgiler Öğretiminde edebi eserlerin nasıl kullanılacağına dair bir tartışmayı içermektedir. Bu konuyu da ilk olarak Sosyal Bilgiler öğretiminde sadece ders kitapları kullanımının yeterli olamayacağı görüşünden hareketle “ticari kitap” kullanımı gerekçeleri üzerinden açıklamaktadırlar. “Burada “ticarî kitap” kavramı ders kitabı olmayan, nitelikli herhangi bir biyografi, tarih, roman, şiir, drama ve bilgi kitabı gibi edebi yapıtı içermektedir. Ticari kitap kullanma kavramı, öğretim kaynağı olarak hem sosyal bilgiler ders kitaplarına ek kullanımı hem de onların yerine kullanımı anlamına gelmektedir” (McGowan ve Guzetti'den (1991) çev: Doğanay). Bu bilgilerden bahsedildikten sonra bahsi geçen ticari kitapların Sosyal Bilgiler öğretiminde etkili bir şekilde nasıl kullanılacakları açıklanmaktadır.

1985 tarihli olmasına karşılık ele alınmış konuları itibari ile önemli görülen bir kaynak olarak “*Portraits: Biography and Autobiography in the Secondary School (Portreler: Ortaokulda Biyografi ve Otobiyoğrafi)*” ile karşılaşılmaktadır. Yazarının Margaret Fleming olduğu eserin editörlüğünü McGinnis yapmıştır. Deneyimli sınıf öğretmenleri tarafından tüm seviyelerde hazırlanan bu kitaptaki makaleler biyografi ile otobiyoğrafların edebiyat, tarih, sosyal bilimler ve diğer disiplinler için temelde nasıl kullanılacaklarını açıklamaktadır. Kitabın “Approaches to Biography and Autobiography in the Classroom (Sınıfta Biyografi ve Otobiyoğrafiye Yaklaşımlar)” isimli birinci bölümünde yer alan dokuz makalede biyografi ve otobiyoğrafların sınıf içerisindeki uygulamalarına yer verilmiştir. Bu makaleler öğretmenler için bu çalışmaların önemine ilişkin gerçeklerin ötesine geçebilecekleri ve bunları kullanabilecekleri uygulamaları içermektedir. Bunun dışında Bloom Taksonomisine ve farklı disiplinlerden sorgulama ve tartışma boyutlarına değinerek zihinsel aktivite analizlerine de yer vermektedir. Ek olarak, makaleler, her disiplinden göze çarpan bir konseptte odaklanmakta ve sunulan yaklaşımlardan birinin kullanılmasına değinmektedir. Eserin “More Ideas for Using Biography and Autobiography (Biyografi ve Otobiyoğrafiyi Kullanmak İçin Daha Fazla Fikir)” isimli ikinci bölümündeki dört makale ise; hassas ya da tartışmalı konulara yaklaşma yollarına, biyografi ve otobiyoğrafik çalışmalar aracılığı ile yazma ödevlerini geliştirme yollarına ve diğer sınıf kaygılarına yer vermektedir.

Özellikle Margaret Fleming'in kaleme almış olduğu ilk bölümde yer alan "Approaches to Biography and Autobiography in the Classroom (Sınıfta Biyografi ve Otobiyografiye Yaklaşımlar)" ve ikinci bölümde yer alan "Writing Assignments Focusing on Autobiographical and Biographical Topics (Otobiyografik ve Biyografik Konulara Odaklanan Ödev Yazma)" makaleleri önem arz etmektedir. Daha çok edebiyat alanına yönelik bilgiler içerse de biyografi kullanımını konusunda vermiş olduğu bilgiler kayda değer görünmektedir.

Warren, 1992 yılında "*Biography and Autobiography in the Teaching of History and Social Studies (Tarih ve Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Biyografi ve Otobiyografi)*" adlı çalışmasını kaleme almıştır. Kendini "sosyal tarihçi" olarak tanımlayan Warren bu çalışması ile Case Western Reserve Üniversitesinde vermiş olduğu "Tarih olarak biyografi: Yirminci Yüzyıl Dünya Liderleri" dersinde (Er, 2010) modern dünya tarihinde biyografik ve otobiyografik materyallerin geniş bir şekilde kullanılmasını beklediğini ifade etmektedir. Biyografinin sınıfta kullanılmasının hem akademik olarak geçerliliğini hem de yeni dünyalar ve insanlarla karşılaşmanın zorluklarından da bahsetmektedir. Öğretmenler açısından biyografi ve otobiyografi çok nadir karşılaşılabilecekleri yerlerin ve kişilerin çalışmalarına ilk girişlerini ifade ederken; öğrenciler için anlaşılması zor ya da sıkıcı gibi görünen olayların hayat hikayeleri aracılığıyla "tarihi öğrenmek" anlamına gelmektedir.

Warren çalışmasının ilk kısmında biyografinin öğrenme sürecini nasıl kolaylaştıracağını vurgulamaktadır. Bu vurguyu da şöyle açıklamaktadır: Yazılı ve görsel olarak karşılaşılan biyografiler (film, video vb.) insanlara odaklanırken geriplanda farklı mesajlar verilebilmekte ya da çeşitli konuları öğretmek için kullanılabilir. Bu bağlamda öğrenciler Warren'ın geliştirmiş olduğu kurslarda ünite sonlarında temel olarak biyografi okuma seviyesini test eden bir sınava girmektedirler. Bu sınavlar öğrencilerde dürüstlük değerinde olumlu bir gelişme yaratmaktadır. Bu eğitici sınavlar dışında Warren; biyografik metinlerin okumalarının yapılması ile öğrencilerin sınıflara gelerek sık sık tartışmalara katılmaları ile çok şey öğreneceklerini ifade etmektedir. Biyografiler aracılığı ile kısmi odaklanmanın öğrenme sürecini somut bir şekilde kişiselleştirdiğini vurgulamaktadır. Warren'a göre biyografi

eğitiminde örtük bir zorluk mevcuttur. O da performansın önemli bir kısmının öğrencilerin zamanlarını tek bir projeye bağlamasıdır. Pek çok sınıfta, öğrencilerin tam teşekküllü biyografilerini okumaları için zaman olmadığından bahsetmektedir.

Warren biyografi konusunda dikkat edilmesi gereken hususlara da değinmektedir. Biyografi eğitimi gerçekleştirilirken öğretmenlerin metinler hakkında bir karmaşıklık düzeyi geliştirmeleri, tercümanlar olarak bunları incelemeleri ve analiz etmeleri için bir temel oluşturduklarından emin olmalarının gerektiğidir. Öğretmenlerin, masum görünen materyallere yönelik kritik yaklaşımların farkında olmaları, farklı biyografiler ile biyografilerdeki belirli hedefleri, yaklaşımları, bakış açılarını, stilleri, sınırlamaları ve önyargıları algılamaya yetkin olmalarının önem arz ettiğini de vurgulamaktadır. Kısacası biyografi ve otobiyografi kaynaklarının incelenmesi, araştırılması ve değerlendirilmesi gerektiğinden bahsetmektedir: arşiv kanıtlarının niteliği, mektuplar, sözlü tarih, psikodinamik analiz, hatta dedikodu.

Sonuç kısmında biyografilerin empati duygusunu geliştirdiğine ve rol model olma noktasına vurgu yapmaktadır.

III. BÖLÜM

3. Yöntem

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemine değinilmiştir. Araştırmanın modeli, veri kaynakları, verilerin toplanması ve verilerin analizinden söz edilmiştir. Ayrıca bölüm sonunda geçerlik ve güvenirlik konusuna da değinilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada 4-7. sınıflar Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan biyografilerin çeşitli yönlerden incelenmesine yönelik olarak betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. Betimsel araştırmalarda bir durum eksiksiz ve titizlikle tanımlanır. Bu tür araştırmalarda verilen durum olduğu gibi betimlenmektedir (Büyüköztürk, 2011'den akt. Özdemir ve Erdem, 2011).

Bu doğrultuda araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenerek birtakım verilere ulaşılmıştır. Araştırmaya konu olan veriler sınıf düzeylerinde ayrı tablolar halinde kategorize edilmiştir.

3.2. Veri Kaynakları

Araştırmanın dokümanları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan 2018-2019 eğitim-öğretim yılında kullanılan 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile Sosyal Bilgiler öğretim programıdır:

- MEB. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2018). İlkokul 4 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- MEB. (2018). Ortaokul 5 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara: Anadolu Yayıncılık.
- MEB. (2018). Ortaokul 6 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. MEB.
- MEB. (2018). Ortaokul 7 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. MEB.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin elde edilmesinde doküman incelemesine başvurulmuştur. Yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi yöntemi, araştırması yapılan olgular hakkında bilgiler vermektedir. Bu tür, tek başına bir yöntem olmasının yanı sıra farklı nitel yöntemlerin kullanıldığı koşullarda ek bir kaynak görevi görebilmektedir. (Yıldırım ve Şimşek, 2006) Araştırmanın temel veri kaynağı olan Sosyal Bilgiler 4, 5, 6 ve 7 sınıf ders kitapları MEB'na ait Eğitim ve Bilişim Ağı (EBA; www.eba.gov.tr) web sitesinden elde edilmiştir. İlkokul ve Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim programı ise TTKB web sitesinden (<http://mufredat.meb.gov.tr>) elde edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın çözümlenme yöntemi betimsel analizdir. Kuramsal çerçeve ve çalışmanın genel yapısı itibariyle bu yöntem seçilmiştir. Betimsel analizde toparlanan veriler belirlenmiş olan temalar ışığında özet ve yoruma tabii tutulur. Bu yolun izlenmesindeki amaç elde edilmiş olan bulguların bir düzen içerisinde yorumlanarak okuyucunun karşısına çıkabilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Buna göre toplanan veriler belirlenen temalara uygun olarak özet haline getirilmiş, bu bilgiler yorumlanmış, alıntılar ve konular arasındaki bütünlük çerçevesinde ileriye dönük tahminlerle önerilere

yer verilmiştir. Sonuç olarak araştırmaya yönelik veriler belirlenen alt problemler ışığında betimsel analiz yolu ile çözümlenmiştir.

Bu tablolarda biyografisine yer verilen kişilerin öğrenme alanı, ünite ve kazanım başlıkları altında sınıflandırıldıkları görülmektedir. Biyografisine yer verilen kişilerin kavram olarak sınıf düzeyinde kaç kere öğrencilerin karşısına çıktığına dair bilgiler verilmiştir. Bunların dışında biyografik metinlerin edebi anlatım türlerine göre incelenmesi yoluyla verilerin toplanılmasına karar verilmiştir. Aynı metinlerin içeriklerinin incelenmesi neticesinde verilerin toplanılmasında karar kılınmıştır. Son olarak ise biyografik metin görsellerinin incelenmesi ile verilerin toplanılmasına karar verilmiştir. Elde edilen tüm veriler yine ayrı şekillerde, gerektiği yerlerde sınıf düzeyinde tablo haline getirilmiştir.

3.5. Geçerlilik ve Güvenirlik

Bilimsel araştırmalarda sonuçların inandırıcılığı konusu çok önemli bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu durumun ölçütü olarak da geçerlik ve güvenirlik kavramları ön plana çıkmaktadır. Nicel ve nitel araştırmalar geçerlik ve güvenirlik açısından farklılık göstermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016'dan akt. Başkale, 2016). Nitel araştırmalar için kullanılan geçerlik ve güvenirlik ifadeleri “inanılabilirlik, sonuçların doğruluğu ve araştırmacı yetkinliği”dir (Baskale, 2016).

Araştırmanın geçerliliğini ortaya koyma noktasında, verilerin analizi ve yorumlanması aşamalarında tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda araştırma soruları doğrultusunda çıkan sonuçlar tutarlıdır.

Araştırmanın güvenirliliği kapsamında uzman görüşleri alınmış ve araştırmanın bulgu ve sonuçlarına yönelik değerlendirmeler taraflarınca onaylanmıştır. Araştırmanın modelinde, verilerin toplanması sürecinde, araştırma analiz aşamasında, sonuç ve yorumlamalarda geçerlik ve güvenirlik açısından katkıları olmuştur.

IV. BÖLÜM

4. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırma bulgularına değinilmiştir. Araştırmada ele alınan beş alt probleme dair bulgular sırasıyla verilmiştir. Ayrıca bulgular ilgili alanyazından yararlanılarak yorumlanmıştır.

4.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerin Yer Aldığı Öğrenme Alanı, Ünite ve Kazanımlar)

2018 Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan 4. Sınıf ders kitabında yer alan biyografilerin değerlendirilmesine yönelik bulgular tablo 4. 1. 'de verilmiştir.

Tablo 4.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografilerin yer aldığı öğrenme alanı, ünite ve kazanımlar (2018)

Öğrenme Alanı	Ünite	Kişi	Kazanımlar
Birey ve Toplum	Herkesin Bir Öyküsü Var	Carlos Tiscar	Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.
Kültür ve Miras	Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele	Mustafa Kemal Atatürk Kâzım Karabekir Tayyar Rahmiye Hanım Sütçü İmam Ali Saip Bey (Ursavaş) Mehmet Sait (Şahin Bey) Hasan Tahsin Yörük Ali Efe İsmet İnönü Şerife Bacı Fevzi Paşa George Mestral	Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İcat Çıkaralım		Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir

Tablo 4. 1. 'de verilen bilgilerden yola çıkarak 4. sınıf ders kitabında “Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanları içerisinde yer alan “Herkesin Bir Öyküsü Var, Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele, İcat Çıkaralım” ünitelerinde biyografilere yer verildiği görülmektedir. Toplamda 13 biyografiye yer verilmiştir. Biyografiler ile üç kazanım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Kazanımlara bakılacak olursa “(4.1.3.) Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanı. (4.2.4.) Millî mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle millî mücadelenin önemini kavrar. (4.4.4.) Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.” şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 4. 1.'de yer alan biyografilerde kişilerin kişisel bilgileri, aldıkları eğitimler ve başarılarından bahsedilmiştir. Örneğin; “Birey ve Toplum” öğrenim alanındaki “Herkesin Bir Öyküsü Var” ünitesinde tasarımcı Carlos Tiscar'ın hayat hikâyesi paylaşılmıştır. Küçük yaşlarında oyuncak tasarımlarıyla başlayan yaşamının nasıl şekillendiği anlatılarak kazanım-ünite ilişkisine uygun bir biyografi örneği olmuştur.

“Kültür ve Miras” öğrenim alanındaki “Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele” ünitesinde Mustafa Kemal Atatürk'ün hayat hikâyesi kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır. Doğum yılı, doğum yeri, aile bireyleri, aldığı eğitimler, başarıları ve en nihayetinde kazanıma paralel olarak milli mücadele için yaptıklarına yer verilmiştir. Kazım Karabekir ile ilgili yazılmış biyografide doğum yeri ve yılı, aldığı eğitim, görevleri ve başarılarına yer verilmiştir. Rahmiye Hanım (Tayyar) biyografisinde doğum yeri ve yılı ile milli mücadeleye olan katkısına yer verilmiştir. Sütçü İmam ile ilgili verilen bilgide yürüttüğü mücadeleye yer verilmiştir. Ali Saip Bey ile ilgili yazılan biyografide doğum yılı, eğitimi ve yine milli mücadeleye katkılarından bahsedilmiştir. Şahin bey ile ilgili olarak verilen bilgide yer aldığı savaşlar ve göstermiş olduğu başarılarına değinilmiştir. Hasan Tahsin ile ilgili yazılan biyografide İzmir'in işgaline gösterdiği tepki ve direniş üzerinde durulmuştur. Ayrıca milli mücadelenin sembol isimlerinden biri olduğu belirtilmiştir. Yörük Ali Efe ile ilgili yazılmış biyografide doğum yeri ve yılı, başarıları ve milli mücadeleye olan katkıları üzerinde durulmuştur. İsmet İnönü'nün biyografisinde doğum yeri ve yılı, aldığı eğitim, milli mücadele konusundaki başarıları ve siyasi yaşamına yer verilmiştir. Şerife Bacı'nın kronolojik

olarak yaşamına yer verilmemiş, sadece milli mücadele konusundaki etkin rolünden bahsedilmiştir. Fevzi Paşa biyografisinde kronolojik olarak yaşam hikâyesine, milli mücadeleye olan katkılarına yer verilmiş ve siyasi hayatına değinilmiştir.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan “Zaman İçinde Teknoloji” ünitesinde “(4.4.4.) Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.” kazanımına ilişkin verilen George Mestral biyografisi, kazanım-ünite ilişkisine uygundur. Biyografide George Mestral’ın detaylı bir yaşam hikâyesine yer verilmese de kazanıma uygun olarak mucid yanından bahsedilmiş ve icadı konu edilmiştir. Öğrenim alanı, ünite ve kazanım ilişkisine uygun olarak ismi geçen bilim insanları karşımıza çıkmaktadır. Bunlar biyografi şeklinde paylaşılmasa da fotoğraflar ile desteklenerek kişiler hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu kişiler; Humprey Davy, Warren de la Rue, Thomas Edison, Peter Hewitt, Claude Chappe, Samuel Morse, Alexander Graham Bell, Marconi, Martin Cooper, Leonardo da Vinci, Hezarfen Ahmet ve Lagari Hasan Çelebi, Joseph ve Etienne Montgolfier Kardeşler, Henri Giffard, Ferdinand von Zeppelin, John Montgomery, Wright Kardeşler olmuştur. Bu kişilerden isimleri ve yaptıkları önemli işler ya da icatlarından kısaca bahsedilmiştir.

2018 yılı Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan 5. sınıf ders kitabında yer alan biyografilerin değerlendirilmesine yönelik bulgular tablo 4. 2.’ de verilmiştir.

Tablo 4. 2. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografilerin yer aldığı öğrenme alanı, ünite ve kazanımlar (2018)

Öğrenme Alanı	Ünite	Kişi	Kazanımlar
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri	Albert Einstein	Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.
	Bilimsel Etik	Prof. Dr. Aziz Sancar	Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.
		Cahit Arf	
Etkin Vatandaşlık	Bayrağımız ve İstiklal Marşı	Mehmet Âkif Ersoy	Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.
Küresel Bağlantılar	Ortak Mirasımız	Alexander Graham Bell Wilbur-Orville Wright Ali Kuşçu İbn El-Heysem Voltaire Yunus Emre	Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.

Tablo 4. 2. 'de verilen bilgilerden yola çıkarak 5. sınıf ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar” öğrenme alanları içerisinde yer alan “Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri, Bilimsel Etik, Bayrağımız ve İstiklal Marşı, Ortak Mirasımız” ünitelerinde biyografilere yer verildiği görülmektedir. Toplamda 11 biyografiye yer verilmiştir. Biyografiler ile 4 kazanım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Kazanımlara bakılacak olursa “(5.4.4.) Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler. (5.4.5.) Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır. (5.6.4.) Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir. (5.7.4.) Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.” şeklinde ifade edilmiştir.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde yer alan “Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri” ünitesinde yer alan Albert Einstein, Isaac Newton ve

Aziz Sancar biyografilerinde doğumlarından ölümlerine kadar olan süreçlerden bahsedilmiştir. Başarılı bilim insanları olduklarına vurgu yapılırken çocukluklarında zorluklar yaşadıkları ve başarılı olmak için çok çalıştıkları da vurgulanmıştır. Bu bölümde öğrenim alanı ve ünite için belirlenen kazanıma uygun örnekler olmuşlardır. Aynı öğrenme alanı içerisinde yer alan “Bilimsel Etik” ünitesi için seçilen biyografi Cahit Arf biyografisi olmuştur. Cahit Arf biyografisi bir etkinlik çerçevesinde öğrenci çalışması örneği içerisinde yer almıştır.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenim alanı içerisindeki “Bayrağımız ve İstiklal Marşı” ünitesinde yer alan Mehmet Akif Ersoy biyografisinde Mehmet Akif Ersoy’un İstiklal Marşı’nı nasıl kaleme aldığı ve neticesinde de elde ettiği başarıdan bahsedilmiştir.

“Küresel Bağlantılar” öğrenim alanı içerisindeki “Ortak Mirasımız” ünitesinde biyografilerine yer verilen bilim insanları şunlardır: Alexander Graham Bell, Wilbur Wright ve Orville Wright, Ali Kuşçu, İbn El-Heysem. Bu kişiler ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Ayrıca fotoğraflarına yer verilmiş ve yaptıkları önemli işlerden bahsedilmiştir. Yine aynı üniteye kısaca Voltaire ve Yunus Emre’den bahsedilmiştir.

2018 yılı Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan 6. sınıf ders kitabında yer alan biyografilerin değerlendirilmesine yönelik bulgular tablo 4. 3. ’te verilmiştir.

Tablo 4.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografilerin yer aldığı öğrenme alanı, ünite ve kazanımlar (2018)

Öğrenme Alanı	Ünite	Kişi	Kazanımlar
Kültür ve Miras	İslamiyet ve Türkler	Biruni	Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Sosyal Bilimler ve Toplum	Osman Turan Nüzhet Gökdoğan Gazi Yaşargil Aziz Sancar	bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Hayalimdeki Gelecek Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor	Jules Verne Aşık Veysel	Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.

Tablo 4. 3.’te verilen bilgilerden yola çıkarak 6. sınıf ders kitabında “Kültür ve Miras, Bilim Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanları içerisinde yer alan “İslamiyet ve Türkler, Sosyal Bilimler ve Toplum, Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor, Hayalimdeki Gelecek” ünitelerinde biyografilere yer verildiği görülmektedir. Toplamda 7 biyografiye yer verilmiştir. Biyografiler ile dört kazanım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Kazanımlara bakacak olursak “(6.2.3.) Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder. (6.4.1.) Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. (6.4.2.) Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer. (6.5.1.) Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.” şeklinde ifade edilmiştir.

“Kültür ve Miras” öğrenim alanının “İslamiyet ve Türkler” ünitesinde Biruni biyografisine yer verilmiştir. Temsili bir resimle desteklenen biyografi ilgilendiği bilim

dallarından bahsetmiştir. Ayrıca kendisinden sonra gelen bilim insanlarına ilham kaynağı olduğuna da değinilmiştir.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenim alanının “Sosyal Bilimler ve Toplum” ünitesinde Osman Turan biyografisi ile karşılaşılmaktadır. Kronolojik bilgiler ile yaşamı kısaca anlatılmıştır. Yazmış olduğu eserler ile Selçuklu tarihi ve Türklerin dünya tarihine bulunduğu katkıya değinilmiştir. Aynı ünite de bir başka biyografi olarak karşımıza Nükhet Gökdoğan’ın biyografisi çıkmaktadır. Kendisiyle ilgili net bilgilere yer verilmiştir. Gökdoğan’ın Türk Matematik Derneği, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği ve Türk Astronomi Derneği kurduğu belirtilmiştir. Yaşamöyküsünün anlatıldığı diğer isimler Gazi Yaşargil ve Aziz Sancar’dır. İki ismin de tıp ve bilim dünyasında yarattığı etkiye ve başarılarına değinilmiştir. Aynı öğrenim alanının “Hayalimdeki Gelecek” ünitesinde Jules Verne biyografisi karşımıza çıkmaktadır. Jules Verne’in romanından yola çıkılarak ünite içeriği ile ilgili olarak bilgiler verilmiştir.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içerisinde yer alan “Kaynaklarımız Kazanca Dönüşüyor” ünitesinde Âşık Veysel biyografisi karşımıza çıkmaktadır. Bu ünite Âşık Veysel’in doğa sevgisine değinilmiştir. Öğrenme alanı-ünite ve kazanım ilişkisine örnek olarak da Âşık Veysel’in “Kara Toprak” isimli türküsü örnek gösterilmiştir.

2018 yılı Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan 7. sınıf ders kitabında yer alan biyografilerin değerlendirilmesine yönelik bulgular tablo 4. 4. ’te verilmiştir.

Tablo 4.4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografilerin yer aldığı öğrenme alanı, ünite ve kazanımlar (2018)

Öğrenme Alanı	Ünite	Kişi	Kazanımlar
Bilim Teknoloji ve Toplum	Bilimin Öncüleri	Harezmi Ali Kuşçu Katip Çelebi İbn Sina Hazini Cezeri Farabi Piri Reis İbn Haldun	Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.
	Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır	Marie Curie	XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.

Tablo 4. 4.’te verilen bilgilerden yola çıkarak 7. sınıf ders kitabında “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanları içerisinde yer alan “Bilimin Öncüleri, Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır” ünitelerinde biyografilere yer verildiği görülmektedir. Toplamda 10 biyografiye yer verilmiştir. Biyografiler ile iki kazanım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Kazanımlara bakacak olursak “(7.4.2.) Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır. (7.4.3.) XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.” şeklinde ifade edilmiştir.

7. sınıf ders kitabında karşımıza çıkan biyografiler sadece “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde karşımıza çıkmaktadır. “Bilimin Öncüleri” ünitesinde dokuz, “Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır” ünitesinde ise bir tane biyografi vardır. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinde biyografisi kullanılan kişiler; Harezmi, Ali Kuşçu, Kâtip Çelebi, İbn Sina, Hazini, Cezeri, Farabi, Piri Reis, İbn Haldun’dur. Biyografilerin sonunda öğrencilere cevaplamaları için “Yukarıdaki bilim adamlarından en çok hangisinin hayatı sizi etkiledi? Hangisini örnek almak isterdiniz? Niçin?” soruları yöneltilmiştir. Biyografisine yer verilmiş olan kişiler Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerdir. Bu anlamda kazanıma uygun olarak yeterli düzeyde biyografi

örnekleri kullanılmıştır. Aynı öğrenme alanına ait bir diğer ünite olan “Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır” ünitesinde Marie Curie biyografisi ile karşılaşmaktadır. Hayatına dair ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Yaptığı önemli çalışmaların o günden bugün için temel oluşturduğu belirtilerek kazanıma uygun bir örnek olmaktadır.

4.2. İkinci Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Verilen Karakterler ve Yer Verme Bağlıları)

Bu bölümde hedeflenen biyografik metinlere konu olmuş isimlerle öğrencilerin, ilkokul ve ortaokul öğrenim hayatları boyunca Sosyal Bilgiler dersinde ders kitapları aracılığı ile kaç kez karşılaştıkları sonucunu ortaya koymaktır. Aynı zamanda kişilerin meslekleri ile birlikte değerlendirme yapılarak nicel sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilere konu olmuş isimlerin tüm kademe ders kitaplarında kaç kez öğrencilerin karşısına çıktığına yönelik bilgiler Tablo 4. 5.'te verilmiştir.

Tablo 4. 5. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki karakterler

Kişiler	4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	TOPLAM
Atatürk	13	10	37	49	109
Carlos Tiscar	4	—	—	—	4
Kazım Karabekir	7	—	—	1	8
Tayyar Rahmiye Hanım	4	—	—	—	4
Sütçü İmam	3	—	—	—	3
Ali Saip Bey	5	—	—	—	5
Mehmet Sait(Şahin Bey)	9	—	—	—	9
Hasan Tahsin	3	—	—	—	3
Yörük Ali Efe	5	—	—	—	5
İsmet İnönü	5	—	—	—	5
Şerife Bacı	3	—	4	—	7
Fevzi Paşa	4	—	—	—	4
George Mestral	5	—	—	—	5
Albert Einstein	—	9	1	1	11
Isaac Newton	—	10	—	6	16
Aziz Sancar	—	6	5	—	11
Cahit Arf	—	10	—	—	10
Mehmet Akif Ersoy	—	8	—	—	8
Alexander Graham Bell	4	2	—	1	7
Wright Kardeşler	5	2	—	—	7
Ali Kuşçu	—	2	—	5	7
İbn El-Heysem	—	1	—	—	1
Voltaire	—	1	—	—	1
Yunus Emre	—	4	10	1	15
Biruni	—	—	3	4	7
Osman Turan	—	—	7	—	7
Nüzhet Gökdoğan	—	—	6	—	6
Gazi Yaşargil	—	—	3	—	3
Jules Verne	—	—	9	—	9
Aşık Veysel	—	—	6	—	6
Harezmi	—	—	—	8	8
Ali Kuşçu	—	2	—	5	7
Kâtip Çelebi	—	—	—	4	4
İbn Sina	—	—	—	7	7
Hazini	—	—	—	7	7
Cezeri	—	—	—	7	7
Farabi	—	—	—	8	8
Piri Reis	—	—	—	5	5
İbn Haldun	—	—	—	6	6
Marie Curie	—	—	—	5	5

Tablo 4.5.'te karşılaşılan bilgiler biyografi türü açısından değerlendirilecek olursa; Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografisi verilen kadın sayısı 4 iken erkek sayısı 37'dir. Biyografilerde ön plana çıkan meslek grupları bilim, tıp alanında olmuştur. Mühendisler, filozoflar, ilim insanları, askerler ve halk kahramanları

kitaplarda yerini daha çok bulmuştur. Sanat alanında da birkaç biyografiye yer verilmişse de sayı olarak yetersiz kalmıştır. Güncel meslek dalı olarak tasarımcı kişiliğe bir örnek verilmiştir. Bu meslekler dışında da gazeteci ve siyasetçi örnekleri yine sayı bakımından yetersizdir denilebilir. Biyografi açısından bakıldığında ihmal edilen bir alan olarak karşımıza “spor dalı” çıkmaktadır. Sporcu kişiliklere biyografik metin olarak değil, kısa cümleler şeklinde ya da resimsel olarak rastlanılmıştır.

Tablo 4.5’e göre ders kitapları değerlendirildiğinde 4. Sınıf ders kitabında biyografisine yer verilen “Mustafa Kemal Atatürk” tüm ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplamda 109 kez öğrencilerin karşısına çıkmaktadır. 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki diğer biyografilere bakılacak olursa; “Carlos Tiscar (Tasarımcı)” sadece 4. sınıfta yer alarak isminin toplamda 4 kez geçtiği görülmektedir. “Kazım Karabekir (Asker)” 4. Sınıf ders kitabında biyografik metinde yer almıştır. 4. sınıf ders kitabında 7, 7. sınıf ders kitabında 1 kez olmak üzere toplamda 8 kez ismi geçmiştir. “Tayyar Rahmiye Hanım (Halk Kahramanı)” 4. sınıf ders kitabı biyografilerinden birisi olarak isminin sadece aynı ders kitabında toplamda 4 kez geçtiği görülmektedir. “Sütçü İmam (Halk Kahramanı)” 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerden birisidir. İsmi yalnızca aynı ders kitabında toplamda 3 kez geçtiği görülmektedir. “Ali Saip Bey (Ursavaş)-(Asker)” isminin 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 5 kez geçtiği görülmektedir. “Hasan Tahsin (Gazeteci)” 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografik bir metinde yer almaktadır. İsmi yalnızca aynı ders kitabında toplamda 3 kez geçmektedir. “İsmet İnönü (Asker/Siyasetçi)” 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen isimlerden birisidir. İsmi yalnızca aynı ders kitabında toplamda 5 kez geçmektedir. “Yörük Ali Efe (Halk Kahramanı)” 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografik bir metinde yer almaktadır. İsmi sadece aynı kitapta 5 kez geçmektedir. “Mehmet Sait (Şahin Bey)” 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografik bir metinde yer almaktadır. İsmi yalnızca aynı ders kitabında toplamda 9 kez geçmektedir. “Şerife Bacı (Halk Kahramanı)” 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografik bir metinde yer almaktadır. İsmi 4. sınıf ders kitabında 3 kez ve 6. sınıf ders kitabında 4 kez olmak üzere toplamda 7 kez geçmektedir. “Fevzi Paşa (Asker)” 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografik bir metinde yer almaktadır. İsmi yalnızca aynı ders kitabında toplamda 4 kez geçmektedir. “George Mestral

(Mucid)” 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografik bir metinde yer almaktadır. İsmi yalnızca aynı ders kitabında toplamda 5 kez geçmektedir.

Tablo 4.5.’e bakıldığında 5. Sınıf ders kitabında biyografisine yer verilen “Einstein (Bilim İnsanı)” ismini aynı ders kitabında 9 kez görülmektedir. 4. Sınıf ders kitabında ismine hiç rastlanmazken 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında birer kez rastlanılmıştır. Toplamda ismi 11 kez geçmektedir. “Newton (Bilim İnsanı)” 5. sınıf ders kitabındaki biyografilerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 5. Sınıf ders kitabında ismi 10 kez geçmiştir. 7. Sınıf ders kitabında ise 6 kez görülmektedir. 4 ve 6. sınıf ders kitaplarında ismi hiç geçmemektedir. Toplamda 16 kez ismi geçmiştir. “Aziz Sancar (Bilim İnsanı)” 5. ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografisine yer verilen isimlerden birisidir. 5. sınıf ders kitabında ismi 6 kez, 6. Sınıf ders kitabında ise 5 kez geçmiştir. 4 ve 7. sınıf ders kitaplarında hiç karşımıza çıkmamaktadır. Toplamda 11 kez ismine rastlanılmıştır. “Cahit Arf (Matematikçi)” 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen isimlerden birisidir. İsmi yalnızca aynı ders kitabında toplamda 10 kez geçmektedir. “Mehmet Akif Ersoy (Şair)” 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen isimlerden birisidir. İsmi yalnızca aynı ders kitabında toplamda 8 kez geçmektedir. “Graham Bell (Bilim İnsanı)” 5. sınıf ders kitabındaki biyografilerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı ders kitabında 2 kez, 4. sınıf ders kitabında 4 kez, 7. sınıf ders kitabında 1 kez olmak üzere toplamda 7 kez ismine rastlanılmaktadır. 6. sınıf ders kitabında görülmemektedir. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen “Wright Kardeşler (Mucid)” kitapta 2 kez zikredilmektedir. İsmine 4. sınıf ders kitabında kez rastlanırken 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında ismini görmemekteyiz. Toplamda ismi 7 kez geçmektedir. “Ali Kuşçu (Gökbilimci)” 5. sınıf ders kitabındaki biyografilerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı kitapta ismine 2 kez rastlanılmaktadır. Yine 7. sınıf ders kitabında ismini 5 kez görülmektedir. 4 ve 6. sınıf ders kitaplarında ismine yer verilmemiştir. İsmi toplamda 7 kez geçmektedir. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen “İbn El-Heysem (Fizikçi)” yalnızca 5. Sınıf ders kitabında 2 kez karşımıza çıkmaktadır. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen “Voltaire (Yazar)” yalnızca 5. sınıf ders kitabında 1 kez karşımıza çıkmaktadır. 5. Sınıf ders kitabında biyografisine yer verilen “Yunus Emre (Şair)” ismini aynı ders kitabında 4

kez görülmektedir. 4. sınıf ders kitabında ismine hiç rastlanmazken 6. sınıf ders kitabında 10 ve 7. sınıf ders kitabında 1 kez rastlanılmıştır. Toplamda ismi 15 kez geçmektedir.

Tablo 4.5'e göre 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Biruni (Bilim İnsanı)" ismi ile 3 kez karşılaşılmaktadır. 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ismi hiç geçmezken 7. sınıf ders kitabında 4 kez ismi görülmektedir. Toplamda Biruni ismine 7 kez rastlanılmaktadır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Osman Turan (Siyasetçi/Tarih Profesörü)" ile yalnızca 6. sınıf ders kitabında 7 kez karşılaşılmaktadır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Nüzhet Gökdoğan (Bilim İnsanı)" ismi yalnızca 6. sınıf ders kitabında 6 kez görülmektedir. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Gazi Yaşargil (Bilim İnsanı)" ile yalnızca 6. sınıf ders kitabında 3 kez karşılaşılmaktadır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Jules Verne (Yazar)" ismi yalnızca 6. sınıf ders kitabında 9 kez görülmektedir. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Âşık Veysel (Halk Ozanı)" ismine yalnızca 6. sınıf ders kitabında 6 kez rastlanılmaktadır.

Tablo 4.5.'e göre 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Harezmi (Bilim İnsanı)" isminin yalnızca 7. sınıf ders kitabında 8 geçtiği görülmektedir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Ali Kuşçu (Gökbilimci)" ismine 7. sınıf ders kitabında 5 kez, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 2 kez olmak üzere toplamda 7 kez rastlanılmaktadır. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Kâtip Çelebi (Bilim İnsanı)" ismi ile yalnızca 7. sınıf ders kitabında 4 kez karşılaşılmaktadır. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "İbn Sina (Bilim İnsanı)" ismi yalnızca 7. sınıf ders kitabında 7 kez görülmektedir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Hazini (Matematik Bilgini)" ismi yalnızca 7. sınıf ders kitabında 7 geçmektedir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Cezeri (Bilim İnsanı)" ismi yalnızca 7. sınıf ders kitabında 7 kez görülmektedir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen "Farabi (Filozof/Bilim İnsanı)" ismi ile yalnızca 7. sınıf ders kitabında 8 kez karşılaşılmaktadır. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında

biyografisine yer verilen “Piri Reis (Denizci)” ismine yalnızca 7. sınıf ders kitabında 5 kez rastlanılmaktadır. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen “İbn Haldun (Düşünür/Tarihçi)” ismi ile yalnızca 7. sınıf ders kitabında 6 kez karşılaşılmaktadır. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında biyografisine yer verilen “Marie Curie (Kimyager)” ismi yalnızca 7. sınıf ders kitabında 5 kez karşımıza çıkmaktadır.

4.3. Üçüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografik Metinlerin İncelenmesi)

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografik metinler anlatım türleri bakımından incelenmiştir. Sınıf düzeylerinde öğrencilerin karşılaştığı biyografilerin anlatım türlerince ne kadar çeşitlilik gösterdiği belirlenmeye çalışılmıştır.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerin, edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik bilgiler Tablo 4. 6.’da verilmiştir.

Tablo 4.6. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin metin incelemesi

Kişi	Öyküleyici Anlatım		Öğretici Anlatım		Söyleşi Türü Anlatım		Lirik Anlatım		Betimleyici Anlatım		Açıklayıcı Anlatım		Kanıtlayıcı Anlatım	
Atatürk			+				+					+		+
Carlos Tiscar	+		+		+		+		+					+
Kazım Karabekir	+		+									+		
Tayyar Rahmiye Hanım			+											
Sütçü İmam			+											
Ali Saip Bey			+											
Mehmet Sait			+											
Hasan Tahsin			+									+		
Yörük Ali Efe			+											
İsmet İnönü			+									+		
Şerife Bacı	+						+		+					
Fevzi Paşa			+											
George Mestral			+							+		+		

Tablo 4. 6.'da 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Buna göre en çok öğretici anlatım türü, en az ise söyleşi türü biyografilerde yer almıştır.

Biyografilerde öyküleyici anlatım türü ile yaşamına yer verilen kişiler Carlos Tiscar, Kazım Karabekir ve Şerife Bacı olmuştur. Genel olarak tüm isimlerin biyografilerinde öğretici anlatım türü göze çarpmaktadır. Sadece Carlos Tiscar biyografisinde söyleşi tarzı bir anlatım söz konusudur. Lirik anlatım türünün varlığından söz edebileceğimiz biyografiler Atatürk ve Carlos Tiscar biyografileridir. Biyografisinde betimleyici anlatım türünün yer aldığı kişiler Carlos Tiscar ve George Mestral'dir. Açıklayıcı anlatım türünden bahsedebileceğimiz biyografiler; Atatürk, Kazım Karabekir, Hasan Tahsin, İsmet İnönü ve George Mestral biyografileridir. Biyografisinde kanıtlayıcı anlatım türünün varlığından söz edebileceğimiz isimler ise Atatürk ve Carlos Tiscar'dır.

Şerife Bacı İnebolu'dan Kastamonu'ya kağnıyla cep- hane taşıyordu. Genç kadın bir seferinde kafilesinin geri- sinde kaldı. Buna rağmen sürekli yağın kar altında gece boyunca yoluna devam etti. Cep- hane yüklü kağnısıyla Kastamonu Kışlası önüne kadar gelebildi. Ancak şehre girmeye gücü yetmedi.

Sabah olduğunda yol kenarında duran kağnı arabasının yanına gelenlerin gördüğü manzara dayanılmazdı. Bu kahraman Türk kadını, yorganını taşıdığı top mermilerin üzerine örterek kıymetli yükünü korumak istemişti. Kendisi de kollarını açarak yorganın üzerine kapanmış hâlde soğuktan donakalmıştı.

Cemil ve Rifat Çavuşlar gözyaşları dökerek şehit kadının üzerindeki karları süpürüp onu arabadan indirdiler. Tam o anda yorganın altından gelen bir çığlıkla irkildiler. Yorganı kaldırıncaya otlara sarılı top mermileri arasında kundaklı bir kız çocuğuyla karşılaştılar. Annesi top mermileri ıslanmasın ve o donmasın diye kendisini feda etmişti. ⁽¹⁾

Görsel 1.4. Anlatım Türü Örneği – 1 (Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı s.57)

Şerife Bacı biyografisinde anlatım yer yer betimleyici ve lirik ifadelerle gerçekleştirilmiştir.

Biyografisi edebi anlatım türlerince en zengin olan isim Carlos Tiscar'dır. "Birey ve Toplum" öğrenme alanı içerisinde yer alan "Herkesin Bir Öyküsü Var" ünitesinde karşımıza çıkan Tiscar biyografisi öyküleyici, öğretici, lirik, betimleyici, kanıtlayıcı ve söyleşiye dayalı anlatım türlerini barındırmaktadır. Aynı ders kitabının "Kültür ve Miras" öğrenme alanı içerisinde yer alan "Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele" ünitesinde okuduğumuz Mustafa Kemal Atatürk biyografisi öğretici, lirik, açıklayıcı ve kanıtlayıcı anlatım türleri ile kaleme alınmıştır. En sade anlatım türü ise Şerife Bacı biyografisinde yer almaktadır.

Carlos TISCAR

"Her şey küçük bir çocukken başladı. Evde bulduğum malzemelerle başka şeyler yapabildiğimi fark ettim.

İlk tasarımımı yedi yaşındayken yaptığımı söyleyebilirim. Bu, bezleri kullanarak yaptığım basit bir oyuncaktı. O zamandan beri tasarımcı olduğumu söyleyebilirim. Annemin üzerinde çamaşır yıkadığı bir tahtası vardı. Bu ahşap yüzeyle patenlerimi birleştirdim. Kız kardeşlerimle bunun üstüne binip koridorda dolaşmak gerçekten çok eğlenceliydi. Yine aynı çamaşır tahtasına çiviler, paket lastikleri ve mandallar ekleyerek kendime bir oyun makinesi yaptım. Tabii, annem çamaşır yıkayacağı zaman tüm bu malzemeleri teker teker söktüğü için sonra yeniden takmam gerekiyordu. Ev eşyalarını oyuncuğa ya da başka şeylere dönüştürme yeteneğimi keşfetmek son derece keyif vericiydi.

10-11 yaşlarındayken büyüteç ve karton kutu kullanarak televizyondaki görüntüyü duvara yansıtan bir projektör yaptım. Tıpkı sinemalardaki gibiydi. Böylece var olan bir şeyi bambaşka bir şeye dönüştürmenin gücünü keşfediyordum.

Görsel 1.5. Anlatım Türü Örneği – 2a (Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı s.23-24)

Valencia'daki (Valensiya) Uygulamalı Sanatlar Okulunu bitirdikten sonra İtalya'ya gittim. Milano'da bulunan Teknik Tasarım Okulundaki ilk proje dersinde cam ya da sandalye gibi basit bir nesneyi tasarlamamın bile araba tasarlamak kadar ilginç olduğunu fark ettim. Böylece tasarım kavramının kendisine âşık oldum. Bu benim için büyük bir keşifti.

Tasarımcılığı seçmemde annemin ve babamın etkisi olduğunu düşünüyorum. Babam Orman Bakanlığı için teknik haritalar çizirdi. Onu hep masa başında çizim yapan hâliyle hatırlıyorum. Annem de iç mimarlık ve dekorasyona meraklı biriydi. Sınıf arkadaşlarımdan hepsi klasik tarzda döşenmiş evlerde otururken biz modern görünüme sahip bir evde yaşıyorduk. Mobilyalarımız, duvar kâğıtlarımız hep modern tarzdaydı. Şimdi daha iyi anlıyorum ki bu parlak renkli mobilyalar beni tasarım odaklı düşünmeye yönlendirmişti."⁽¹⁾

“ Carlos Tiscar başarılı bir ürün tasarımcısı olmasını hangi özelliklerine borçludur? ”

Görsel 1.6. Anlatım Türü Örneği – 2b (Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı s.)

Carlos Tiscar biyografisi 4. Sınıf ders kitabında bu şekilde yer almıştır. Okuyucuyla sohbet havasında kendisinin ağzından aktarılmış şekilde anlatılan yaşamı uygun görsellerle de desteklenmiştir.

1890'da Osmaniye'de doğan Rahmiye Hanım, Fransızların halka yaptığı zulümler üzerine gönüllülerden kurduğu müfrezesinin başında Millî Mücadele'ye katıldı. Rahmiye Hanım'a atılınca hareketlerinden dolayı Tayyar (uçan) unvanı verildi.

Tayyar Rahmiye Hanım, 1 Temmuz 1920'de Osmaniye'deki Fransız karargâhına müfrezesiyle birlikte taarruz ettiği sırada düşman ateşiyle şehit düştü. Silah arkadaşları onun başlattığı taarruzu zaferle sonuçlandırıp düşman karargâhını ele geçirdiler. Bugün bu vatansever Türk kadınının mezar taşında şu cümleler yazılıdır:

"Yarınlara sahibi ey gençlik,
İyi tanı, ebedî sükûnetle bu mezarda yatana.
Hak için, bayrak için canın feda edip
Armağan etti bize bu mukaddes vatana." ⁽¹⁾

Görsel 1.7. Anlatım Türü Örneği – 3 (Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı s.52)

Tayyar Rahmiye Hanım biyografisi kadın figür olarak yer verilen metin olması özelliğinden dolayı önemlidir. Bulunduğu öğrenme alanı ve ünite de karakterin güçlü yanlarını vurgulamaktadır. Konuyu öğretici olması özelliği açısından didaktik anlatım öne çıkmaktadır. Bir görselle desteklenen bu biyografi bir de şiir ile zenginleştirilmiştir.

Yukarıda verilen bilgilerin dışında 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerin, edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik bilgiler Tablo 4. 7.'de verilmiştir.

Tablo 4.7. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin metin incelemesi

Kişi	Öyküleyici Anlatım	Öğretici Anlatım	Söyleşi Türü Anlatım	Lirik Anlatım	Betimleyici Anlatım	Açıklayıcı Anlatım	Kanıtlayıcı Anlatım
Einstein		+		+		+	
Newton		+				+	
Aziz Sancar		+				+	
Cahit Arf		+				+	
Mehmet Akif Ersoy		+					
Graham Bell		+					
Wright Kardeşler		+					
Ali Kuşçu		+				+	
İbn El-Heysem		+					
Voltaire		+				+	
Yunus Emre		+					

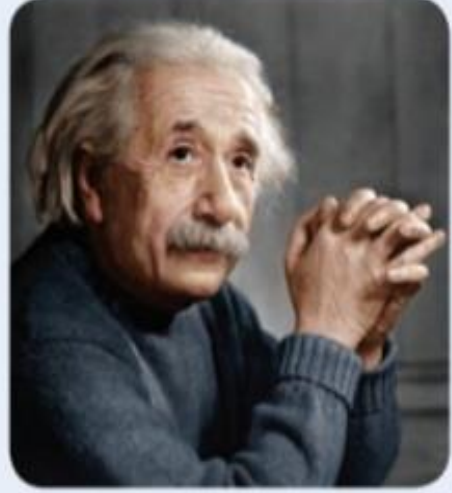
Tablo 4. 7.'de 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Buna göre biyografilerde sadece öğretici, lirik ve açıklayıcı anlatım türleri kullanılmıştır. Bu üç anlatım türü dışında bir anlatım türünün biyografilerde kullanılmadığı görülmektedir.

Tüm biyografilerde öğretici anlatım türü hâkim olmuştur. Genel olarak tüm isimlerin biyografilerinde öğretici anlatım türü göze çarpmaktadır. Sadece Einstein biyografisinde lirik anlatım türü söz konusudur. Açıklayıcı anlatım türünün varlığından söz edebileceğimiz biyografiler Einstein, Newton, Aziz Sancar, Cahit Arf, Ali Kuşçu ve Voltaire biyografileridir.

Biyografisi edebi anlatım türlerince en zengin olan isim Einstein'dır. Öğretici, lirik ve açıklayıcı anlatım türleri ile kaleme alınmıştır. Edebi anlatım türü bakımından, tek bir anlatım türünün yer alması sebebi ile en sade Yunus Emre biyografisi olmuştur.

ALBERT EİNSTEİN (ALBİRT AYNŞTAYN)

Einstein, 1879 yılında Almanya'da dünyaya geldi. Çocukluğunun ilk yıllarında konuşma güçlüğü çektığından yaşlılarından daha geç konuşmaya başladı. Einstein fen bilimleri ve matematik derslerinde başarılı ancak diğer derslerde başarısız bir öğrenciydi. İlkokul yıllarından itibaren en belirgin özelliği merak duyan, olayları ve olguları sürekli sorgulayan bir kişiliğe sahip olmasıdır. Einstein hayatının her anında zorluklarla mücadele etmiş, kimi zaman hatalar yaparak başarısız olmuştur. Einstein'ın "Hayatında hic hata yapmamış insan yeni bir şey denememistir." sözü bizlere, onun yaşam felsefesini yansıtmaktadır. Sınırsız bir hayal gücü ve merak duygusu olan Einstein'e göre hayal gücü bilgiden daha önemlidir. Kendisini "Benim özel yeteneklerim yok. Sadece tutkulu bir biçimde meraklıyım." diye tanımlamıştır. Einstein çalışmayı, yeni bilgiler öğrenmeyi, gözlem ve araştırma yapmayı çok seven biridir. 1921 yılında Nobel Fizik Ödülü'nü kazanmıştır. Einstein 1955 yılında hayatını kaybetmiştir.

Görsel 1. 8. Anlatım Türü Örneği – 4 (Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı s.107)

Albert Einstein biyografisine 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bu şekilde yer verilmiştir. Didaktik ve açıklayıcı anlatım türlerinin hâkim olduğu metinde lirik anlatıma örnek olarak altı çizilmiş cümleler gösterilmektedir.

Yukarıdaki bilgilerin dışında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerin, edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik bilgiler Tablo 4. 8.'de verilmiştir.

Tablo 4.8. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin metin incelemesi

Kişi	Öyküleyici Anlatım	Öğretici Anlatım	Söyleşi türü Anlatım	Lirik Anlatım	Betimleyici Anlatım	Açıklayıcı Anlatım	Kanıtlayıcı Anlatım
Aziz Sancar		+				+	
Biruni		+					
Osman Turan		+				+	
Nüzhet Gökdoğan		+				+	
Gazi Yaşargil		+				+	
Jules Verne	+	+			+	+	
Aşık Veysel		+				+	+

Tablo 4. 8.'de 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Buna göre biyografilerde öyküleyici, öğretici, betimleyici ve kanıtlayıcı anlatım türleri kullanılmıştır. Diğer türlere rastlanılmamıştır.

Biyografilerde öyküleyici anlatım türü ile yaşamına yer verilen tek kişi Jules Verne olmuştur. Burada sözü geçen öyküleyici tanımı asıl olarak hikayelerine değinilmesinden kaynaklıdır. Jules Verne, çok çeşitli teknolojik araçlar hayal etmiş ve öykülerinde de bu icatlara yer vermiştir (Meb 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı). Tüm isimlerin biyografilerinde öğretici anlatım göze çarpmaktadır. Sadece Jules Verne biyografisinde betimleyici anlatım türü söz konusudur. Betimleyici unsur olarak bahsi geçen ifadeler Jules Verne'in hayal etmiş olduğu araçların görünümüdür.

Açıklayıcı anlatım türünün varlığından söz edebileceğimiz biyografiler Aziz Sancar, Osman Turan, Nüzhet Gökdoğan, Gazi Yaşargil, Jules Verne, Âşık Veysel biyografileridir. Kanıtlayıcı anlatım türü ile yaşamına yer verilen tek kişi ise Âşık Veysel olmuştur.

Görsel 4.15: Prof. Dr. Nüzhet Gökdoğan

Nüzhet Gökdoğan (1910-2003)

Nüzhet Gökdoğan, İstanbul'da doğmuş ve eğitiminin büyük bir bölümünü burada tamamladıktan sonra Fransa'ya gitmiştir. Nüzhet Gökdoğan, yurda döndüğünde İstanbul Üniversitesinde görev almıştır. Burada Gök Mekaniği ve Astronomi ile ilgilenmiş ve üniversitenin yerleşkesine bir de gözlemevi kurduştur. O, aynı zamanda 1948'de bazı öğretim üyeleriyle birlikte Türk Matematik Derneğini, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneğini ve Türk Astronomi Derneğini kurmuştur. Nüzhet Gökdoğan, aynı zamanda Astronomi bölümüne 46 yıl hizmet etmiştir.

Görsel 1.9. Anlatım Türü Örneği – 5 (Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı s.130)

Biyografileri edebi anlatım türlerince en zengin olan isimler Jules Verne (öyküleyici, öğretici, betimleyici ve açıklayıcı türleri) ve Âşık Veysel (öğretici, açıklayıcı ve kanıtlayıcı) olmuştur.

Topraklarımız

1894 yılında Sivas Şarkışla'ya bağlı Sivrialan köyünde dünyaya gelen Âşık Veysel (Şatroğlu), tam bir tabiat aşığıdır. Âşık Veysel halk müziğimize birçok eser kazandırmıştır. Bu eserlerden biri de "Kara Toprak" isimli türküsüdür. Toprağın hayatımızdaki yerini türkülerine yansıtan Âşık Veysel, vasiyetinde de bizlere adeta tabiat sevgisi dersi vermiştir.

Âşık Veysel'in Vasiyeti

"Ben öldükten sonra mezarıma taş koymayın. Mezarımda beton hiçbir şey olmasın. Sadece toprağa gömün beni. Üstümde biten otları inekler, koyunlar yesin; et olsun, süt olsun. Mezarımda açan çiçekleri arılar emsin, bal olsun. Toprak olayım, benim toprağım da milletime hizmet etsin." (TRT Arşiv)

Görsel 1.10. Anlatım Türü Örneği – 6 (Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı s.148)

Âşık Veysel biyografisinde kendisinden kısaca bahsedildikten sonra eserleri ile aslında hangi konularda farkındalık yarattığı açıklanmıştır. Bu açıklamayı kanıtlayıcı bilgi ile desteklemek için Âşık Veysel'in vasiyeti gösterilmiştir.

Yukarıdaki bilgilerin dışında 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerin, edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik bilgiler Tablo 4. 9.'da verilmiştir.

Tablo 4.9. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin metin incelemesi

Kişi	Öyküleyici Anlatım	Öğretici Anlatım	Söyleşi Türü Anlatım	Lirik Anlatım	Betimleyici Anlatım	Açıklayıcı Anlatım	Kanıtlayıcı Anlatım
Katip Çelebi		+				+	+
İbn Sina		+				+	
Hazini		+				+	
Cezeri		+				+	
Farabi		+				+	
Piri Reis		+				+	
İbn Haldun		+				+	
Marie Curie	+	+		+		+	

Tablo 4. 9.'da 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Buna göre biyografilerde öyküleyici, öğretici, lirik, açıklayıcı ve kanıtlayıcı anlatım türleri kullanılmıştır. Söyleşi türünde ve betimleyici anlatım türünde örneklere rastlanılmamıştır.

Görsel 4.38: Marie Curie

MARIE CURIE (Mari Kuri)

Marie Curie 1867 yılında Romanya'nın başkenti Varşova'da dünyaya geldi. Liseyi bitirdikten sonra üniversiteye gitmesini sağlayacak mali desteği bulmak amacıyla yaptığı tüm başvurular sonuçsuz kaldı. Sonunda ablası ile ortak bir çözüm yolu buldular: Önce Marie bir işe girip ablasına öğrenim desteği sağlayacak, üniversiteyi bitirdiğinde ablası Marie'yi destekleyecekti. Ablası mezun olunca Paris'e giderek Sorbonne Üniversitesi Fen Fakültesine kaydoldu. Üniversitede matematik, fizik, kimya ve astronominin yanı sıra müzik ve şiir dersleri de aldı. Matematik alanında lisansüstü eğitim yaparken tanıştığı Pierre Curie (Pier Kuri) ile evlendi.

Fransız fizikçi Becquerel (Bekrol) uranyum maden filizinde uranyum dışında başka bir elementin daha bulunduğu kanısındaydı. Becquerel bu düşüncesini anlatınca Madam Curie ve eşi çalışmalarına başladı. Curieler söz konusu elementin bilinen bir element olmadığı sonucuna ulaştılar. 1896 yılı boyunca tonlarca uranyum filiz kalıntısını kaynatıp süzdüler. Bu çalışmalar sonucunda 1898'de "polonyum" elementini buldular.

Polonyum çıkarıldıktan sonra geri kalan posa üzerinde yaptıkları çalışmalar sonucunda "radyum" elementini buldular. Radyum elementi bugün kanserin ve bazı deri hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır.

Sanayi çevrelerinden gelen ısrarlı taleplere karşın buluşlarını satma yoluna gitmeyen Curieler, 1903'de fizikte Nobel Ödülü'nü Becquerel ile paylaştılar. Marie Curie 1911 yılında ikinci kez Nobel Ödülü'nü aldı. Marie Curie Nobel Ödülü'nü alan ilk kadın, bu ödülü iki kere alan ilk bilim insanıdır.

Görsel 1.11. Anlatım Türü Örneği – 7 (Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı s.147)

Biyografilerde öyküleyici anlatım türü ile yaşamına yer verilen tek kişi Marie Curie olmuştur. Tüm isimlerin biyografilerinde öğretici ve açıklayıcı anlatım türü göze çarpmaktadır. Sadece Marie Curie biyografisinde lirik anlatım türü söz konusudur. Kanıtlayıcı anlatım türü ile yaşamına yer verilen tek kişi ise Kâtip Çelebi olmuştur.

KÂTİP ÇELEBİ (1609-1657)
Hayatını Kitaplara Adayan İlim İnsanı

- ▶ Asıl adı Mustafa'dır. "Kâtip Çelebi" ve "Hacı Halife" de denir.
- ▶ Osmanlı sarayında görevli olan babasının yanında iyi bir eğitim almış ve devlet hizmetine girmiştir.
- ▶ Hayatının büyük bölümünü ilmi çalışmalara ayırmıştır. Ona göre en büyük savaş kılıç ile değil ilim tahsil ederek cahilliğe karşı yapılan savaştır.
- ▶ Babasından kalan küçük mirasın tamamını kitaplara yatıran Kâtip Çelebi, dönemindeki kitaplarının çoğunu okumuştur.
- ▶ Binlerce kitaptan oluşan evindeki kütüphanenin saray kütüphanesinden sonra en büyük kütüphane olduğu söylenir.
- ▶ Dünyanın her yerindeki coğrafyacılarla mektuplar gönderip bilgiler toplayarak 3 yılda yazdığı "Cihannüma" Türkçe yazılan ilk coğrafya kitabıdır.

Görsel 4.17:
Cihannüma'dan Bir Sayfa

■ **BİLİYOR MUSUNUZ?**

Kâtip Çelebi bazen kendini tamamen bir kitaba verir, her şeyi unutmaz, odasında güneşin doğmasına kadar mum yanar ve bundan hiç yorgunluk duymazdı.

Görsel 1.12. Anlatım Türü Örneği – 8 (Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı s.136)

Biyografileri edebi anlatım türlerince en zengin olan isimler Marie Curie (öyküleyici, öğretici, lirik ve açıklayıcı anlatım türleri) ve Kâtip Çelebi (öğretici, açıklayıcı, kanıtlayıcı) olmuştur.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa tablolar incelendiğinde 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılmış olan biyografilerin genelinin materyale uygun olarak öğretici ve açıklayıcı bir edebi anlatım ile kaleme alındığı görülmektedir. Biyografi anlatım türlerinin sınıf, ünite, konu ve kazanıma göre çeşitlilik gösterdiği söylenebilir. Örnek verilecek olursa; 4. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı, “Milli Mücadele” ünitesi ve kazanımı itibari ile öğretici ve açıklayıcı biyografilerin yanı sıra lirik, öyküleyici ve betimleyici biyografileri de içerisinde barındırmaktadır. 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarına bakıldığında bu çeşitlilik biraz daha azalmaktadır. Genel olarak didaktik ve açıklayıcı anlatım türlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Diğer anlatım türlerinin biyografik metinler içerisinde daha az yer aldığı söylenebilir.

Genel tabloya bakıldığında anlatım türleri bakımından en zengin öğrenme alanları “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Kültür ve Miras” ve “Birey ve Toplum” olmuştur. Bu alanlar içerisinde sayılı kişinin biyografisine yer verilmiştir.

4.4. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerin Görsel İçerikleri)

Araştırmanın bu bölümünde Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografilerin görseller ile nasıl ve ne kadar desteklendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple görseller iki noktada değerlendirilmiştir. “Temsili görseller” fazla bilgi ifade etmeyen yalnızca kişiyi portresi ya da fiziksel özellikleri ile tanıtan materyaller olarak düşünülmüş olup “öğretici görseller” ise kişinin görünüşünden çok metne paralel olarak mesleği, işi, başarıları, eserleri vb. konularında bilgi sahibi olunmasına yardımcı olan resimler ya da fotoğraflar olarak ele alınmıştır.

Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerin görsel içeriklerine yönelik bilgiler Tablo 4. 10.'da verilmiştir.

Tablo 4.10. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografilerin görsel incelemesi

Kişi	Sınıf				Görsel	
	4	5	6	7	Temsili	Öğretici
Carlos Tiscar	•				•	•
Atatürk	•				•	•
Kazım Karabekir	•				•	
Tayyar Rahmiye Hanım	•					•
Sütçü İmam	•				•	
Ali Saip Bey	•				•	
Mehmet Sait	•				•	
Hasan Tahsin	•				•	
Yörük Ali Efe	•				•	
İsmet İnönü	•				•	
Şerife Bacı	•				•	
Fevzi Paşa	•				•	
George Mestral	•				•	•
Einstein		•			•	
Newton		•			•	
Aziz Sançar		•				•
Aziz Sançar			•		•	
Cahit Arf		•				
Mehmet Akif Ersoy		•			•	
Graham Bell		•			•	•
Wright Kardeşler		•				•
Ali Kuşçu		•			•	
Heysem		•			•	
Voltaire		•			•	
Yunus Emre		•			•	
Biruni			•		•	
Osman Turan			•		•	
Nüzhet Gökdoğan			•		•	
Gazi Yaşargil			•		•	
Jules Verne			•		•	•
Aşık Veysel			•		•	
İbn Sina				•	•	
Katip Çelebi				•		•
Hazini				•		•
Cezeri				•	•	•
Farabi				•	•	
Piri Reis				•		•
İbn Haldun				•	•	
Marie Curie				•	•	

Tablo 4. 10'da verilen bilgilerden hareketle sınıf düzeyinde ele alınan biyografilerin görselleri iki şekilde incelenmiştir. Görseline temsili olarak yer verildiği belirtilen kişiler hakkında ya portreleri ya da fiziksel özellikleri bakımından bilgi edinilmektedir. Görselinin öğretici olduğu belirtilen kişilerin ise yaptıkları işleri, eserleri ya da elde ettikleri başarıları hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Bu da biyografiyi olumlu anlamda destekleyerek daha kalıcı bir öğrenme sağlamaktadır.

Görsel 1.13. Temsili Görsel Örneği (Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı s.50)

Mustafa Kemal Çanakkale Cephesi'nde

Görsel 1.14. Öğretici Görsel Örnekleri (Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı s.49)

Genel değerlendirme içerisinde bahsedilen biyografilerin görsellerinin incelenmesi neticesinde daha çok portre şeklinde temsili resimlerine yer verildiği görülmektedir. Biyografilerin etkililiği açısından öğretici resimleri paylaşılan isimler; 4. sınıf ders kitabında Carlos Tiscar, Mustafa Kemal Atatürk, Tayyar Rahmiye Hanım, George Mestral'dir. 5. sınıf ders kitabında Aziz Sancar, Graham Bell ve Wright Kardeşler'dir. 6. sınıf ders kitabında Jules Verne'dir. 7. sınıf ders kitabında ise Katip Çelebi, Hazini, Cezeri ve Piri Reis'tir. Bu kişiler içerisinde, daha etkili olup hem temsili hem de öğretici resimleri ile biyografisine yer verilenler ise; Cezeri, Jules Verne, Graham Bell, George Mestral, Carlos Tiscar ve Mustafa Kemal Atatürk'tür.

4.5. Beşinci Alt Amaca Yönelik Bulgular (Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerin İçerikleri)

Araştırmanın beşinci alt amacında ifade edilmek istenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografik metinlerin içerdiği bilgilerdir. İçerik olarak üzerinde durulan noktalar biyografilerin konuları itibari ile ne şekilde ele alındığıdır. 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriğine yönelik bilgiler Tablo 4. 11.'de verilmiştir.

Tablo 4.11. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriği

Kişiler	Genel Hayat Öyküsü	Özel Hayatı	Eserleri Çalışmaları Başarıları	Kişisel Özellikleri	Farklı Yönler	Kısa Bilgi
Carlos Tiscar	+		+		+	
Atatürk	+		+			
Kazım Karabekir	+		+			
Tayyar Rahmiye Hanım			+			
Sütçü İmam						+
Ali Saip Bey						+
Mehmet Sait	+		+			
Hasan Tahsin			+			+
Yörük Ali Efe	+		+			
İsmet İnönü	+		+			
Şerife Bacı						+
Fevzi Paşa	+		+			
George Mestral			+			+

Tablo 4. 11’de yer alan bilgiler ışığında 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen biyografilerin içeriğine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Bu noktadan hareketle 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografiler çoğunlukla kişilerin genel hayat öyküsü ile eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinmiştir. Bir kısmı da “kısa bilgi” şeklinde yer almıştır. Özel hayatları ve kişisel özelliklerine hiç değinilmezken sadece 1 biyografide kişinin farklı bir yönünden bahsedilmiştir.

Biyografilerde “Carlos Tiscar, Atatürk, Kazım Karabekir, Tayyar Rahmiye Hanım, Sütçü İmam, Ali Saip Bey, Mehmet Sait, Hasan Tahsin, Yörük Ali Efe, İsmet İnönü, Şerife Bacı, Fevzi Paşa, George Mestral” gibi isimlere yer verildiği görülmüştür.

Genel hayat öyküsüne yer verilen isimler Carlos Tiscar, Atatürk, Kazım Karabekir, Mehmet Sait, Yörük Ali Efe, İsmet İnönü, Fevzi Paşa olmuştur. Özel hayatına ve kişisel özelliklerine değinilen bir isim yoktur. Genel olarak tüm isimlerin eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinilmiştir. Farklı yönlerine yer verilen tek kişi Carlos Tiscar olmuştur. Kitapta “kısa bilgi” şeklinde karşımıza çıkan isimler ise Sütçü İmam, Ali Saip Bey, Hasan Tahsin; Şerife Bacı ve George Mestral’dır.

Yukarıda yer alan bilgilerin yanı sıra 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriğine yönelik bilgiler Tablo 4. 12’de verilmiştir.

Tablo 4.12. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriği

Kişiler	Genel Hayat Öyküsü	Özel Hayatı	Eserleri Çalışmaları Başarıları	Kişisel Özellikleri	Farklı Yönler	Kısa Bilgi
Einstein	+		+	+	+	
Newton	+		+	+	+	
Aziz Sançar	+	+	+	+	+	
Cahit Arf	+		+			
Mehmet Akif Ersoy			+			
Graham Bell			+			+
Wright Kardeşler			+			+
Ali Kuşçu			+			+
İbn El-Heysem			+			
Voltaire						+
Yunus Emre						+

Tablo 4. 12’de yer alan bilgiler ışığında 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen biyografilerin içeriğine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Bu noktadan hareketle 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriğinde biraz daha canlılık göze çarpmaktadır. Genel olarak kişilerin çalışmaları, eserleri ve başarıları ön plandadır. Bazı biyografiler “kısa bilgi” olarak karşımıza çıkmaktadır. 3 biyografide kişisel özelliklere ve farklı yönlere de yer verilmiştir. Sadece 1 biyografide özel hayata değinilmiştir. 4 biyografide ise genel hayat öyküsünün varlığından söz edilmektedir.

Biyografilerde “Einstein, Newton, Aziz Sançar, Cahit Arf, Mehmet Akif Ersoy, Graham Bell, Wright Kardeşler, Ali Kuşçu, İbn El-Heysem, Voltaire, Yunus Emre” gibi isimlere yer verildiği görülmüştür.

Genel hayat öyküsüne yer verilen isimler Einstein, Newton, Aziz Sançar, Cahit Arf; özel hayatına değinilen tek kişi Cahit Arf olmuştur. Genel olarak tüm isimlerin eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinilmiştir. Kişisel özelliklerine ve farklı yönlerine yer verilen isimler Einstein, Newton, Aziz Sançar’dır. Kitapta “kısa bilgi” şeklinde karşımıza çıkan isimler ise Graham Bell, Wright Kardeşler, Ali Kuşçu, İbn El-Heysem, Voltaire, Yunus Emre’dir.

PROF. DR. AZİZ SANCAR

Prof. Dr. Aziz Sancar, 1946 yılında Mardin'in Savur ilçesinde çiftçilikle uğraşan orta gelirli bir ailenin yedinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Aziz Sancar, ilk ve orta öğrenimini Mardin'de tamamladı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinden birincilikle mezun oldu. TÜBİTAK bursuyla gittiği Amerika'da biyokimya eğitimi alan Sancar, ülkemize dönüp bir süre hekimlik yaptı. Ancak aklı hâlâ bilimsel çalışmalarda idi. Amerika'ya tekrar dönerek çeşitli üniversitelerde çalışmaya devam etti. Karşılaştığı tüm zorluklara rağmen sabır ve kararlılıkla mücadele etti. Onun için bilimde başarılı olmanın yolu çok çalışmak ve çok okumaktan geçiyordu. Hayatının önemli bir kısmını laboratuvarlarda geçirdi. Aziz Sancar'ın araştırma ve gözlem yapmayı çok seven, eleştiriye açık, planlı ve objektif bir kişiliği vardır. Sancar, başarılı bir bilim insanında üç temel özelliğin bulunması gerektiğini söylemiştir: Bilgiye dayalı yaratıcılık, sıkı çalışmak ve başarısızlık karşısında asla pes etmemek. Aziz Sancar, DNA onarım mekanizmaları konusunda yaptığı buluş sayesinde 2015 Nobel Kimya Ödülü'ne layık görüldü.

Görsel 1.15. Biyografi İçeriği Örneği – 1 (Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı s.108)

Genel hayat öyküsü ele alınan Aziz Sancar'ın biyografisinde yer verilen diğer bilgiler şu şekildedir:

- Özel hayat
- Kişisel özellikleri ve farklı yönleri
- Başarıları

Görsel 2.38: Biruni (Temsilî)

BİRÜNİ (973-1061)

Tarih, tıp, coğrafya, astronomi, matematik, fizik gibi çeşitli bilim dalları ile ilgilenmiştir. Kendisinden çok sonra gelen bilim insanlarına ilham kaynağı olmuştur.

Bir başka örnek olarak ele alınan bazı biyografiler ders kitaplarında kısa bilgiler şeklinde yer almaktadır.

Görsel 1.16. Biyografi İçeriği Örneği – 2 (Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı s.68)

Biruni örneğinde görüldüğü üzere doğum ve ölüm yılları verilmiş olup kendisinden kısaca bahsedilmiş ve temsili bir görseline yer verilmiştir.

Yukarıda yer alan bilgilerin yanı sıra 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriğine yönelik bilgiler Tablo 4. 13'te verilmiştir.

Tablo 4.13. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriği

Kişiler	Genel Hayat Öyküsü	Özel Hayatı	Eserleri Çalışmaları Başarıları	Kişisel Özellikleri	Farklı Yönler	Kısa Bilgi
Aziz Sancar	+		+			
Biruni						+
Osman Turan	+		+			
Nüzhet Gökdoğan	+		+			
Gazi Yaşargil	+		+			
Jules Verne			+			
Aşık Veysel	+		+			

Tablo 4. 13'te yer alan bilgiler ışığında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen biyografilerin içeriğine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Bu noktadan hareketle 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriğinde kişilerin genel hayat öyküsü ile eserleri, çalışmalar ve başarıları söz konusudur. 1 biyografi ise “kısa bilgi” şeklinde kitapta yer almaktadır.

Biyografilerde “Aziz Sancar, Biruni, Osman Turan, Nüzhet Gökdoğan, Gazi Yaşargil, Jules Verne, Âşık Veysel” gibi isimlere yer verildiği görülmüştür.

Genel hayat öyküsüne yer verilen isimler Aziz Sancar, Osman Turan, Nüzhet Gökdoğan, Gazi Yaşargil, Âşık Genel olarak tüm isimlerin eserleri, çalışmalar ve başarılarına değinilmiştir. Sadece Biruni'nin eser, çalışma ve başarılarından bahsedilmemiştir. “kısa bilgi” şeklinde karşımıza çıkan tek isim Biruni olmuştur. Biyografilerden hiçbiri özel hayata, kişisel özelliklere ve farklı yönlere vurgu yapmamıştır.

Yukarıda yer alan bilgilerin yanı sıra 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriğine yönelik bilgiler Tablo 4. 14'te verilmiştir.

Tablo 4.14. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriği

Kişiler	Genel Hayat Öyküsü	Özel Hayatı	Eserleri Çalışmaları Başarıları	Kişisel Özellikleri	Farklı Yönler	Kısa Bilgi
İbn Sina	+		+		+	
Katip Çelebi	+		+		+	
Hazini			+		+	
Cezeri	+		+			
Farabi	+		+		+	
Piri Reis	+		+		+	
İbn Haldun	+		+		+	
Marie Curie	+	+	+		+	

Tablo 4. 14'te yer alan bilgiler ışığında 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen biyografilerin içeriğine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Bu noktadan hareketle 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriğinde farklı yönlerin verildiği örneklerin fazla olması dikkat çekmektedir. Kişilerin biyografileri genel hayat öyküleri, eserleri, çalışmaları ve başarıları ile birlikte farklı yönlerinin de yer almasıyla hem daha etkili hem de dikkat çekici olmuştur. 1 biyografide ise bunların dışında özel hayata değinmiştir.

Biyografilerde “İbn Sina, Kâtip Çelebi, Hazini, Cezeri, Farabi, Piri Reis, İbn Haldun, Marie Curie” gibi isimlere yer verildiği görülmüştür. Genel hayat öyküsüne yer verilen isimler İbn Sina, Katip Çelebi, Cezeri, Farabi, Piri Reis, İbn Haldun, Marie Curie; özel hayatına değinilen tek kişi Marie Curie olmuştur. Tüm isimlerin eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinilmiştir. Kişisel özelliklerine hiçbir biyografide rastlanılmamaktadır. Farklı yönlerine yer verilen isimler İbn Sina, Kâtip Çelebi, Hazini, Farabi, Piri Reis, İbn Haldun, Marie Curie'dir. Kitapta “kısa bilgi” şeklinde karşımıza çıkan bir biyografi görülmemiştir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında tüm sınıf düzeyinde ağırlıklı olarak kişilerin genel hayat öykülerine yer verilmiştir. Bununla birlikte kişilerin eserleri, çalışmaları ve başarıları çerçevesinde kaleme alınan biyografilerle karşılaşılmaktadır. 4, 5 ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan biyografi örneklerinden bazılarında kişilerin farklı özelliklerine değinilmiştir. 6. sınıf ders kitabındaki biyografilerde böyle bir örneğe rastlanılmamaktadır. 7. sınıf ders kitabı dışında tüm kademem ders kitaplarında kısa bilgi şeklinde biyografi örnekleri mevcuttur. 5 ve 7. sınıf ders kitaplarında birer

örnek olmak üzere özel hayata değinmiş biyografiler bulunmaktadır. 4 ve 6. sınıf düzeyinde özel hayata yer vermiş biyografi örneklerine rastlanılmamaktadır. İçeriğinde kişisel özelliklerin bulunduğu biyografi örnekleri sadece 5. sınıf ders kitabında yer almaktadır. Diğer ders kitaplarında böyle bir örneğe rastlanılmamaktadır.

Yukarıdaki bilgilerin dışında ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerin içerikleri ile ilgili olarak biyografilerin öğretimine yönelik boyutları Tablo 4. 15’te verilmiştir.

Tablo 4.15. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerin öğretimine yönelik boyutlar

İçerik	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Sadece ismini telaffuz etmek	1	2	-	-
Tüm hayatına yer vermek	2	3	3	1
Spesifik yönüyle aktarmak	9	6	3	6
Farklı yönlerine yer vermek	-	3	-	7

Tablo 4.15’e bakıldığında Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen biyografilerin öğretimine yönelik boyutlarına bakıldığında biyografisi yazılan kişilerin sadece isimlerinin telaffuz edildiği örnekler 4. sınıf ders kitabında 1, 5. sınıf ders kitabında 2 tanedir. 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında ise böyle örneklere rastlanmamıştır. Tüm hayatına yer vermek kaydıyla ele alınan biyografi örnekleri 4. sınıf ders kitabında 2, 5 ve 6. sınıf ders kitaplarında 3er, 7. sınıf ders kitabında ise 1 tanedir. Tek bir yönüne odaklanılarak spesifik bir konuda ele alınan biyografi örnekleri 4. Sınıf ders kitabında 9, 5. sınıf ders kitabında 6, 6. sınıf ders kitabında 3 ve 7. sınıf ders kitabında 6 tanedir. Son olarak tabloda yer alan farklı yönlerine değinilerek oluşturulan biyografi örnekleri 4 ve 6. sınıf ders kitaplarında yer almazken 5. Sınıf ders kitabında 3, 7. sınıf ders kitabında ise 7 tanedir.

Bu bilgiler bağlamında; biyografi örneklerinin daha çok kişilerin belli özellikleri ile kaleme alındıkları sonucuna varılmaktadır. Spesifik yönüyle ders kitaplarında yer alan biyografilerin öğrenme alanları ve ünite içerikleri ile ilgili olarak bu şekilde kaleme

alındıkları söylenebilir. Sadece ismi geçen kişilerle ilgili pek fazla bilgi edinilemeyen biyografi örnekleri 4 ve 5. sınıf ders kitaplarında yer almaktadır. Buna karşılık tüm hayatlarına yer verilen kişilerin biyografileri 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında mevcuttur. Tekrar belirtmek gerekir ki spesifik yönüyle kaleme alınmış biyografiler daha fazla olduğu için tüm hayatın ele alındığı örnekler sınırlıdır. 5 ve 6. sınıf ders kitaplarında bu tarz biyografi örnekleri 4 ve 7. sınıf ders kitaplarına göre daha fazladır. Kişilerin farklı yönlerine yer verilmiş olan biyografiler 5 ve 7. sınıf ders kitaplarında mevcut iken 4 ve 6. sınıf ders kitaplarında yer alan biyografilerde bu durum söz konusu değildir.

V. BÖLÜM

5. Sonuçlar, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırmaya ait sonuçlar yer almaktadır. Bununla birlikte alan yazında konuyla ilgili yapılmış çalışmalara göre bu sonuçlar tartışılmıştır. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın bulgularından hareketle elde edilen sonuçlar, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda beş başlık altında sunulmuştur.

5.1.1. Birinci alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin yer aldığı öğrenme alanı, ünite ve kazanımlar)

- Araştırmanın birinci alt amacına yönelik sonuçlar değerlendirildiğinde 4. sınıf ders kitabında 3 öğrenme alanı ve 3 üniteye 3 kazanıma karşılık 13 biyografiye yer verilmiştir. 5. sınıf ders kitabında 3 öğrenme alanı ve 4 üniteye 4 kazanıma karşılık 11 biyografi yer almıştır. 6. Sınıf ders kitabında 3 öğrenme alanı ve 4 üniteye 4 kazanıma karşılık 7 biyografiye yer verilmiştir. 7. sınıf ders kitabında 1 öğrenme alanı ve 2 üniteye 2 kazanıma karşılık 10 biyografiye rastlanılmıştır. Sınıf düzeylerine göre değerlendirildiğinde biyografiler ders kitaplarında en fazla 3 öğrenme alanında görülmüştür. Sadece 7. sınıf ders kitabında 1 öğrenme alanında biyografik unsurlara yer verilmiştir. Ünite bazında değerlendirildiğinde biyografilerin genel olarak 3 ya da 4 ünite yer aldığı görülmüştür. Ders kitapları arasında 7. sınıfta sadece 2 üniteye biyografilere rastlanılmıştır. Kazanım açısından bakıldığında 3 ya da 4 kazanıma uygun olarak biyografik unsurlar yer

almışsa da yine en az 2 kazanım ile 7. sınıf ders kitabında görülmüştür. Ders kitaplarındaki biyografik unsurlara yönelik olarak kendileri ile ilgili bilgi verilen kişi sayısı 4. sınıfta 13, 5. sınıfta 11, 6. sınıfta 7 ve 7. sınıfta 10 tane dir. Genel bir yargıya varılacak olursa biyografik unsurlara yer verilme bağlamına göre öğrenme alanı ve ünite sayısı en az olan 7. sınıf ders kitabında 10 kişiye rastlanması dikkat çekici olmuştur. Kişilere yer verilme bağlamında düşünülecek olursa en fazla 4. Sınıf ders kitabında, en az 6. sınıf ders kitabında biyografiye rastlanılmıştır.

- Öğrenme alanı açısından değerlendirildiğinde tüm sınıf düzeylerindeki ders kitaplarında biyografiye yer verilen öğrenme alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” olmuştur. Bu öğrenme alanında tüm sınıf düzeyindeki ders kitaplarında rastlanılmasının sebebi Kaymakçı ve Er’in (2012) yapmış oldukları çalışma ile paralellik göstererek belirttikleri doğrultuda öğrenme alanı ve ünitelerin içeriklerinden dolayıdır. Biyografilerin yer aldığı ortak olan bir diğer öğrenme alanı “Kültür ve Miras” olmuştur. Bu öğrenme alanında biyografilere rastlanılan ders kitapları 4 ve 6. sınıf düzeyinde olmuştur. Bu iki (“Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Kültür ve Miras”) öğrenme alanı biyografiye yer verilmesi anlamında niceliksel olarak öne çıkmıştır. Biyografik unsurların yer aldığı diğer öğrenme alanları şu şekildedir: 4. Sınıf ders kitabı / “Birey ve Toplum”, 5. sınıf ders kitabı / “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar”, 6. sınıf ders kitabı / “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”. Öğrenme alanları ile ilgili olarak Sosyal Bilgiler Öğretim programı üzerinde durmak da önemli olacaktır. Özellikle 2005’ten sonra değişen programa göre biyografiler üzerinde durulması gereken bir konu olmuştur. Çünkü bu durum programlarda da açık bir şekilde ifade edilmeye başlamıştır. MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018)’e bakıldığında 4. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanının “4.2.4. Milli Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Milli Mücadele’nin önemini kavrar” kazanımı için “kazanım biyografi öğretimi bağlamında ele alınır” ifadesi kullanılmıştır. Bu durum göz önüne alınarak 4. sınıf ders kitabının bu öğrenme alanı biyografi açısından zengin tutulmuş ve 11 kişiye yer verilmiştir.

5.1.2. İkinci alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen karakterler ve yer verme bağlamları)

- Bu alt amaca yönelik sonuçlara göre genel olarak biyografisi verilen kişiler, yer aldıkları sınıf kademesi ile sınırlı kalmışlardır. Örnek verilecek olursa; İsmet İnönü'nün 4. sınıf ders kitabında biyografisine yer verilmiş ve 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında kendisinin ismiyle bir daha karşılaşılmamıştır. Öğrencilerin İsmet İnönü ile ders kitapları aracılığıyla karşılaşması sadece 4. sınıfta gerçekleşmektedir. Bu durumun aksini kanıtlayan isimlere bakılacak olursa; Mustafa Kemal Atatürk, Kazım Karabekir, Şerife Bacı, Albert Einstein, Isaac Newton, Aziz Sancar, Graham Bell, Wright Kardeşler, Ali Kuşçu, Yunus Emre, Biruni'dir. "Kazım Karabekir" 4. sınıf ders kitabında 7, 7. sınıf ders kitabında 1 kez olmak üzere toplamda 8 kez tekrar edilmiştir. "Şerife Bacı" 4. sınıf ders kitabında 3, 6. sınıf ders kitabında 4 kez olmak üzere toplamda 7 kez, "Einstein" 5. sınıf ders kitabında 9, 6. sınıf ders kitabında 1, 7. sınıf ders kitabında 1 kez olmak üzere toplamda 11 kez; "Newton" 5. sınıf ders kitabında 10, 7. sınıf ders kitabında 6 kez olmak üzere toplamda 16 kez; "Aziz Sancar" 5. sınıf ders kitabında 6, 6. sınıf ders kitabında 5 kez olmak üzere toplamda 11 kez; "Graham Bell" 4. sınıf ders kitabında 4, 5. sınıf ders kitabında 2, 7. sınıf ders kitabında 1 kez olmak üzere toplamda 7 kez; "Wright Kardeşler" 4. sınıf ders kitabında 5, 5. sınıf ders kitabında 2 kez olmak üzere toplamda 7 kez; "Ali Kuşçu" 5. sınıf ders kitabında 2, 7. sınıf ders kitabında 5 kez olmak üzere toplamda 7 kez; "Yunus Emre" 5. sınıf ders kitabında 4, 6. sınıf ders kitabında 10, 7. sınıf ders kitabında 1 kez olmak üzere toplamda 15 kez; "Biruni" 6. sınıf ders kitabında 3, 7. sınıf ders kitabında 4 kez olmak üzere toplamda 7 kez tekrar edilmiştir. Tüm sınıf düzeyindeki ders kitaplarının hepsinde tek bir isim yer almıştır : Mustafa Kemal Atatürk. 4. sınıf ders kitabında 13, 5. sınıf ders kitabında 10, 6. sınıf ders kitabında 37, 7. sınıf ders kitabında 49 kez olmak üzere toplamda 109 kez ismi görülmüştür. Bunun sebebi; Ata (2008)'dan aktaran Kaymakçı ve Er (2012) Atatürkçülük konularının Sosyal Bilgiler Öğretimi programına paralel kazanımların içeriği ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir.

- Bir başka sonuç ise; Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografisi verilen kadın sayısının 4 (Tayyar Rahmiye Hanım, Şerife Bacı, Nüzhet Gökdoğan, Marie Curie) iken erkek sayısının 37 olmasıdır. Bu durum cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde dengesiz bir dağılım olduğu sonucunu doğurmaktadır. Ulaşılan bir diğer sonuç; biyografilerde ön plana çıkan meslek gruplarının bilim, tıp alanında olduğu görülmektedir. Mühendisler, filozoflar, ilim insanları, askerler ve halk kahramanları kitaplarda yerini daha çok bulmuştur. Sanat alanında da birkaç biyografiye yer verilmişse de sayı olarak yetersiz kalmıştır. Kaymakçı ve Er (2012)'de yaptıkları araştırmada meslek bağlamında daha çok çeşitlilik olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bakımdan 2018 ders kitaplarında eksiklik görülmektedir. Güncel meslek dalı olarak tasarımcı kişiliğe bir örnek verilmiştir. Bu meslekler dışında da gazeteci ve siyasetçi örnekleri yine sayı bakımından yetersizdir denilebilir. Biyografi açısından bakıldığında ihmal edilen bir alan olarak karşımıza “spor dalı” çıkmaktadır. Sporcu kişiliklere “kısa bilgi”ler şeklinde ya da resimsel olarak rastlanılmıştır. Sporcu kişilere dair biyografik metinlerle karşılaşılmamıştır. Bu sebeple ders kitaplarında bu konuda bir eksiklik söz konusudur. Öğrenme alanı, ünite ve kazanımların içeriklerine uygun olarak sporcu kişiliklerin olması da son derece önem arz etmektedir. Erdem (2010)'in çalışmasında belirtildiği gibi önemli kişilerin öğrencilere rol model olması sebebi ile ünitelerin biyografi öğretimine uygun şekilde düzenlenmesi gereklidir.

5.1.3. Üçüncü alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografik metinlerin incelenmesi)

- 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin edebi metin anlatım türlerine ilişkin incelenmeye yönelik sonuçlara göre en çok öğretici anlatım türü, en az ise söyleşi türü biyografilerde yer almıştır. Biyografilerde öyküleyici anlatım türü ile yaşamına yer verilen kişiler Carlos Tiscar, Kazım Karabekir ve Şerife Bacı olmuştur. Genel olarak tüm isimlerin biyografilerinde öğretici anlatım türü göze çarpmaktadır. Sadece Carlos Tiscar biyografisinde söyleşmeye

bağlı bir anlatım türü söz konusudur. Lirik anlatım türünün varlığından söz edebileceğimiz biyografiler Atatürk ve Carlos Tiscar biyografileridir. Biyografisinde betimleyici anlatım türünün yer aldığı kişiler Carlos Tiscar ve George Mestral'dir. Açıklayıcı anlatım türünden bahsedebileceğimiz biyografiler; Atatürk, Kazım Karabekir, Hasan Tahsin, İsmet İnönü ve George Mestral biyografileridir. Biyografisinde kanıtlayıcı anlatım türünün varlığından söz edebileceğimiz isimler ise Atatürk ve Carlos Tiscar'dır.

- 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin edebi metin anlatım türlerinin incelenmesine yönelik sonuçlara göre biyografilerde sadece öğretici, lirik ve açıklayıcı anlatım türleri kullanılmıştır. Bu üç anlatım türü dışında bir anlatım türünün biyografilerde kullanılmadığı görülmektedir. Tüm biyografilerde öğretici anlatım türü hâkim olmuştur. Genel olarak tüm isimlerin biyografilerinde öğretici anlatım türü göze çarpmaktadır. Sadece Einstein biyografisinde lirik anlatım türü söz konusudur. Açıklayıcı anlatım türünün varlığından söz edilebilecek biyografiler Einstein, Newton, Aziz Sancar, Cahit Arf, Ali Kuşçu ve Voltaire biyografileridir.
- 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik sonuçlarda biyografilerde öyküleyici, öğretici, betimleyici ve kanıtlayıcı anlatım türleri kullanılmıştır. Diğer türlere rastlanılmamıştır. Biyografilerde öyküleyici anlatım türü ile yaşamına yer verilen tek kişi Jules Verne olmuştur. Tüm isimlerin biyografilerinde öğretici anlatım türü göze çarpmaktadır. Sadece Jules Verne biyografisinde betimleyici anlatım türü söz konusudur. Açıklayıcı anlatım türünün varlığından söz edebileceğimiz biyografiler Aziz Sancar, Osman Turan, Nüzhet Gökdoğan, Gazi Yaşargil, Jules Verne, Âşık Veysel biyografileridir. Kanıtlayıcı anlatım türü ile yaşamına yer verilen tek kişi ise Âşık Veysel olmuştur.
- 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki biyografilerin edebi metin anlatım türlerine göre incelenmesine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Buna göre biyografilerde öyküleyici, öğretici, lirik, açıklayıcı ve kanıtlayıcı anlatım türleri

kullanılmıştır. Söyleşmeye bağlı ve betimleyici anlatım türlerine rastlanılmamıştır. Biyografilerde öyküleyici anlatım türü ile yaşamına yer verilen tek kişi Marie Curie olmuştur. Tüm isimlerin biyografilerinde öğretici ve açıklayıcı anlatım türü göze çarpmaktadır. Sadece Marie Curie biyografisinde lirik anlatım türü söz konusudur. Kanıtlayıcı anlatım türü ile yaşamına yer verilen tek kişi ise Kâtip Çelebi olmuştur.

- Genel değerlendirmeye göre 4 ve 5. sınıflar Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografiler anlatım türü bakımından daha zenginken 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında anlatım türleri daha çok öğretici ve açıklayıcı düzeyde yoğunlaşmaktadır. Bu durum, daha önce değinilen Kaymakçı ve Er (2012)'in çalışmalarında tespit etmiş oldukları öğrenme alanı ile ünite içeriklerinden kaynaklanması şeklinde açıklanmaktadır.

5.1.4. Dördüncü alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin görsel içerikleri)

- Sınıf düzeyinde incelenen biyografilerin görselleri iki şekilde incelenmiştir. Görseline temsili olarak yer verildiği belirtilen kişiler hakkında ya portreleri ya da fiziksel özellikleri bakımından bilgi edinilmektedir. Görselinin öğretici olduğu belirtilen kişilerin ise yaptıkları işleri, eserleri ya da elde ettikleri başarıları hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Bu da biyografiyi olumlu anlamda destekleyerek daha kalıcı bir öğrenme sağlamaktadır.
- Genel değerlendirme içerisinde biyografiler görsel açıdan incelendiğinde daha çok portre şeklinde temsili resimlerine yer verildiğini görülmektedir. Biyografilerin etkililiği açısından öğretici resimleri paylaşılan isimler; 4. sınıf ders kitabında Carlos Tiscar, Mustafa Kemal Atatürk, Tayyar Rahmiye Hanım, George Mestral'dir. 5. sınıf ders kitabında Aziz Sancar, Graham Bell ve Wright Kardeşler'dir. 6. sınıf ders kitabında Jules Verne'dir. 7. sınıf ders kitabında ise Kâtip Çelebi, Hazini, Cezeri ve Piri Reis'tir. Bu kişiler içerisinde, daha etkili

olup hem temsili hem de öğretici resimleri ile biyografisine yer verilenler ise; Cezeri, Jules Verne, Graham Bell, George Mestral, Carlos Tiscar ve Mustafa Kemal Atatürk'tür.

- Şahin (2014)'ün yaptığı araştırmada görsel materyallerin iletilmek istenilen mesajı daha kolay bir şekilde sunmasından dolayı öğrenme üzerinde daha etkili olduğunu ifade etmiştir. Yazılı bir metinle beraber sunulan görseller aracılığıyla etkinin daha fazla arttığını ve görsel malzemelerin yazılı metinlere göre daha evrensel olduğunu da vurgulamıştır. Bu duruma paralel olarak, bu çalışmada ders kitaplarındaki görsellerin biyografi açısından önemini ortaya koymaktadır.
- Biyografilerin kitaplarda yer alan görselleri incelendiğinde ağırlıklı olarak temsili resimler, portre ve fotoğrafların yer aldığı görülmektedir. Buna karşın öğretici görsellerin fazla olmaması dikkat çekmektedir.

5.1.5. Beşinci alt amaca yönelik sonuçlar (Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin içerikleri)

- 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen biyografilerin içeriğine yönelik sonuçlara göre; 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografiler çoğunlukla kişilerin genel hayat öyküsü ile eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinmiştir. Bir kısmı da “kısa bilgi” şeklinde yer almıştır. Özel hayatları ve kişisel özelliklerine hiç değinilmezken sadece 1 biyografide kişinin farklı bir yönünden bahsedilmiştir. Biyografilerde “Carlos Tiscar, Atatürk, Kazım Karabekir, Tayyar Rahmiye Hanım, Sütçü İmam, Ali Saip Bey, Mehmet Sait, Hasan Tahsin, Yörük Ali Efe, İsmet İnönü, Şerife Bacı, Fevzi Paşa, George Mestral” gibi isimlere yer verildiği görülmüştür. Genel hayat öyküsüne yer verilen isimler Carlos Tiscar, Atatürk, Kazım Karabekir, Mehmet Sait, Yörük Ali Efe, İsmet İnönü, Fevzi Paşa olmuştur. Özel hayatına ve kişisel özelliklerine değinilen bir isim yoktur. Genel olarak tüm isimlerin eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinilmiştir. Farklı yönlerine yer verilen tek kişi Carlos Tiscar

olmuştur. Kitapta “kısa bilgi” şeklinde karşımıza çıkan isimler ise Sütçü İmam, Ali Saip Bey, Hasan Tahsin; Şerife Bacı ve George Mestral’dir.

- 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriğinde biraz daha canlılık göze çarpmaktadır. Genel olarak kişilerin çalışmaları, eserleri ve başarıları ön plandadır. Bazı biyografiler “kısa bilgi” olarak karşımıza çıkmaktadır. 3 biyografide kişisel özelliklere ve farklı yönlere de yer verilmiştir. Sadece 1 biyografide özel hayata değinilmiştir. 4 biyografide ise genel hayat öyküsünün varlığından söz edilmektedir. Biyografilerde “Einstein, Newton, Aziz Sancar, Cahit Arf, Mehmet Akif Ersoy, Graham Bell, Wright Kardeşler, Ali Kuşçu, İbn El-Heysem, Voltaire, Yunus Emre” gibi isimlere yer verildiği görülmüştür. Genel hayat öyküsüne yer verilen isimler Einstein, Newton, Aziz Sancar, Cahit Arf; özel hayatına değinilen tek kişi Cahit Arf olmuştur. Genel olarak tüm isimlerin eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinilmiştir. Kişisel özelliklerine ve farklı yönlerine yer verilen isimler Einstein, Newton, Aziz Sancar’dır. Kitapta “kısa bilgi” şeklinde karşımıza çıkan isimler ise Graham Bell, Wright Kardeşler, Ali Kuşçu, İbn El-Heysem, Voltaire, Yunus Emre’dir.
- 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan biyografilerin içeriğinde kişilerin genel hayat öyküsü ile eserleri, çalışmalar ve başarıları söz konusudur. 1 biyografi ise “kısa bilgi” şeklinde kitapta yer almaktadır. Biyografilerde “Aziz Sancar, Biruni, Osman Turan, Nüzhet Gökdoğan, Gazi Yaşargil, Jules Verne, Âşık Veysel” gibi isimlere yer verildiği görülmüştür. Genel hayat öyküsüne yer verilen isimler Aziz Sancar, Osman Turan, Nüzhet Gökdoğan, Gazi Yaşargil, Âşık Genel olarak tüm isimlerin eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinilmiştir. Sadece Biruni’nin eser, çalışma ve başarılarından bahsedilmemiştir. “kısa bilgi” şeklinde karşımıza çıkan tek isim Biruni olmuştur. Biyografilerden hiçbiri özel hayata, kişisel özelliklere ve farklı yönlere vurgu yapmamıştır.
- 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen biyografilerin içeriğine yönelik değerlendirme yapılmıştır. Bu noktadan hareketle 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders

kitabında yer alan biyografilerin içeriğinde farklı yönlerin verildiği örneklerin fazla olması dikkat çekmektedir. Kişilerin biyografileri genel hayat öyküleri, eserleri, çalışmaları ve başarıları ile birlikte farklı yönlerinin de yer almasıyla hem daha etkili hem de dikkat çekici olmuştur. 1 biyografide ise bunların dışında özel hayata değinilmiştir. Biyografilerde “İbn Sina, Kâtip Çelebi, Hazini, Cezeri, Farabi, Piri Reis, İbn Haldun, Marie Curie” gibi isimlere yer verildiği görülmüştür. Genel hayat öyküsüne yer verilen isimler İbn Sina, Kâtip Çelebi, Cezeri, Farabi, Piri Reis, İbn Haldun, Marie Curie; özel hayatına değinilen tek kişi Marie Curie olmuştur. Tüm isimlerin eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinilmiştir. Kişisel özelliklerine hiçbir biyografide rastlanılmamaktadır. Farklı yönlerine yer verilen isimler İbn Sina, Kâtip Çelebi, Hazini, Farabi, Piri Reis, İbn Haldun, Marie Curie’dir. Kitapta “kısa bilgi” şeklinde karşımıza çıkan bir biyografi görülmemiştir.

- Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; biyografik metinlerin sayısı olarak en fazla -toplamda 12 olmak üzere- 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer aldığını görüyoruz. Sınıf bazında değerlendirildiğinde en az biyografik metin -10 tane- 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer almaktadır. Cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde ise kadın karakterlere daha az yer verilmiştir. Öğrenme alanı bazında değerlendirilirse; tüm Sosyal Bilgiler ders kitaplarının “bilim, teknoloji ve toplum” öğrenme alanlarında biyografik metinlere yer verildiği görülmektedir. Bunu takip eden öğrenme alanı “kültür ve miras” olmuştur. Bu öğrenme alanına ait biyografik metinler ise 4 ve 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer almaktadır. İçeriklerine bakıldığında biyografik metinlerde kişilerin eserleri, çalışmaları ve başarılarına değinilmiş, genel olarak da tüm biyografilerde kişilerin genel hayat öyküsü üzerinden bilgi verilmiştir.

5.2. Öneriler

Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi türler bir materyal olarak düşünülürse ilkökul ve ortaokul kademesindeki çocukların bilgi ve beceri kazanmalarındaki önemi ön plana çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde klasik yöntemlerin dışında yeni fikirler geliştirmek son derece önemlidir. Dersin daha ilgi çekici olabilmesi ve öğretimi daha kalıcı hale getirebilmesi açısından biyografilerin ders sürecine katılmasının gerekliliği, bunun da gerçekleşebilmesi için derslerin en destekleyici unsuru olan ders kitaplarında biyografiye yer verilmesi gerektiği daha önceki çalışmalarda vurgulanmıştır.

Biyografi öğretiminin öz yaşam hikâyelerinden ibaret olduğu düşünülmemelidir. Sosyal Bilgiler dersinin içeriği düşünülürse birçok kazanıma uygun olarak faydalanılabilecek bir materyal olarak düşünmek daha doğru olacaktır. Bu sebeple biyografiye bir okuma parçası gözüyle bakılmamalı, öğrenmeyi çeşitlendiren ve anlama seviyesini yükselten bir öğretim materyali olarak düşünülmemelidir. Bunun yanında özellikle ilkökul ve ortaokul çağındaki çocukları düşünüldüğünde gelişme çağlarında genellikle birilerini örnek alma durumu gözlenmektedir. Bu gelişime paralel olarak Sosyal Bilgiler dersindeki bu ihtiyaçları konusunda biyografi eğitiminin önemi büyüktür.

Biyografi öğretimin etkili yanlarından birisi diğer edebi türlerde olduğu gibi öğrenmeyi somutlaştırabilmesi özelliğidir. Bir kişinin hayatı anlatılırken aslında yaşadığı dönem, çevre, kültür, siyasi hayat konusunda da öğrenmeler gerçekleşebilmektedir. Bu sebeple belki birkaç ders saatinde düz anlatım tekniği ile öğretilmek istenen konu ya da kavram bir biyografi örneği ile kolaylaşabilmektedir.

Çalışmada toplanan veriler ve bulgular analiz edilip yorumlandıktan sonra şu öneriler kaydedilmiştir:

- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografi kullanılması disiplinler arası bir yaklaşımdır. Edebi metinlerin ders kitaplarında muhakkak yerleri olmalıdır. Her öğrenme alanı ve ünite çeşitli kazanımlar barındırmaktadır. Bu da her öğrencinin

ilgisinin farklı alanlara yönelebileceğini göstermektedir. Bu sebeple biyografi kullanımının ünitelere dağılımında bir dengesi olmalıdır.

- Ders kitaplarındaki dağılımdan söz etmişken biyografilerin daha çok erkek bilim insanı, sanatçı, siyasetçi vb. kişilere yer verilmiştir. Bu konu göz önünde bulundurularak, çocukların biyografilerle kendilerine rol model seçecekleri kişilerin olabileceğini düşünerek kadın şahsiyetlere de aynı oranda yer verilmelidir.
- Bir diğer dağılım analizi de şu konuda yapılmıştır: Meslek dağılımı. Ders kitaplarında çeşitlilik azdır denilirse de belirli meslek grupları göze çarpmaktadır. Sporcu kişilikler ile ilgili biyografik metinler yer almamıştır. Farklı alanlarda daha fazla örneklere yer verilmelidir.
- Sosyal Bilgiler dersine uygun biyografiler araştırılarak kitaplarda hangi ünitelerde hangi kazanımlar için kullanılabileceklerini ortaya koyan çalışmalar yapılabilir. Her biyografi kitaplarda yer alamaz. Bunlar için belli kurallar vardır. Bahsedilen bu kurallara, öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına göre, iyi bir araştırma neticesinde ve doğru bilgiler ışığında oluşturulmuş biyografiler olmalıdırlar.

Görsel 1.17. Aşık Veysel

- Ders kitaplarında “kısa bilgi” olarak yer alan birçok biyografi mevcuttur. “Kısa bilgi” olmaktan kurtarılıp daha kapsamlı hale getirilmesi beklenebilir. Kişilerin farklı özelliklerine değinilebilir. Tarihi kişilikleri sadece tarihin konusu olan öğrenme alanlarında değil de daha farklı öğrenme alanlarında görebilmeliyiz. Bu konuda en dikkat çekici örnek olarak Âşık Veysel biyografisi karşımıza çıkmaktadır. Âşık Veysel biyografisini 6. sınıf Sosyal Bilgiler

ders kitabının “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanında görülmektedir. Yer aldığı ünite “kaynaklarımız kazanca dönüşüyor” ve “ülkemin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir” kazanımı ile ilişkilendirilmektedir.

- Ders kitaplarında yer alan biyografilerin görsellerinin daha eğitici, içerikle ilgili ve ilgi çekici olması önemlidir.
- Ders kitaplarındaki biyografiler edebi anlatım türü bakımından çeşitlendirilebilir. Öyküleyici anlatım, söyleşmeye dayalı anlatım ve özellikle mizahi anlatım türü ilgi çekici olacaktır. İlkokul kademesinde öğrencilerin dikkatlerini çekme ve ilgilerini yoğunlaştırma anlamında öyküleyici anlatım türü önemli görülmektedir. Biyografik metinler kaleme alınırken anlatım türleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Edebi anlatım türlerinin öğrenme alanlarında çeşitlilik göstermesi önemlidir. Anlatım türleri sınıf seviyesi yükseldikçe azalmakta ya da tek düze bir durum seyretmektedir. Yine aynı şekilde öğrenme alanına göre belli anlatım türleri ile kaleme alınmış biyografiler karşımıza çıkmaktadır. Örnek verecek olursak tarihi kavram, olay ya da olguları kapsayan öğrenme alanı ya da ünitelerde genellikle öğretici ya da açıklayıcı anlatım türleri ile kaleme alınmış biyografilere yer verilmektedir. Bu tıpkı ders işleyişini daha etkili kılmak için ders sürecinin düz anlatımdan kurtarılmasını beklediğimiz gibi bir beklentidir.
- Biyografi öğretimi konusunun öğretmen eğitimi bakımından da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda bilinçli olan öğretmenler sadece ders kitaplarına bağlı kalmamaktadır. Çeşitli kaynaklardan konulara uygun kişilikler ders ortamında öğrencilerin karşısına çıkartılabilir.

Görsel 1.18. İzzet Baysal

- Eskiye göre farklı olarak programın yapısı daha öğrenci merkezli olduğu için programda esneklik kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda biyografik metinlerde görülmesi beklenen “yerel” kişilikler ders kitaplarında yer alabilir. Buna bir örnek verilecek olursa; 2012 yılının 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders

kitabında “İzzet Baysal” a tam bir biyografi örneği ile yer verilmiştir. Kendisine iki sayfa ayrılmış olan Baysal geniş bir hayat öyküsü ile öğrencilerin karşına çıkmıştır. Bir diğer örnek de 2012 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer almaktadır. Burada İzzet Baysal’a ait biyografik bir metin yoktur ama becerilere atıfta bulunulan bir tabloda karşımıza çıkmaktadır. “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanının “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesinde İzzet Baysal’ın “Hayırsever” kişiliğine değinilmiştir. 2018-2019 eğitim-öğretim yılı MEB Sosyal Bilgiler ders kitaplarında İzzet Baysal’a dair biyografik bir unsur ile karşılaşılmamıştır.² Yerel kişilikler bağlamında ders kitaplarında İzzet Baysal ve diğer kişiliklerin biyografilerine yer verilebilir. Ders kitaplarında olmasa dahi öğretmenler eğitim verdikleri şehirlerde yer alan önemli kişilikleri mutlaka biyografik unsurlarla öğrencilere tanıtmalıdır. Bolu yerel tarihi için örnek kişi olan İzzet Baysal gibi, diğer bölgelerde öne çıkmış kişilere, öğretmenler buldukları yerlerde ders için örnek biyografi etkinlikleri düzenleyebilirler. Eğitim alanına önem vermiş bir kişi olarak Muğla’da “Sıtkı Davut Koçman”, aynı şekilde eğitim alanında çeşitli hizmetleri yürütmüş bir kişi olarak Ağrı’da “İbrahim Çeçen” vb. örnekler gösterilebilir ve çoğaltılabilir.

- Diğer bir husus ise biyografik metinlerin tekrarının yerine her sınıf seviyesinde farklı kişiliklere yer verilmesi olabilir. 2018-2019 eğitim-öğretim yılı için

² Önerilerde (s.96,98) yer alan görseller araştırmacı tarafından yapılmıştır.

kullanılması kararlaştırılan 5. ve 6. sınıflar Sosyal Bilgiler ders kitaplarında buna örnek bir durum söz konusudur. Her iki ders kitabında “Aziz Sancar” biyografisi yer almaktadır. Bunun bir tekrar olduğu düşünölmektedir. Sınıf seviyesi gözötilerek farklı biyografi örnekleri araştırılmalıdır. Böylece öğrenciler daha fazla kişilerle karşılaşmış olacaktır.

- T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçölük ders kitaplarından 2012 ve 2018 yıllarında MEB tarafından hazırlanmış olanlar genel bir biyografi taramasına tabii tutulmuştur. MEB tarafından hazırlatılan 2012 yılı ders kitabındaki biyografiler hem öğrenme alanları hem de seçilen kişiler bakımından çeşitlidir. Ayrıca biyografiler tam metinler olup kişilerle ilgili detaylı bilgiler içermektedir. 2018 yılından iki ayrı kitabın taranması sonucu biyografi çeşitliliği görölmemiştir. Bu sebeple biyografik metin örnekleri için 2012 yılı ders kitabı incelenebilir ve bu konuda yol gösterici olabilir.

KAYNAKÇA

- Açık, Ü. (2014). *6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocuk Edebiyatı Ürünlerin İncelenmesi (Adnan Menderes Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu: 375792).
- Akçıl, S. (2002). *Stefan Zweig'in Biyografileri Aracılığıyla Avrupa Aydınlanmasının Birey İnsanı (Ankara Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu: 122374).
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2009). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Altın, C. ve Er O. (2018). İnsansız Hava Araçlarının (İHA) Sanal Gerçeklik Yazılımı ile Modellenmesi ve Farklı Kullanıcılar için Performans Analizleri. *Sakarya University Journal of Computer and Information Sciences*, 1(2), 1-13.
- Altun, A. (2018). *İlkokul ve Ortaokulda Tarihi Karakterlere Yönelik Merakın Yörüngesi ve Tarih Merakının İncelenmesi*, Eğitim ve Bilim, 43(193), 259 -288.
- Apaydın, M. (2001). *Biyografik Romanlar ve Türk Edebiyatında Biyografik Romanın Gelişimi Üzerine Bazı Gözlemler*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7, 165-176.
- Arıcı A. F., Çizmecioğlu M. ve Namazcı M. (2017). Çocuk Edebiyatında İhmal Edilmiş Bir Tür: Biyografi. *IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 119-128.
- Ata, B. (1998). *John Dewey ve Türkiye'de İlköğretimde Tarih Öğretimi (1923-1930)*. Atatürk'ün Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu, İzmit: Kocaeli Üniversitesi ile Atatürk Araştırma Merkezi, 57-77.
- Ata, B. (2000). *Tarih Öğretiminde Bir Araç Olarak; Tarihi Romanlar*. Türk Yurdu, (153- 154), 158-165.
- Aydemir, C. (2005). *Modern Türk Hikâyeciliğinde Ömer Seyfettin Etkisi*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(13), 54-61.
- Aytaş, G. (2006). Edebi Türlerden Yararlanma. *Milli Eğitim*, 169.

- Aytuganova, S. Ş. (2010). *Lirik Nesrin Tanımı*, The Black Sea Journal of Social Sciences, 2(2), 115-122.
- Baş, B. (2003). *Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Türleri Üzerine Bir İnceleme*. TÜBAR-XIII, 257-265.
- Başkale, H. (2016). *Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi*. İzmir DEUHFED 9(1), 23-28.
- Bayav, D. (2009). *Leonardo da Vinci’de Sanat, Bilim ve Etkileşim*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 11, (2), 123-142.
- Baycanlar, Ç. (2005). *Cahit Sıtkı Tarancı’nın Ölümü Ardından Yazılanlar ve Ölüm Ardı (Nekrolojik) Yazıları Üzerine Genel Bir Değerlendirme*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2) 105-112.
- Bozkurt, Ü. (2018). *Okuma ve Yazma Eğitiminde Metin Türlerini Sınıflama Sorunsalı ve Çoklu/Karma Türlerin Öğretimiyle İlgili Öneriler*, Türkçenin Eğitimi-Öğretiminde Kuramsal ve Uygulamalı Çalışmalar-10, Okan Üniversitesi, İstanbul (75-99).
- Cebesoy, O. (2016). *Giyilebilir EKG* (Yakın Doğu Üniversitesi), (<http://docs.neu.edu.tr/library/> adresinden elde edilmiştir) Bitirme Projesi- II.
- Çelebioğlu, S. (2007). *Türk Edebiyatı’nda Modern Biyografinin Doğuşu* (Boğaziçi Üniversitesi), (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu: 206282).
- Çelik, Ö. ve Buluç, B. (2017). *Disiplinler Arası Yaklaşımla Değer Öğretiminde Yaratıcı Drama Yönteminin Kullanılması*. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 67-88.
- Dagher, Z.R. ve Ford, D. J. (2005). *How Are Scientists Portrayed in Children’s Science Biographies?* *Science & Education*. 14 (3), 377–393.
- Değirmenci, K. (2011). *Sosyal Bilimlerde Disiplinlerarasılığı ve Disipliner Ayrımları Yeniden Düşünmek*. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, S.15, 62-70.

- Deveci, H. ve Bayır, Ö. G. (2011). Hayallerdeki Sosyal Bilgiler: İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Algılar. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4): 9-28.
- Doğanay, A. (2008). *Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (2), 77-96.
- Er, H. (2005). *Sosyal Bilgiler Dersinde Biyografi Öğretimi: Atatürk'ün Hayatı Metninin Analizi ve Yeni Bir Tasarım (Gazi Üniversitesi)*. (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu: 159533).
- Er, H. (2010). *Sosyal Bilgiler Eğitimi Kapsamında İlköğretim Öğrencilerinin "Biyografi" Kullanımına İlişkin Görüşleri (Gazi Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Doktora Tezi, (Tez Nu: 279617).
- Er, H. ve Körükcü, M. (2016). Biyografiler ile Sosyal Bilgiler Öğretimi. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri* (279-333). Ankara: Pegem Akademi.
- Er, H. (2017). *A Sample Application for Use of Biography in Social Studies; Science, Technology and Social Change Course*. Journal of Education and Training Studies, 5 (5), 156-170.
- Er, H. ve Şahin, M. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde "Biyografi" Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 75-96.
- Erdem, M. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografi Kullanımı. B. Akbaba (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu-Sosyal Bilgiler* (208-230). Ankara: Pegem Akademi.
- Erdem, R. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Biyografi Kullanımı (Niğde Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu: 262020).
- Fırat, H. (2012). *Çocuk Edebiyatının Türkçe Eğitimindeki Yeri: Biyografi Örneği*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.29, 45-56.

- Göker, A. (2004). *Pazar Ekonomilerinde Bilim ve Teknoloji Politikaları ve Türkiye. Teknoloji*, Ankara: TMMOB. 1-54.
- İbret, B. Ü., Karasu, A. E., Karabıyık, Ş., Güleş, M. ve Demirci, M. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlerin Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 104-124.
- Kale, M. (2014). Eğitimin Temel Kavramları. E. Karip (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (2-18). Ankara: Pegem Akademi.
- Kan, Ç. (2006). *Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı*. Kastamonu Eğitim Dergisi, 14 (2). 537-544.
- Kantemir, E. (1981). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Karaalioğlu, S. K. (1987). *Sözlü/Yazılı Konuşmak ve Yazmak Sanatı*, Ankara: İnkılap Kitabevi.
- Karaca, G. (2014). *David Lodge'un Biyografik Romanlarının Karşılaştırmalı İncelemesi: Author, Aauthor ve a Man of Parts (Atatürk Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu: 366837).
- Karadağ, Ö. (2003). Türkçe Eğitiminde Anlatım Tarzları, TÜBAR-XIII, Ankara (79-92).
- Karakuş, M. ve Aslan, S. (2016). İlkokulda Disiplinlerarası Öğretime Yönelik Mevcut Durumun İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(4), 1325-1344. ([Online]:<http://ilkogretim-online.org.tr>).
- Kaya, A. (2011). *Biyografik Eserlerin Tarih Öğretimine katkısı ve İkinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Uzanan Sürecin Değerlendirilmesi (Dokuz Eylül Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu: 296491).
- Kaymakçı, S. (2009). Sosyal Bilgilerde Biyografi Kullanımı. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (414-431). Ankara: Pegem Akademi.

- Kaymakcı, S. ve Er, H. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Biyografinin Kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.25. 198 – 224.
- Kıbrıs, İ. (2000). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Eylül Yayınları.
- Kim JB, Cuenca A., Chen A.YP. (2019) *Görsel Biyografi ve Vatandaşlık: Sosyal Bilgiler Dersinde Biyografiye Dayalı Öğretim*, De: de Oliveira L., Obenchain K., Kenney R., Oliveira A. (eds) Ortaokullarda İngilizce Dil Öğrenenlere İçerik Alanlarını Öğretme. İngilizce Dil Eğitimi, cilt 17. Springer, Cham.
- Kolay, H. (2009). *Cahit Uçuk'un Özyaşam Öyküsü: Otobiyografi ve Kadın Tarihi (Ege Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu:241372).
- Köse, M. (2011). *Tarih Öğretiminde Kadın İmajının Yeniden İnşası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kütükoğlu, M. (2007). *Tarih Araştırmalarında Usul*. İstanbul: Elif Kitabevi.
- Leon E. H. (1989). *Tarih Tenkidinin Unsurları*. B. Yediyıldız (Çev.), Ankara: TTK Yayınları.
- MEB (2018). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- MEB (2018). *İlkokul 4 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- MEB (2018). *Ortaokul 5 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Anadol Yayıncılık.
- MEB (2018). *Ortaokul 6 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: MEB.
- MEB (2018). *Ortaokul 7 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: MEB.
- Mertol, H. (2009). *Sosyal Bilgiler Derslerinde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma/Mustafa Ruhi Şirin Örneği (Gaziosmanpaşa Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu: 240040).

- Mcgowan, T., Guzzetti, B. (1991). *Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Çev: Ahmet Doğanay). Dergipark web sitesinde yayımlanan çalışma, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/50131> internet adresinden 17.09.2019 tarihinde alınmıştır.
- Murhead, J. P. (1859). *The Life of James Watt*. New York.
- Oğuzkan, F. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Oruç, Ş. (2009). *Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Edebi Ürünler*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13 (2), 9-24.
- Oruç, Ş. ve Erdem, R. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Biyografi Kullanımının Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.30, 215-229.
- Öner, S. (1981). *Örneklerle Kompozisyon Düzenli Yazma ve Konuşma Sanatı*. İstanbul: Veli Yayınları.
- Özdemir, N. H. ve Erdem, İ. (2011). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Alışkanlıklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4(2), 101-125.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazanmaya Etkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S.15, 173-182.
- Öztürk, C., Otluoğlu, R. ve Keskin, S. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, Ç. (2007). *Coğrafya Öğretiminde Edebi Metinlerin Kullanımı*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S. 24, 70-78.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri. G. Yaşar (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (41-55). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, M. (2014). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi*, Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 23(1), (31-46).

- Şengün, T. ve Turan, M. (2004). Coğrafya Eğitiminde Bilgisayar Destekli Ders Sunumunun Öğrenmedeki Rolünün Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *III. The Turkish Online Journal of Educational Technology Conference and Fair*, c.3, 93-99.
- Şimşek, A. (2009). Sosyal Bilgiler Derslerinde Bir Öğretim Materyali Olarak Edebi Ürünler. B. Tay ve A. Öcal (Ed.ler.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (390-412). Ankara: Pegem Akademi.
- Tarhan, M. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersinde Girişimcilik Becerisinin Kazandırılması Üzerine Bir Eylem Araştırması (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Doktora Tezi, (Tez. Nu: 515042).
- Tarhan, Ö. (2011). *Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Türkçe Çalışmalar (2005–2010) Literatürü*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, s. 29, 179-186.
- Tokcan, H. (Ed.). (2016). *Sosyal Bilgiler ve Edebiyat*. Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri (1-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Turgut, G. (2007). *Televizyon Programlarında Biyografilerin İçeriğinin Dönüşümü (Ankara Üniversitesi)*, (<https://tez.yok.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir), Yüksek Lisans Tezi, (Tez. Nu:208304).
- Warren, A.K. (1992). *Biography and Autobiography in the Teaching of History and Social Studies*. Teaching Innovations Column in the Perspectives, American Historical Association. (Perspectives on History web sitesinden 17.09.2019 tarihinde <https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/january-1992/biography-and-autobiography-in-the-teaching-of-history-and-social-studies> adresinden elde edilmiştir).
- Utku, N. Ş. (2013). Biyografik Tarih Yazımı İçinde Siyer. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 44 (2013/1), 263-290.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.ler.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* 20-37. Ankara: Pegem Akademi.

Yel, S., Taşdemir, A. ve Yıldırım, K. (2015). Sosyal Bilgilerde Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikleri. B. Tay ve A. Öcal (Ed.ler.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (41-98). Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A. (1999). *Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi*. Eğitim ve Bilim Dergisi, s.23, 7-12.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

Ek-1: Açıklamalı Biyografi Envanteri

Carlos Tiscar: İspanya'da Tasarımcı.

Kazım Karabekir: (1882-1948) Türk kumandanı ve devlet adamı.

Tayyar Rahmiye Hanım: Kurtuluş Savaşı'nda Türk gönüllü kadın kahraman.

Sütçü İmam: Kurtuluş Savaşı'nda Maraş mücadelesini başlatan halk kahramanı.

Ali Saip Bey: Kurtuluş Savaşı'nda Urfa'daki direnişte önemli katkıları olan Türk askeri.

Mehmet Sait: Millî Mücadele'de Antep Savunmasında yer alan kahraman.

Hasan Tahsin: Kurtuluş mücadelesinde Türk direnişini başlatan gazeteci ve yazar.

Yörük Ali Efe: Kurtuluş Savaşı'nda Aydın bölgesinde mücadele eden halk kahramanı.

İsmet İnönü: İstiklal Madalyası'na sahip Türk askeri ve siyasetçi.

Şerife Bacı: Kurtuluş Savaşı'nda mücadele etmiş Türk kadın kahramanı.

Fevzi Paşa: Mustafa Kemal Atatürk'ten sonraki mareşal, ilk Milli Savunma Bakanı.

George Mestral: İsviçreli elektrik mühendisi ve mucit.

Albert Einstein: Alman teorik fizikçi, bilim insanı.

Isaac Newton: İngiliz fizikçi, mucit, filozof, bilim insanı.

Aziz Sancar: Akademisyen, biyokimyager, bilim insanı.

Cahit Arf: Matematikçi, bilim insanı.

Mehmet Akif Ersoy: Şair, öğretmen, siyasetçi.

Alexander Graham Bell: İskoç bilim insanı, telefon mucidi.

Wright Kardeşler: Motorlu uçak uçuran Amerikalı kardeşler.

Ali Kuşçu: Astronom, matematikçi ve dilbilimci.

İbn El-Heyssem: Arap fizikçi, matematikçi, filozof.

Voltaire: Fransız yazar, filozof.

Yunus Emre: Tasavvuf ve halk şairi.

Biruni: Fars bilgin. Gökbilim, tarih, coğrafya, matematik alanlarında çalışmaları ile tanınır.

Osman Turan: Tarih profesörü, siyasetçi.

Nüzhet Gökdoğan: Gökbilimci ve akademisyen.

Gazi Yaşargil: Bilim insanı.

Jules Verne: Fransız yazar, gezgin.

Aşık Veysel: Halk ozanı.

Harezmi: Matematik, astronomi ve coğrafyacı.

Ali Kuşçu: Matematik ve astronomi bilgini.

Katip Çelebi: Türk-Osmanlı Bilim insanı ve aydını.

İbn Sina: Tıp bilimcisi ve filozof.

Hazini: Kimya, fizik ve astronomi bilgini.

Cezeri: Mekanik mühendisi, bilim insanı.

Farabi: Filozof ve öğretmen.

Piri Reis: Türk denizcisi, haritacısı, coğrafyacısı.

İbn Haldun: Sosyoloji ve iktisatın öncülerinden kabul edilen düşünür, tarihçi, devlet adamı.

Marie Curie: Nobel ödüllü kimyager ve fizikçi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Ayşe Elif BEKTAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi: İzmir, 1988
Lisans Öğretimi: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İş Deneyimi

MEB'te öğretmen (2015-2016 eğitim-öğretim yılı)

İletişim

E-posta Adresi: elifaysebektas@gmail.com